

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

NICHITA DANILOV: „BANII”

„Astfel, oamenii din satul meu natal, cei care au prins acei ani, povesteau că bancnotele de 2 000, dar și de 5 000 de lei deveniseră peste noapte la fel de ușoare ca puful de păpădie sau frunzele purtate de vânt, și atunci, când te duceai cu căruța la Rădăuți sau la Siret, în momentul în care treceai de barieră, vedeai pe caldarâm risipite o mulțime de bancnote cu chipul Regelui Mihai și al Reginei Maria sau cu imaginea Lupoacei, dar și alte bancnote adunate în grămezi și grămăjoare la colțurile străzilor, în care picioarele cailor se înfundau până la glezne.” (P. 5)

VAL BUTNARU: „DESPRE DISIDENȚI ȘI NOTORIEȚATE”

„(...) atâția și atâția scriitori buni, care nu au alte merite decât incontestabila valoare literară – David Mitchell sau J. Barnes, bunăoară – nu vor cunoaște înălțimile ametoitoare atinse de tulburătorii vieții politice și ai liniștii sociale. Chiar dacă au luat premii internaționale importante, acești autori, se pare, nu sunt, nici ei, «în cărți». Nobelul continuă să fie în așteptarea noilor scandaluri, cu implicarea scriitorilor terorizați de regimurile autoritare și totalitare. Disidenții politici urmează să repete traseul consacrat, devenind eroi ai literaturii universale.” (P. 14)

AVANPREMIERĂ

Fragmente din volumul „Jurnal precar” de Tamara Cărăuș, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

SELFURI CU GULLIVER

TEO CHIRIAC: LUMEA, ÎNTRE PARANOIA ȘI METANOIA

„De la începutul istoriei umane, războaiele între bine și rău, adevăr și minciună, lumină și întineric n-au conținut nicio clipă. Uneori ele erau atât de sângeroase, încât se părea că răul a câștigat lupta, că forțele binelui au capitulat pentru totdeauna și că nu

se mai poate face nimic. Recentul război între Moscova și Kiev amintește cumva de conflictul între alte două orașe, Babilon și Ierusalim (anul 605 înainte de Hristos), menționat la începutul Cărții lui Daniel, un conflict între două ideologii, între

două căi (una bună și cealaltă rea), între două religii (una dreaptă și cealaltă falsă). Astfel încât marea confruntare între forțele binelui și forțele răului, începută cu mult înainte, în cer, continuă pe pământ de mii de ani.”

Francesco Hayez, „Distrugerea templului din Ierusalim” (1867)

„CRAI-NOU”:

„Singurătatea mea
de la un timp are nopțile pline
te confundă cu umbra craiului-nou
și vorbește cu el
crezând că ar vorbi cu tine
mii de oameni sunt între noi
între sufletele noastre – nici unul.”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

IN SFUMATO – P. 6

EUGEN LUNGU, MARGINALIA LA UN ESEU DE M.V. CIOBANU

ANUL LITERAR 2021 – P. 7-13

LEO BORDEIANU, MIRCEA V. CIOBANU, RODICA LEAHU, MARIA PILCHIN

CRONICI LITERARE – P. 15, 20

DE LUCIA ȚURCANU ȘI MARIAN VICTOR BUCIU

PROZĂ – P. 16

ALEXANDRU POPESCU: „MONTANA” (FRAGMENT)

CARTEA DE ISTORIE – P. 18

NICOLAE ENCIU: „ENCICLOPEDIA SCRISULUI ISTORIC ROMÂNESC”

POEZIE
de CĂLINA TRIFAN

< 12

03
2022

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 8 | NUMĂRUL 3 (68) | MAI-IUNIE | 2022

© Corina Rezneac

ANUL LITERAR 2021
COMUNICĂRI ȘI DEZBATERI07 CONTRIBUȚII DE: LEO BORDEIANU,
MIRCEA V. CIOBANU, RODICA LEAHU,
MARIA PILCHINEDITORIAL
de ADRIAN CIUBOTARU03 „CUM
SANCȚIONĂM
CULTURA?”FIRUL CU PLUMB
de VITALIE TULNIC

19 „BASM”

04 SELFURI
CU GULLIVER
„LUMEA, ÎNTRE PARANOIA
ȘI METANOIA” (I)
DE TEO CHIRIAC05 UȘI ÎN ASFINȚIT
„BANII”
DE NICHITA DANILOV06 IN SFUMATO
„CODA /.../”
DE EUGEN LUNGU07 ANUL LITERAR
2021
DE LEO BORDEIANU,
MIRCEA V. CIOBANU,
RODICA LEAHU
ȘI MARIA PILCHINAVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ24 FRAGMENTE DIN VOLUMUL
„JURNAL PRECAR”
DE TAMARA CĂRĂUȘ,
ÎN CURS DE APARIȚIE
LA EDITURA CARTIER14 VÂNTURILE,
VALURILE...
„DESPRE DISIDENȚI
ȘI NOTORIETATE”
DE VAL BUTNARU15 VÂRFURI
DE COMPAS
„O «SATURA LANX»
POSTMODERNISTĂ”
DE LUCIA ȚURCANU16 PROZĂ
„MONTANA” (FRAGMENT)
DE ALEXANDRU POPESCU17 NEGAREA
NEGAȚIEI
„CURAJUL”
DE ION ANTON18 CARTEA
DE ISTORIE
„ENCICLOPEDIA SCRISULUI
ISTORIC ROMÂNESC”
DE NICOLAE ENCIU20 CRONICĂ
LITERARĂ
„UN ALT MAESTRU,
O ALTĂ MARGARETA”
DE MARIAN VICTOR BUCIU22 PLURALIA
TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XLVI)
DE LEO BUTNARU23 FILTRE
„CUM TE NUMEȘTI, STRĂINULE,
ȘI DE UNDE EȘTI?” (X)
DE VALENTIN GUȚURevista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL**Fondator:** Uniunea Scriitorilor din RM
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu**Colegiul de redacție:** Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinski (Odesa)**Concepție grafică:** Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru**Sediul redacției:**
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.comPublicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 500 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
MOLDOVAAcest număr al „Revistei literare” apare cu sprijinul
financiar al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.
Pagina web: www.uniuneascriitorilor.md.
Arhiva „R.L.”: www.uniuneascriitorilor.md/arhiva-revista.„Revista literară” poate fi luată gratuit de la sediul USRM,
de la Librăria din Hol și de la Librăria din Centru.Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

MARCHIZUL DE CUSTINE DESPRE RUSIA

„«Despotismul rus nu numai că nesocotește ideile și sentimentele, dar reface și faptele, luptă împotriva evidenței și învinge întotdeauna. Căci evidența însăși nu are apărător la ruși, la fel ca și justiția, atunci când stânjenesc puterea.» Vorbele îndrăznețe ale prințului K*** începeau să mă înspăimânte. Ce țară ciudată care nu zămislește decât sclavi, care primesc în genunchi părerea ce li se transmite, spioni ce se lipsesc de orice opinie personală pentru a surprinde mai bine gândul celorlalți, sau zeflemiști care exacerbează răul, ceea ce reprezintă un alt fel extrem de subtil de a scăpa privirii scrutătoare a străinilor! Dar viclenia aceasta devine prin ea însăși o mărurie. Căci la care alt popor s-a crezut vreodată necesar să se recurgă la așa ceva? Meseria de mistificator al străinilor nu este cunoscută decât în Rusia, și ea ne ajută să intuim și să pricepem starea societății în această țară neobișnuită. (...) Oricum ar sta lucrurile, orgoliul nobilului moscovit ne sugerează perfect combinația neobișnuită din care s-a născut societatea rusă actuală: o îngemănare monstroasă dintre viclesugurile Bizanțului și ferocitatea Hoardei, o luptă între eticheta decadentă a Imperiului Târziu și însușirile sălbatice ale Asiei, zămisbind statul uimitor pe care Europa îl vede azi ridicat și ale cărui influențe le va resimți poate mâine, fără a izbuti să-i priceapă resorturile. (...) Luxul micilor precauțiuni de prisos dă naștere aici unei populații de funcționari; fiecare din acești oameni se achita de sarcina sa cu o pedanterie, un rigorism, un aer de importanța merit doar să dea greutate și celei mai obscure îndeletniciri. Nici unul nu își permite să scoată vreun cuvânt, dar îi vezi că gândesc cam așa: «Faceți-mi loc mie, care sunt unul din membrii marii mașinării a statului». Acest membru, funcționând potrivit unei voințe care nu-i aparține, are tot atâta viață cât roțițele unui ceasornic; și totuși, asta se cheamă om în Rusia!... Imaginea acestor automate voluntare mă sperie; un individ redus la condiția de simplă mașină are ceva supranatural. Dacă, în țările în care există mașinării din belșug, ni se pare că lemnul și metalul au suflet, sub despotism oamenii ne par de lemn; te întrebi ce fac ei oare cu prisosul de minte, și nu te simți deloc în largul tău gândindu-te căta constrângere a trebuit exercitată împotriva unor făpturi inteligente pentru a reuși prefacerea lor în obiecte. În Rusia, mi-e milă de oameni, așa cum în Anglia mi-era frică de mașini. Acolo, creațiilor omului nu le lipsește decât graiul, aici cuvântul este de prisos creaturilor statului.»

(Marchizul de Custine, „Scrisori din Rusia [Rusia în 1839]”. Ediție, prefață și dosar de Pierre Nora. Traducere din franceză de Irina Negrea. Ediția a 2-a: București, Editura Humanitas, 2022)

CUM SANȚIONĂM CULTURA?

Destul ca Moscova să facă vreo mizerie pe undeva, că se declanșează imediat, mai ales în Occident, corul apărătorilor culturii ruse. Ca și cum sancționând băncile, zăcămintele și cetățenii Rusiei, politicienii din Vest ar urmări să scoată din circuit și patrimoniul ei cultural. Pe de altă parte, nu-i ispravă „velikorusă” (de la teroarea domestică la cea de export) care să nu fie însoțită de eternul refren: „Vai, dar cum e posibil așa ceva, este nația lui Tolstoi și Cehov, Ceaikovski și Tarkovskii!” Marea cultură rusă este chemată, astfel, ca martor la procesul moral al Rusiei nu numai de avocații dezinteresați sau interesați ai acesteia, ci și de o droaie de suflete candidе, cu energia necheltuită, care încearcă să depășească o disonanță cognitivă: Hermitage și Tretiakovka, pe de o parte, Katyn, Alep și Bucea, pe de alta. Nici noi, inteligenția și literații români, nu ocolim setul standard de invocații retorice prilejuit de escapadele barbariei muscălești. Papagalizând ca într-o transă intelectual-mistică revoltele și nedumeririle altora, o facem atrași mai curând de semitonurile și inflexiunile lor incantatorii: „Nu-ni-i-lu-ați-pe-Nu-ri-ev-și-Gher-ghi-ev!” Uitați-vă cât de frumos se oripilează publicațiile-fanion și vedetele Occidentului – de ce să nu ne lamentăm și noi? Vrem să arătăm, astfel, cât de imparțiali suntem și cât de mult ne putem detașa de propria noastră istorie, care ne învață totuși altceva – îi putem trata și aborda pe ruși cum dorim, dar cu o singură condiție: să fim părtinitori. Intelectuali și mai ales scriitori sau artiști fiind, se cade însă să ne frământa visceral (dar musai la vedere!) soarta poetului Pușkin în manuale (de parcă cineva l-a predat cu râvnă până la invazie și de mâine n-o va mai face) și a statuilor lui Pușkin din scuaruri. De aceea, reluăm, într-un chip sau altul, lozinca „Luați mâinile de pe cultura rusă!”, fără a desluși neapărat un sens profund sau măcar ade-vărat în această formulă aparent plină de discernământ și dreaptă judecată. Și asta pentru că formula e lipsită de noimă. Moștenirea culturală a unei țări sau a unui popor nu poate fi nici anulată, nici sancționată politic, chiar dacă Consiliul UE sau Departamentul de Stat ar emite un ucaz special în sensul acesta. Limitarea accesului în unele țări și la unele evenimente pentru oamenii de cultură ruși, solidari sau nu cu regimul, nu le va știrbi din valoarea operei și nici din talent. Le va sublinia, în schimb, calitatea de pătași, vocali sau nu, la fărădelegea care s-a comis și se comite inclusiv în numele lor, ca și cum de dragul lor și, nu în ultimul rând, pe banii lor de cetățeni și contribuabili. Nu prea am auzit de personalități ale culturii ruse care să se desolidarizeze față de crimele săvârșite de

statul lor și cărora Occidentul să le întoarcă spatele numai pentru că ei ar reprezenta cultura rusă. Dar și în cazul în care i-ar întoarce spatele cuiva, din greșeală sau din dorința de a pedepsi colectiv, de-a valma, întregul popor, un intelectual sau un scriitor rus cu conștiința curată nu ar avea de ce să se simtă jignit sau nedreptățit. Căci va înțelege că o povară ca aceasta nu se poate așeza selectiv pe umerii nației. Mai mult, chiar și fără a fi sancționat în vreun fel, se va simți la fel de vinovat și de responsabil. Admiratorii lui Ahmatova și Mandelștam, de exemplu, ar trebui să-și dea cel mai puțin ochii peste cap a siderare și, îndeobște, să reacționeze poate cel mai calm la presupusul „atac” la valorile Rusiei: viața însăși a acestor genii dovedește că între valorile autentice ale Rusiei și antivalorile regimului s-au cristalizat mai frecvent raporturi de animozitate decât de complementaritate. Și că cele două categorii de valori nici nu ar trebui disociate cumva, întrucât nu s-au asociat cu adevărat niciodată. Altfel spus, între opera celor care au creat în Rusia și opera celor care au distrus-o (încă de pe vremea când Arslan, strămoșul lui Ivan Turgheniev, era un mărzac din Sarai și nu barin moscovit, iar urmașul său nu exista, aidoma întregii culturii ruse, nici măcar în faza de proiect) sunt exact atâtea conexiuni câte vrem noi să stabilim. În realitate, în cultura și politica rusă există tot atâta consubstanțialitate ca și, să zicem, în cărțile lui Vonnegut și sfaturile lui Kissinger. Cu alte cuvinte, nicio legătură esențială, doar contingente, conexiuni conjuncturale și personale, căci și omul de cultură e un om „supt vremi”. Bulgakov a fost contemporan cu Stalin, i-a scris scrisori, încercând să-și salveze piesele și chiar viața. Totuși, autorul *Inimii de câine* nu reclamă exonerare nici pentru tentativa de a comunica cu monstrul și nici pentru ideile sale extraliterare. Îl poate sări în „ajutor” doar o minte care crede în armonia dintre cultură și departamentul care o administrează: dacă te-ai obișnuit să vezi o congruență între politicile culturale și cele de stat, iar în Europa de după cel de al Doilea Război Mondial cam așa au evoluat lucrurile, e firesc să simți nevoia de a despărți apele atunci când statul o ia razna. Adevărul e că valorile culturii nu au ce căuta în discuția despre crimele statului. Este o problemă falsă, apărută pe fundalul unor realități specifice din Vestul liber și din Estul totalitar, ale cărei premise sunt determinate nu atât de obiectul dezbaterii, cât de subiecții care o declanșează. Anticip un posibil contraargument: ce facem cu corifeii care au glorificat monarhia rusă, au promovat teologia sumbră a Bisericii moscovite, total aservită mesia-

nismului politic al țărilor, și au cultivat o imagine himerică, dacă nu de-a dreptul delirantă, a rusului pur în credința și în suferința lui? Rus superior în toate privințele occidentalului virtuos și nătâng, aflat la mii de ani-lumină de „pravda” mistică a mujikului incult, dar cu un suflet imens cât toată întinderea rusească? Sau ce facem cu scriitorii sovietici care s-au lăsat folosiți de propaganda regimului și au susținut cu sau fără tragere de inimă lucrarea partidului? Și această întrebare are, după mine, un răspuns simplu: dacă vom confunda opera cu creatorul ei, care e om în carne și oase, adică supus, în siajul speciei, la vicii și vanități de tot felul, va trebui să-i condamnăm nu numai pe Dostoievski, Gogol și chiar Cehov (nu era oare Cehov unul dintre scriitorii preferați ai lui Stalin?), ci și pe reprezentanții altor culturi pentru poziția morală incertă și ideile îndoielnice debitate în sau în afara operei ce i-a consacrat. Lui Rousseau, de pildă, îi datorăm preeminența interesului colectiv asupra celui individual, conținută în teoria „contractului social”, enormitățile despre condiția pură și neîntinată de proprietate a trogloditului fericit, care au deschis calea utopiilor „științifice” din veacul al XIX-lea, și o teorie mai mult decât dubioasă asupra educației, ale cărei urmări nefaste se văd cu ochiul liber până în ziua de azi. Totuși, nimeni nu-l exclude pe Rousseau din panteonul culturii franceze și universale. Și asta deoarece adevărata disociere trebuie făcută nu între cultură/valorile culturale, pe de o parte, și stat/politici statale, pe de alta, ci între operă și individul care a creat-o. Dacă îi citim în continuare pe Arghezi, Sadoveanu, Druță sau Eugen Barbu, o facem nu pentru că nu știm să deslușim canalia din omul care a pactizat cu diavolul istoriei, ci pentru că lucrările lor sunt valoroase în sine, iar de valoare nu se poate face abstracție. Dostoievski, poate cel mai împricinat scriitor rus presovietic pentru contribuțiile lui pseudofilozofice la mesianismul sânge-ros al Matușkăi, nu poate fi confundat nici cu ideea de cultură rusă și nici măcar cu propria lui operă literară. Persoana Fiodor Mihailovici Dostoievski a cinat deseori la Pobedonoștev și a debitat teorii obscure și încălcite despre Hristosul rus și slavofilie, dar asta nici nu-l scuză, nici nu-l acuză pe marele prozator cu același nume. Omul Pușkin, la rândul său, se uita de sus la popoarele mici, dar paginile în care și-a exprimat stereotipurile sunt de un mare talent. Atinse de geniu sunt și rândurile în care Gogol a glorificat iureșul de troikă al Rusiei în istorie. Gândiți-vă însă că nu mai puțin inspirate sunt și paginile scrise de Eminescu și de Céline despre unii străini. Cu ele ce facem?

Foto de N. RĂILEANU

SELFIURI CU GULLIVER

LUMEA, ÎNTRE PARANOIA ȘI METANOIA (I)

de TEO CHIRIAC

I

Invazia Federației Ruse în Ucraina te-a șocat fizic și psihic. Apoi ai văzut cu ochii tăi crimele comise de invadatori și mintea ți-a stat în loc. Ai devenit dintr-odată mut. Iar mâna ta, paralizată parcă, nu a mai putut să scrie. Cum să transformi în literatură de calitate atrocitățile unui război sângeros, fratricid, atrocități care ți-au sfărâmat logica, ți-au făcut praf imaginația? Cum să scrii conform legilor estetice când realitatea imediată, extem de brutală, te obligă să iei arma în mână și să lupți împotriva hoardelor barbare, care năvălesc și săvârșesc crime înfiorătoare în Bucea, Irpin și Mariupol, în Harkiv, Luhansk și Odesa?

Este pentru prima dată când cuvintele tale nu se ridică la nivelul de tragism al imaginilor oferite de realitate, imagini ale unei realități postapocaliptice: milioane de refugiați, femei, copii și bătrâni omorâți; orașe fantomă, drumuri minate; trupuri de soldați sfârtecate de schije, civili torturați, cu mâinile legate la spate, executați cu gloanțe trase în cap; teatre și spitale distruse, maternități și grădinițe în flăcări; biserici aruncate în aer, turlle căzute la pământ, icoane carbonizate; grămezi de fiare contorsionate, turele de tanc ruginind în ploaie; ziduri și pereți înnegriți de fum; porți cu inscripția „oameni”, autoturisme cu inscripția „copii” străpunse de gloanțe.

În străfundul ochilor ți se perindă imagini de groază, în care o țară creștină este înecată în sânge, în lacrimi și scrum, imagini în care civilizația este aruncată într-o groapă comună, săpată în grabă de barbari, în crematorii mobile, în saci negri de plastic plini de cadavre.

Tirurile de tunuri, mortiere și aruncătoare de rachete rusești, care nu mai conțin, au drept țintă nu doar ștergerea de pe harta lumii a unei țări, ci, mai curând distrugerea ei spirituală, sufletească.

Confruntat cu odioasa realitate, senzațiile tale de neputință sunt tot mai acute, iar atacurile de panică tot mai frecvente. Simți că pierzi lupta cu emoțiile, cu frica. Nu-ți mai controlezi gesturile, nu mai ai răbdare cu tine însuși și cu cei din jur. Fiindcă logica ta de fier a dat fisuri, spiritul tău analitic a slăbit; te-au trădat propriile simțuri, te-au înșelat propriile cuvinte. Întunericul, nesiguranța, singurătatea apăsătoare îți provoacă halucinații. Noapte de noapte, ești terorizat de același coșmar: se face că ai fost îngropat de viu într-o groapă comună sau că ești un cadavru aruncat într-un crematoriu mobil, sau că trupul tău sfârtecat de explozii este adunat și

pus într-un sac negru de plastic, căruia i s-a tras fermoarul...

Trezit parcă din lungul coșmar, îți dai seama că ești un mort norocos, un mort fericit, spre deosebire de miile de morți dispăruți fără urmă, înghițiți de flăcări, care nu vor fi niciodată îngropați creștinește, care nu vor avea niciodată o cruce la capătăi...

În zorii zilei de 24 februarie 2022 a venit noaptea neagră a războiului total: o noapte la fel de neagră ca și acest sac de plastic negru, în care, alături de trupul tău dezmembrat, poate fi înghesuită întreaga omenire.

II

De la începutul istoriei umane, războaiele între bine și rău, adevăr și minciună, lumină și întuneric n-au conținut nicio clipă. Uneori ele erau atât de sângeroase, încât se părea că răul a câștigat lupta, că forțele binelui au capitulat pentru totdeauna și că nu se mai poate face nimic.

Recentul război între Moscova și Kiev amintește cumva de conflictul între alte două orașe, Babilon și Ierusalim (anul 605 înainte de Hristos), menționat la începutul *Cărții lui Daniel*, un conflict între două ideologii, între două căi (una bună și cealaltă rea), între două religii (una dreaptă și cealaltă falsă). Astfel încât marea confruntare între forțele binelui și forțele răului, începută cu mult înainte, în cer, continuă pe pământ de mii de ani.

Totuși, prin violența și forța sa distructivă greu de imaginat, acest război poate fi ultimul din șirul neîntrerupt al războaielor speciei umane. De altfel, acesta este mai mult decât o confruntare între bine și rău, adevăr și minciună, lumină și întuneric; el este mai curând o răfuială cruntă a omului cu Dumnezeu și cu Cuvântul Său. Și asta deoarece omul biblic, făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omorând un alt om făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, îl omoară în același timp și pe Cel ce a făcut omul după chipul și asemănarea Sa, îl omoară și pe Dumnezeu.

Este la fel cum, artistic vorbind, într-o bună (de fapt, oribilă!) zi toate personajele literare pe care le-ai creat în momentele tale faste s-ar ridica unele contra celorlalte, s-ar omorî sălbatic între ele, omorându-te până la urmă și pe tine, creatorul lor.

Din perspectivă filosofică, omul e considerat un animal dotat cu rațiune. Dar omul recent, înarmat cu „Kalașnikov” și rachete nucleare „Satan”, și-a pierdut total rațiunea. Prin acțiunile sale absurde, iraționale, el a redus la zero demnitatea umană, umilindu-l

pe semenul lui, tratându-l într-un mod degradant și dezumanizant, omoarându-l cu o furie bestială. Astfel încât, de-a lungul istoriei sale, omul, în loc să evolueze spiritual, să atingă desăvârșirea, a decăzut, a involuat, atingând pragul subumanului.

Căci, revenind la dramatica realitate, ticăloasele bombe rusești distrug până la temelie nu doar sate și orașe ucrainene, ci, întâi de toate, destine umane, conștiințe și coduri genetice, deformând imaginea adevărată, divină a lumii, aruncând în aer câmpuri semantice ale cuvintelor, spulberând culturi, limbi și limbaje.

III

Această agresiune militară fără precedent a devenit (poate să devină în orice clipă) o dramă colectivă fără precedent. Ea este deja marea ta dramă personală. Fiindcă orice zi de război îți ruinează concepțiile despre viață și moarte, despre ordinea cosmică, despre rațiune și destin; orice bombardament care distruge noi vieți omenesti, orice explozie de obuz care provoacă dezordine și disperare contribuie la reinstalarea haosului primordial. Acel haos care a precedat *logosul*, *logos* despre care vechile minți luminate (Heraclit, Aristotel și alții) credeau că face diferența între ființa umană și animal, că îi permite

omului „să perceapă și să clarifice celorlalți prin intermediul unui discurs rațional diferența dintre ceea ce este avantajos și ceea ce este dăunător, între ceea ce este drept și ceea ce este nedrept și între ceea ce este bine și ceea ce este rău”.

Acest război feroce a distrus acel „discurs rațional”, construit pe ferma ta credință conform căreia „La început era Cuvântul”, a distrus minunata lume a cuvintelor originare, în care tu erai un om al Cuvântului, un om de Cuvânt, adică erai omul ce trăia în Cuvânt, prin Cuvânt și pentru Cuvânt.

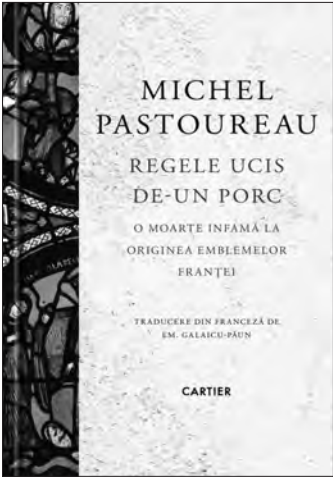
Atunci, în momentul inițial, Cuvântul era simultan divin și uman și cuprindea în sine lumea înconjurătoare, lumea din cer și de pe pământ. Apoi, în cer, a avut loc marea dezbinare, s-a produs dureroasa ruptură a cuvântului uman de cuvântul divin. Din păcate, puține ființe vorbitoare vor înțelege diferența de forță între cuvântul divin și cuvântul uman, între cuvântul fals, amăgitor, diabolic și cuvântul adevărat, diferență care a schimbat ordinea firească a lumii...

Iată! Bombardamentele acestui război diabolic contunuă să ruineze lumea exterioară și pe cea lăuntrică, lumea ta intimă, sufletească. Zguduită, schelăria ființei tale e pe punctul de a se prăbuși. Se cutremură puternic întregul eșafodaj: partea ta de univers interior, bazat pe sistemul logocentric, și partea de univers exterior, bazat pe sistemul heliocentric. Se prăbușesc, precum clădirea Teatrului Dramatic din Mariupol, atât realitatea „adevărată”, cât și literatura „de ficțiune”, atât personajele, cât și spectatorii, existența efectivă a tuturor lucrurilor ajungând a fi același lucru: praful și pulberea...

Sub un asediu de o sută de zile, care a durat cât o sută de ani, în lăcașul sufletului tău dau năvală barbarii. Iar barbarii năvălesc, de cele mai multe ori, când nu îi aștepți și de unde nu te aștepți. În celebrul poem *Așteptându-i pe barbari*, de Kavafis, împăratul, consulii și pretorii Imperiului ieșeau în fiecare dimineață la porțile orașului pentru a-i întâlni cu onoruri pe barbari; ca să afle, într-o bună zi, profund dezamăgiți, că de mult nu mai există barbari. Iar în romanul lui J.M. Coetzee, cu același titlu, hoardele barbare (soldații imperiali în frunte cu colonelul Joll) nu vin din afara granițelor, din deșertul sălbatic, ci din chiar centrul Imperiului. Sub pretext că „barbarii” pregătesc un atac împotriva Imperiului, sinistrul colonel și ucigașii săi vor comite atrocități la care „barbarii” de dincolo de graniță nici n-au visat.

VA URMA

CARTIER

MICHEL PASTOUREAU
REGELE UCIS DE-UN PORC
O MOARTE INFAMĂ LA ORIGINEA EMBLEMELOR FRANȚEI
TRADUCERE DIN FRANCEZĂ DE EM. GALAICU-PĂUN
CARTIER

MICHEL PASTOUREAU
REGELE UCIS DE-UN PORC
O MOARTE INFAMĂ LA ORIGINEA EMBLEMELOR FRANȚEI
TRADUCERE DIN FRANCEZĂ DE EM. GALAICU-PĂUN

Și fiindcă am vorbit ceva mai înainte de reforma monetară înfăptuită de guvernul Petru Groza în anul 1947 (nu am prins această perioadă, m-am născut puțin mai târziu, când vremurile deveniseră un pic mai blânde, dar fratele meu mai mare, Anton, s-a născut chiar în acela an, în timpul foametei crunte ce bântuia Moldova), atunci milioane întregi de oameni au fost lăsați fără agoniseala de o viață, unii dintre ei fiind cufundați într-o sărăcie cruntă, din care nu au reușit să mai iasă niciodată. Unii s-au resemnat îndoindu-și spinarea în fața noilor stăpâni, alții au emigrat, iar alții s-au sinucis. Stabilizarea din 1947 ce a bântuit ca o molimă populația României postbelice a fost continuată apoi în anul 1952, dar cu mijloace ceva mai blânde. Stabilizarea a fost un preambul al cruntei terori ce urma să vină odată cu colectivizarea în timpul regimului Dej, când au murit fiind schingiuiți și trimiși în închisori zeci sau poate chiar sute de mii de țărani.

Legat însă de reforma monetară din 1957, un general din armata română, fost coleg de clasă cu regele Mihai, povestește cum un vecin de-al său, care strânsese circa 47 de milioane de lei ținându-i la saltea, s-a dus la bancă să schimbe leiuri vechi pe cei noi. Din 47 de milioane s-a ales cu trei. Ajuns acasă, s-a închis în biroul lui și s-a împușcat. Se spune că atunci numărul sinuciderilor cauzate de stabilizare se apropia de nivelul morților de inaniție provocate de foametea cruntă pe care România, în special Moldova, a cunoscut-o în acei ani. Nu există date oficiale legate de numărul de sinucideri din acei ani. Regimul Groza a băgat sub preș toate informațiile sinistre referitoare la acest fapt.

Din perioada aceasta a nesiguranței vieții de zi cu zi și a terorii exercitate sub diferite forme de oamenii regimului Groza și apoi ai regimului Gheorghe Gheorghiu Dej are și anumite momente în care norii sumbri de pe cerul patriei se mai descrețesc, iar razele de lumină ce străbat prin ei poartă, dincolo de tragedii, și mici oaze de trăiri hilare, în care se ascunde amărăciunea unei întregi epoci marcate de propagandă și teroare.

Astfel, oamenii din satul meu natal, cei care au prins acei ani, povesteau că bancnotele de 2 000, dar și de 5 000 de lei deveniseră peste noapte la fel de ușoare ca puful de păpădie sau frunzele purtate de vânt, și atunci, când te duceai cu căruța la Rădăuți sau la Siret, în momentul în care treceai de barieră, vedeai pe caldarâm risipite o mulțime de bancnote cu chipul Regelui Mihai și al Reginei Maria sau cu imaginea Lupoaicei, dar și alte bancnote adunate în grămezi și grămăjoare la colțurile străzilor, în care picioarele cailor se înfundau până la glezne.

Dar nu numai la oraș, ci și în sat, banii erau aruncați la gunoi sau chiar la gărlă. Mult timp pâraul Alb a fost tapetat pe marginea lui cu astfel de însemne regale. Broaștele și peștii înotau ascunzându-se printre bancnote ca printre frunze lățite de nufăr.

Atunci, chiar și vecinul nostru, moș Zahei, cizmar de meserie, care luptase atât în Primul, cât și în al Doilea Război Mondial, își hrănea caprele cu banii strânși de pe uliță. Se spune că micile mulgătoare închise în atelierul său de cizmărie căzut într-o rână mestecau bancnotele și lacrimau, iar el, ca să le țină cât de cât isonul, se apuca de băut și bea atât de zdravăn, încât ieșea gol pe uliță, trăgând cu o pușcă nevăzută în ciori. Uneori însă o fugărea

UȘI ÎN ASFINȚIT

cu cuțitul pe baba Ana, care se ascundea pe unde apuca, întorcându-se abia peste o săptămână acasă.

Toată această epopee a stabilizării s-a terminat ceva mai târziu, pe la mijlocul anilor cincizeci, când banii se mai așezaseră. Rămăsese însă adânc întipărit în mintea sătenilor mirajul lor. Atunci un unchi de-al meu ceva mai îndepărtat, care câștigase foarte mulți bani noi lucrând ca mic antreprenor pe șantier (făcea iazuri, cărând pământ cu căruțele), rămas holtei până la 42 de ani, de teama unei noi stabilizări, a încărcat în căruță toți banii pe care-i avea strânși în casă și a plecat să-i îngroape undeva pe câmp. Când a ieșit pe poarta ogrăzii, nu se crăpa încă de ziuă. Îngrămădind banii în niște lădițe, din pricina mahmurelii de care era cuprins, a pus lădițele una peste alta, uitând să le mai închidă. Tot fiind hodorogite, lădițele s-au înclinat într-o parte, iar bancnotele aflate înăuntrul au început să se scurgă pe drum.

Câinii lătrau gata-gata să rupă lanțul. Auzind hărmălaia, oamenii se trezeau din somn uitându-se pe geam la straniul echipaj ce înainta stărnind mult zgomot și mult praf pe uliță. Vedeau cum în urma căruței rămăneau niște dăre sclipitoare. Nu le-a trebuit mult timp sătenilor ca să se lămurească despre ce-i vorba. Așa s-a aflat că fiul cel mic al lui Fadei a plecat cu grămezile de bani să-i îngroape într-un loc departe de ochii lumii.

Unii, mai curioși din fire, au ieșit pe uliță și, văzând bancnotele, dar și monedele noi risipite pe drum de căruțaș, au început să le adune. În curând, aflând unii de la alții, aproape întreg satul a ieșit din case să culeagă banii risipiți în praful uliței.

O lună stranie, aruncată pe un cer limpede, de o adâncime nebănuită, dar și luceafărul de dimineată le lungea trupurile aplecate și mâinile întinse ce culegeau bancnotele și le înghesuiau la sân. Tocmai atunci a început să bată toaca vechii biserici de lemn, Preobrajenie, ce se afla peste drum de casa noastră. La sunetul ei, bărbații și femeile au tresărit, trezindu-se parcă dintr-un somn cețos ce le tulburase mințile. Mulți și-au făcut cruce, scuipându-și în sân pentru a alunga forțele necurate ce puseseră stăpânire pe simțurile lor, dar nu au reușit să pună stavilă lăcomiei ce-i îndemna să culeagă cât mai mulți bani.

Ciocnindu-se unii de alții, gata-gata să-și spargă capetele din pricina tulburării, se întrebau în șoaptă:

– Oare sunt noi sau vechi?

– Noi, noi-nouți, venea răspunsul.

Aflați sub vraja lăcomiei, sătenii ridicau banii vechi în dreptul ochilor și, în timp ce banii aceștia vechi se transformau în bani noi, ei șopteau îngroziți:

– Iartă-ne, Doamne... Dacă păcătuim.

Și atunci un glas venit parcă de nicăieri le amplifică vorbele, ridicându-le în înalt.

– Nu păcătuiți, nu păcătuiți. Acești bani sunt aruncați de Domnul drept răsplată pentru credința voastră...

– Cum adică sunt aruncați de Domnul? se întrebau ei. Banii sunt ai unui fiu rățăcitor al acestui sat... Au căzut din căruță.

– Nu au căzut întâmplător, răsună glasul conștiinței lor. Au fost aruncați pe drum de mâna binefăcătoare a Domnului.

– Nu de mâna, ci poate de mânia lui, ca să ne pedepsească...

– Domnul nu-i pedepsește decât pe cei care se îndoiesc de el. Iar voi nu-i așa că nu vă îndoiiți? răsună glasul.

– Ne îndoim, Doamne, suntem păcătoși cu toții, cum să nu ne îndoim?!

– Acolo unde nu e îndoială, nu e nici credință, le răspunse glasul, acompaniat de sunetul sacadat al toacei. Și nu uitați, banii sunt răsplata mea pentru credința, dar și suferința voastră...

– Pentru suferință?

– Da, pentru suferință, se unduia glasul rotindu-se ca un halou peste capetele lor acoperite de colbul drumului.

– Da, am suferit, cum să nu suferim. A fost războiul, a fost și foametea. A fost și stabilizarea...

– Vedeți, le șoptea glasul. Ați suferit și poate veți suferi încă și mai mult. Da, veți suferi și mulți dintre voi veți pierde credința în mine. Vă veți pierde și îndoiala...

– Nu, Doamne, asta nu!

– Eu însă vă voi răsplăti, și pentru credință, și pentru lipsa de credință, și pentru îndoială, și pentru lipsa de îndoială... Nu vă temeți, toți veți fi ai mei. Și ca să fiți, într-adevăr, ai mei, eu vreau să vă alin suferința și să vă răsplătesc...

– Dar nu cumva, Doamne, vrei să ne cumperi sufletele? Întrebară câțiva săteni cu teamă în glas.

– Pe lumea asta, dar și pe lumea cealaltă, totul are un preț, se auzi glasul venind de undeva de sus, dar pe un ton ceva mai ascuțit. Bodogănind în sinea lor, oamenii se târau pe urmele căruței, îndesând banii culeși în buzunare, în șorțuri și în sân. Mergeau târându-se în coate ca sub vraja unui vis.

Și-atunci, o femeie, ridicându-și ochii spre luna care parcă se rotea pe cer, strigă:

– De unde să știm, Doamne, că tu ești Dumnezeu nostru și nu diavolul-n persoană, care vrea să ne ducă în ispită? întrebă femeia, brusc izbucnind într-un răs nestăpânit.

Sătenii o ascultară cu sufletul la gură, murmurând ca în somn:

– Da, de unde să știm asta, Doamne?

– Dar poate că sunt și una, și alta, răspunse glasul. Și Diavolul, și bunul Dumnezeu...

Eu vă duc în ispită și vă fac să păcătuiți, și tot eu vă răsplătesc și vă aduc pe calea ce duce spre lumină?! Și, zicând asta, glasul se transformă și el în răs.

Între timp, sunetele sacadate ale toacei se stinseră, apoi se auziră bătând clopotele. Oamenii își ridicară capetele din praf, făcându-și cruce și întrebându-se:

– Ce a fost asta? Vorbim cu noi înșine, cu necuratul sau cu bunul Dumnezeu?

Și, în timp ce se întrebau, de la răscruce se auzi un țipăt sfâșietor și răpăit de tălpi pe ulița devenită parcă și ea la fel de îngustă ca și strigătul. În curând, prin fața celor care îndrăzniseră să-și rotească umbrele în direcția de unde venea strigătul trecu silueta unei femei îmbrăcate într-o cămașă de noapte albă, ținând în brațe un prunc înfășurat în scutece, din care ieșea fum.

– Cu bunul Dumnezeu, se auzi de data aceasta glasul rostogolindu-se odată cu dangătul clopotelor peste satul bântuit de frică și de somn. Vedeți femeia aceasta? Asupra ei și asupra pruncului am aruncat pedeapsa pentru voi...

– Dar de ce, Doamne? strigară sătenii în cor.

– Pentru lăcomia și îndoiala voastră.

– Dar ne-ai spus că îndoiala ne va împinge spre credință.

– Și v-a împins?

– Nu știm.

– Vedeți? răspunse glasul. Am vrut să vă pun la încercare.

– De ce te îndoiești de credința noastră, Doamne? întrebară atunci sătenii cu pleoapele îngreunate de somn. Un Dumnezeu bun nu-i împinge pe oameni în ispită.

– Dar de ce credeți că eu sunt Dumnezeu vostru bun? Poate sunt Anticristul.

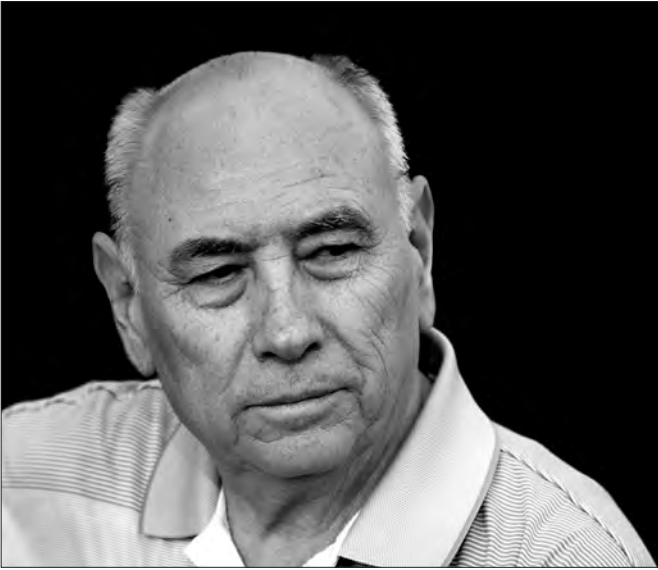
Auzind aceasta, oamenii fură cuprinși de panică, dând bir cu fugiții și zăvorându-se în casele lor.

...Bătrânii povestesc, amintindu-și de acea faptă, că imediat după aceste vorbe, clopotele bisericilor din sat începură să bată din nou. Și tot atunci acoperișurile caselor fură zguduite de un vânt nevăzut, iar gurile fântânilor scoaseră niște urlete de fiară.

Și tot atunci trecu înapoi căruța cu lădițele golite de bani, mânată de unchiul meu îndepărtat care biciuia fără milă caii. În urma ei alerga femeia desculță ținându-și pruncul cu fața cuprinsă de o flacără verzuie.

Femeia își blestema zilele pentru faptul că, luându-se după ceilalți, ieșise să culeagă bani pe uliță, lăsându-și pruncul adormit pe cuptor și tigiaia încinsă pe foc.

În timp ce ea culegea banii, pruncul ei, trezindu-se din somn, începu să țipe, strigându-și mama, care însă nu-l auzi. Iar el, tot zbătându-se în scutecele legate, alunecă pe plita încinsă.

Credit fotografic: Mihai Potârniche

IN SFUMATO

CODA

LA „AVANGARDISTUL «MINIMALIST»
ERIK SATIE ȘI MUZICA ROMÂNEASCĂ
TRADIȚIONALĂ”, ESEU DE M.V. CIOBANU

de EUGEN LUNGU

Cei inițiați în arta patronată de Euterpe știu că substantivul italian coda este termenul elegant-muzical pentru comunul coadă. Iată și definiția clasică a cuvântului respectiv:

„**CÓDA** s.f. Parte finală a unei compoziții muzicale. ♦ Spec. Grup de note muzicale care încheie tema unei fugi. [Var.: **códă** s.f.] – Din it. **coda**”.

Deci, cele ce urmează sunt un adaos, o coda – căci despre muzică e vorba – la foarte documentatul articol al lui Mircea V. Ciobanu („Revista literară”, nr. 4, 2021) despre compozitorul și pianistul francez Erik Satie (1866-1925). De fapt, studiul lui M.V.C. nu e atât despre muzician, cât despre opera sa, în speță despre un șir de piese pentru pian (șase la număr) intitulate destul de straniu Gnessiennes. Artistul își făcuse un obicei să aleagă pentru creațiile sale denumiri cât mai originale, la fel și aceste partituri poartă un titlu destul de exotic. Explicația etimologică a specialiștilor pare plauzibilă: „Le mot gnessien dérive du crétois Knossos ou gnessus, qui lient les Gnessiennes à Thésée, à Ariane et au Minotaure de la mythologie grecque. Plusieurs sites archéologiques relatifs à ce thème ont été excavés à cette époque. Selon le philosophe musicologue Vladimir Jankélévitch, pour Erik Satie « le temps gnessien, c'est le temps immobile, stoppé dans l'ostinato d'une chorégraphie et d'un rythme exclusifs de tout développement... »”.

Vă reamintesc în două cuvinte teza lui Mircea V. Ciobanu – în Gnessienne nr. 1, Erick Satie folosește o temă folclorică românească; respectivele acorduri compozitorul le auzea la Expoziția Universală de la Paris din 1889, unde concertaseră „les orchestres des tziganes, des laoutars roumains”. Eseistul demonstrează cu virtuozitate și lux de amănunte că anume aceasta fusese sursa care îl inspira pe francez – muzica românească tradițională.

Ce are coda instrumentată de mine cu vechea istorie? Are! Fiindcă în cele ce urmează constat că fenomenul muzical Satie vine încă o dată în atingere cu o foarte cunoscută personalitate românească. Citeam zilele acestea o povestire a scriitoarei americane **Joyce Carol Oates** (n. 1938). Când am vrut să aflu ceva adăugător despre proza-toare, uriașa ei bibliografie m-a lăsat interzis. Aș fi putut să jur că e o grafomană: are la activ peste 20 de volume de povestiri, o movilă de romane (58, insinuează presa!), la care se adaugă alte (multe!) cărți de poezie, critică, eseuri etc. Dar povestirea ei *In the Autumn of the Year* [Întotdeauna, toamna] mi s-a părut una dintre cele mai bine scrise pe care le-am citit vreodată. Subiectul prozei nu se limitează la a repovesti o întâmplare oarecare, ci e o broderie epică fină, inteligentă, bine orchestrată, cu întoarceri în timp, cu reproiectări ale aceluiași episod cu totul din alt unghi de vedere, personajele trăind emoții și rupturi spectaculoase, finalul fiind absolut imprevizibil și deosebit de șocant pentru eroina centrală. Dânsa se numește Eleanor Gerhardt și, deși e trecută de șaizeci și e o doamnă bine, nu a fost căsătorită niciodată (e o amantă eternă pentru mai mulți bărbați, dar trăiește o singură iubire). În prezentul narativ, Eleanor e o scriitoare venerată, poeziile ei se bucură de mult succes, așa că, ajunsă deja în amurgul vârstei, se alintă discret sub razele blânde ale unei glorii crepusculare. În zvâpăiatele ei tinereți a trăit însă o răvășitoare istorie de dragoste

cu Edwin Höller: „Avea douăzeci și nouă de ani când s-au întâlnit și treizeci și patru când s-au despărțit. S-au cunoscut la mijlocul anilor patruzeci, la Boston. Edwin preda la un colegiu de fete și locuia la Cambridge”. Profesorul e un tip mereu surescitat, deprins să-și urmeze orbește instinctele, fără să-i piese de ce spun cei din jur, fără să-și menajeze soția cuminte ca o roabă, fără să se sinchisească de fiul său minor:

Profesorul Höller era un bărbat masiv, tumultuos, exuberant, cu o figură care părea mult mai îmbătrânită decât era în realitate. (Avea numai treizeci și opt de ani când l-a cunoscut Eleanor.) Nu era un bărbat frumos. Avea momente când devenea chiar urât. Frunte lată, întinsă, ochi sfredelitori, și un nas prea ascuțit. Degete mari, nesigure, veșnic pătate de cerneală. Obişnuia să vorbească singur, cuprins de exasperare, de fericire.

(În românește de Octavian Roske)

Eleanor îl vizitează pe profesor acasă, scenele lor de dragoste nu cunosc nicio discreție, totul se petrece fățiș, fără jenă, dintr-o pornire sălbatică:

Cu el, cu Edwin Höller, se zvârcolea pe canapeaua îngustă din păr de cal. Biroul mirosea a praf, a cărți. Erau sute de cărți. Undeva în spatele ei, dedesubt, sub capul ei, pe care îl simțea zvâcnind, se auzea un pian: notele aveau uneori un sunet vătuit, neclar, alteori extraordinar de precis. Cu două etaje mai jos un băiețel exersa la pian. Ore întregi, cu o tenacitate exasperantă. Era fiul lui Edwin, Benjamin, despre care se spunea că e talentat. Deosebit de talentat. Eleanor îl auzea schimbând gamele, sărind de la un fragment la altul, fixându-se în cele din urmă pe o bucată pe care o cânta în întregime. (Abia mai târziu, mulți ani mai târziu, a aflat că bucata aceea lentă, frumoasă, de o excesivă luciditate, era un Satie.) Notele îi înotta în auz. Nu reușea să le asculte. Plângea în hohote, asurzită, orbită.

Frumoasa mea, îi spunea Edwin. Micuța mea frumoasă. O săruta cu lăcomie, o îmbrățișa, se îngropa în ea. Când vorbea de dragoste îl cuprindea fervoarea.

Cu un etaj mai jos, soția profesorului nu trebuia să ghicească cu ce se ocupă Edwin. După un timp, el dispărea atât din viața familiei, cât și din cea a lui Eleanor. Se spunea că trăia o nouă iubire cu o amantă mai tânără și că se stabilise undeva în Hawaii. Eleanor se resemnează, dar nu poate să-l uite. Mai ales toamnele îi reamintesc de pasionalele lor întâlniri:

Întotdeauna, toamna [subl. mele; e.l.], se lăsa copleșită de o melancolie vlăguitoare. Nu se mai cenzura... ore întregi se lăsa purtată de gânduri, îi veneau în minte ceasurile de dragoste, imaginea morții, chipul copilăriei, și singurul bărbat pe care îl iubise, adică singurul bărbat pe care îl iubise cu adevărat (fuseseră, desigur, mulți alții). Întotdeauna, toamna, își rememora cu acuitate senzații care acum nu-i mai aparțineau, plăcerile aspre, bogate, terifiante ale trupului. Poate era din pricina luminii care cădea pieziș, poate din cauza mirosului înecăcios de frunze arse, sau poate din pricina copiilor care mergeau grăbiți la școală. Zilele curgeau precipitat, împinse parcă de o

febrilitate a momentului pe care ea nu mai putea să și-o asume. Toamna rămânea un anotimp pentru alții, pentru cei tineri. Nu-i părea rău. Devenea doar elegiacă, asculta cvartetele lui Beethoven, se întorcea la poemele încă nefinisate, la poemele acelea lungi evocând tragismul necesar al renunțării.

Uneori izbucnea în plâns, dintr-o dată, fără motiv. Se trezea din vis plângând, zguduită de un bocet mut, chinuitor. Plângea fiindcă îmbătrânise, fiindcă era deja bătrână. Bătrână!

Melancoliile autumnale revin mereu, ca un refren, ca un tremolo repetitiv în piesele lui Satie:

Întotdeauna, toamna, o invadau astfel de amintiri. Amantul ei murise... dar, într-un fel, continua să rămână viu. Își amintea glasul său. Amintirile, atunci când o năpădeau, îi aduceau în fața ochilor oameni la care ținuse foarte mult cândva...

Rebobinând pelicula memoriei, Eleanor își amintește că Edwin Höller avea orgolii nemăsurate, că voia să elaboreze o monografie istorică despre Bactria antică, lucrare care avea să-l facă celebru. Cartea nu a mai fost scrisă niciodată, iar profesorul îi ura pe toți cei care se bucurau de succes. Despre aceasta îi amintește venerabilei doamne și Benjamin, copilul care exersa cândva la pian piese din Satie. Acum Benjamin s-a maturizat, el însuși predă muzica la universitatea care a invitat-o pe fosta amantă a tatălui său. Personajele se recunosc, dânsa încearcă să-l invoce pe Edwin în termeni bine lustruiți de memoria ei:

– A fost un om... un om excepțional... ar fi fost în stare să...

– A fost un om de nimic, spuse Benjamin sec. Scoase apoi din sacoul său cenușiu, de tweed, un plic gros; pentru o clipă expresia feței i se schimbă. Eleanor se temu că-l va vedea izbucnind în plâns.

– Maică-mea credea că toate relele i se trag de la eșecul lui profesional, fiindcă nu ajunsese niciodată acolo unde ar fi dorit, o autoritate în domeniu, nu devenise celebru, așa cum credea că o merită. Era atât de meschin, era atât de ranchiunos, atât de răuvoitor... nu se dădea în lături de la nimic, putea să scrie recenzii veninoase despre cărțile lui Eliade, le trimitea la tot felul de reviste, și asta numai ca să-și vadă numele tipărit, nu conta că în felul acesta lovea într-un vechi prieten. Și totuși cred că mama se înșela... Chiar dacă ar fi ajuns vreodată celebru, probabil că tot atât de mizerabil ar fi rămas... un om de nimic.

Eliade este desigur românul Mircea Eliade, personalitate emblematică a lumii academice americane (și nu numai). Deși de astă dată doar ficțional, tema Satie găsea un nou punct de convergență cu realitatea culturală românească. Cercetătorii operei lui Joyce Carol Oates semnalează mai multe interferențe simbolice între proza scriitoarei și studiile savantului expert în mitologiile lumii.

Cu un titlu (Întotdeauna, toamna) care vine parcă în contratemă cu binecunoscutul titlu arghezian (Niciodată toamna...), povestirea are un final dezastruos pentru eleganta și distinsa doamnă care, prin optica nimicitor de clară, neaburită sentimental a lui Benjamin, își revede trecutul cu totul în altă lumină decât își legăna ea nostalgiiile autumnale. Brusc, prezentul se face țândări sub apăsarea uriașă a leșezilor presate ale timpului apus. Destinul rostește verdictul prin replica vindictivă a lui Benjamin, muzicianul maturizat:

– Ați fost niște porci. Amândoi, spuse Benjamin, sec. Sigur, trebuie să recunosc că dintre voi doi el s-a purtat mai odios. Te-a prostit, ți-a luat mințile, te-a înfricoșat, a făcut ce-a vrut din tine. Câtă plăcere îi făcea s-o chinuie pe mama, îi spunea că are o amantă, o femeie care îi este devotată, care îl iubește cu patimă, o femeie de o inteligență sclipitoare, tânără, mai tânără decât tine, îi arunca mamei în față, urlând, da, ea e frumoasă, iar tu nu ești decât o pocitură... Dumnezeuule... ce orori putea să spună! Îi plăcea să țipe, să zbiere, să se învârtă prin casă, gesticulând ca un apucat. Așa se manifesta pasiunea la el, așa trebuiau să se poarte oamenii cuprinși de pasiune. Să fie plini de viață, pricepi? Debita numai tâmpenii. Zicea că instinctul e suveran.

Povestirea e de un realism cutremurător și absolut credibil ca istorie umană, așa că nu m-aș mira deloc dacă aș afla că ficționala Eleanor Gerhardt are un prototip în carne, oase și în **eternul păcat**¹.

Reînviind parcă și re-inventând legenda palpitantă numită **L'Éternel Retour**!...

23 noiembrie 2021

NOTĂ:

1. În 2000, Joyce Carol Oates tipărea romanul *Blonde*, poate cel mai răsunător succes al său. În același an, în revista franceză „Lire” era publicat un amplu interviu cu autoarea. Întreaga discuție avea drept pivot noua apariție editorială. Protagonista romanului era considerată Marilyn Monroe, deși scriitoarea a voalat în fel și chip concretețea biografică. În 2021, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de existență, revista „Lire”, asociată deja cu „Magazine littéraire”, scotea un volum special cu extrase din cele mai importante interviuri inserate de-a lungul timpului în paginile publicației: *Les grands entretiens. 50 ans d'histoire littéraire*. Din răspunsurile lui Joyce Carol Oates, ne este clar că prozatoarea a exploatat literar biografiile vedetelor: „Je suis fascinée par les origines des gens célèbres, par les origines d'une façon générale. J'écris toujours sur l'être humain. [...] C'est vrai, j'ai écrit beaucoup de romans sur des hommes et des femmes représentatifs du monde dans lequel nous vivons, des hommes et des femmes qui travaillent dans l'éducation, la santé, les affaires ou la politique”.

EDITURA PRUT | TERITORII |

SILVIA CALOIANU
CA O SULTANĂ DEGHIZATĂ
(POEME)

„Noua poezie a Silviei Caloianu impresionează prin bogăție: de imagini, de vocabular, de trăiri. O luxurianță a discursului în combinație cu un «je m'en fiche»-ism perfect calculat și exprimat prin părți de propoziție aduse în sprijinul litotei. Mai este și un registru afectiv al memoriei ce urcă adesea înspre tragediile istoriei basarabene, dar cu suficientă picanterie. Un volum care se citește pentru spectaculos și pentru antrenament intelectual. Agilitatea tehnică contribuie și ea la forța acestei arte involburate. Iată o dovadă că poezia impresionantă se scrie de către cei care au atins maturitatea. Foarte puțini de altfel.”

Felix NICOLAU

ANUL LITERAR 2021

HRONICUL CELOR PRIN CARE S-A TRECUT

de LEO BORDEIANU

„Suntem singura specie de pe această planetă, din câte știm noi, care a inventat o memorie comună... Depozitul acestei memorii se numește bibliotecă”, nota Carl Sagan. Iată că biblioteca memoriei noastre colective s-a completat în anul 2021 cu un șir de volume valoroase, între care: *Jurnalul unui scriitor* de Nicolae Esinencu (coord. Vitalie Răileanu), pe care îl consider revelația anului; *Exerciții de memorie* de Ion Cațaveică; *Cartea foametei*, ediția a III-a, de Larisa Turea; *Timpuri, timpuri...* de Elizaveta Stroevice și Georgeta Stroescu ș.a.

Anume acesta este gândul care se desprinde la parcurgerea titlurilor de carte menționate mai sus: că memoria colectivă se compune din suma memoriilor particulare. Fie că este vorba de un scriitor sau un publicist, fie că ne mărturisesc destinul lor oameni simpli, inclusiv martori sau urmași ai martorilor evenimentelor bune sau rele din viața poporului nostru. Desigur, mai frecvent se rețin evenimentele tragice, care lasă cicatrice adânci în memorie. „Atunci când neamul trece prin mari zguduiri, umplându-și țărâna cu morminte, atunci forța întregii obști, cugetul neamului sunt datori să facă hronicul celor prin care s-a trecut”, nota Ion Druță într-un cuvânt introductiv la prima ediție a *Cărții foametei*, în 1988. Cu un autoreproș asupra tăcerilor noastre neiertat de lungi vine coautoarea volumului *Timpuri, timpuri...* Georgeta Stroescu: „Noi nu am dat continuitate sigură înțelepciunii bunicilor noștri, nu am altoit tinerilor de azi dragostea de neam și mândria că suntem români. Nu am avut curaj, nu am fost gata să îndurăm mai mult, să jertfim mai mult, să stăm cu capul sus până la urmă”.

„Memoriile sunt culisele istoriei”, scria George Meredith. Afirmția este întru totul

valabilă în cazul volumului *Exerciții de memorie* de **Ion Cațaveică**. Însuși autorul, în cuvântul-înainte al lucrării, afirmă: „Sper că această carte va ajuta unui posibil autor care va încerca să facă o posibilă istorie a evenimentelor dramatice din anii 1989-1991 privind lupta pentru obținerea drepturilor noastre naționale ca români basarabeni”. Grăitor este chiar titlul compartimentului de bază al cărții: *În iureșul evenimentelor (Publicistică militantă – 1988-1995)*. Ion Cațaveică nu știe de jumătăți de măsură. El se implică plener în fierberea din societate. Demască uneltirile slugilor regimului sovietic care puneau bețe în roate procesului de renaștere națională, salută promotorii ei. Peniței lui nu îi sunt străine și problemele culturale, religioase, politice. El scoate în evidență personalitățile timpului. Textele-i scrise cu o eleganță aparte, beneficiind de un spirit fin de observație, te fac să ai un ușor regret că poetul s-a risipit în activitatea de cronicar. Dar cu atât sunt mai de neprețuit.

Jurnalul unui scriitor de **Nicolae Esinencu** (coordonator – Vitalie Răileanu) se înscrie la alt pol al genului, fiind unul meditativ, sentențios, ascunzând în sine germeii unor opere literare, unele dintre ele scrise, altele rămânând în proiect, cu toate că volumul conține și compartimentul *Frământări politice la Uniunea Scriitorilor (1988-1989)*, adică are în vizor epicentrul mișcării de renaștere națională. Memorabile sunt amintirile din copilărie ale lui Nicolae Esinencu. Impresionează Eminesciana sa – meditațiile și maximele care țin de Eminescu în raport cu literatura și poporul nostru. Cât face numai afirmația: „Eminescu ne oferă posibilitatea de a ajunge pe celălalt mal al existenței umane”. Sau fraza: „Când poporul nostru

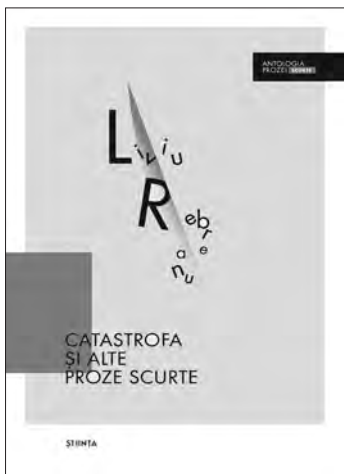
va atinge nivelul Eminescu, se va naște un alt Eminescu și omenirea noului Eminescu va tinde spre nivelul noului Eminescu, pentru a naște un nou Eminescu. Și tot așa!”. Adevărate nuvele în devenire/ ne-terminate sunt notițele făcute de scriitor vizavi de editarea lucrărilor sale, relațiile cu colegii, viața familială, grijile și vecinii de la vilă. Testamentar sună florilegiul poetic, care se încheie cu poezia *Albăstrele*: „Am să revin,/ Am să mai revin pe pământ –/ Merită,/ Măcar de dragul să mai revăd o dată/ Albăstrelele”.

Cartea foametei de **Larisa Turea** este la a treia ediție, completată. Inițial, a văzut lumina tiparului în anul 1991, apoi în anul 2008. Volumul se constituie din două compartimente. Primul – *Monologuri* – e rezervat mărturisirilor cutremurătoare ale supraviețuitorilor foametei organizate de regimul sovietic. Acestea sună apocaliptic, intrând în rezonanță cu documentele de arhivă din compartimentul al doilea. Suflul rece al foametei transpare și din fotografiile de epocă inserate în volum. Această ediție conține și mărturii din Găgăuzia, zonă care a fost afectată în mod deosebit de foamete.

Volumul *Timpuri, timpuri...* de **Elizaveta Stroevice** și **Georgeta Stroescu** se înscrie organic în tabloul vieții/ pătimirii de pe această palmă de pământ. Elizaveta Stroevice, născută în anul 1929, povestește simplu și neprefăcut despre neamul și satul său – Grozești din raionul Nisporeni. Vocea a doua îi aparține fiicei sale Georgeta Stroescu.

Diverse în plan conceptual și artistic, cărțile de memorii apărute în anul 2021 varsă lumină purificatoare asupra trecutului, astfel fortificându-ne conștiința națională.

EDITURA ȘTIINȚA | NOI APARIȚII | EDITURA ȘTIINȚA

LIVIU REBREANU
CATASTROFA ȘI ALTE PROZE SCURTE
POSTFAȚĂ DE CONSTANTIN CUBLEȘAN

Rolul lui Liviu Rebreanu în evoluția genului narativ în literatura română este atât de mare, încât fără el o discuție asupra prozei românești moderne ar fi imposibilă. Succesul romanelor lui se adună din succesul nuvelisticii sale, unele piese conturând viitoare universuri românești, altele rezistând autonom ca opere desăvârșite, precum „Catastrofa”, „Ițic Strul, dezertor” sau „Ciuleandra”. În proza scurtă se află universul primar al romanelor, scriitorul testând tipologii și conflicte ce urmau a fi dezvoltate în construcțiile de proporții. Ceea ce frapează în marele univers al romanelor, se regăsește în povestirile și nuvelele sale. Nimbul tragic îl aflăm „în «Răfuiala» și în «Ion», în «Catastrofa» sau în «Pădurea spânzuraților», în «Cântecul lebedei» sau în «Ciuleandra». E pretutindeni aceeași magmă incandescentă, indiferent dacă ea se revarsă din craterul unui vulcan de mare erupție ori din răbufnirea, de mai mic impact în mediu, a gheizerului” (Constantin Cubleșan).

EDITORUL

RAPORT DESPRE STAREA POEZIEI ROMÂNE DIN BASARABIA: ANUL 21, SECOLUL XXI (I)

de MIRCEA V. CIOBANU

Suntem la faza oximoronică a *bilanțurilor unui început*. Or anul 2000 chiar poate fi luat ca un *Anul Zero* (deși, strict poetic, paradigma poeziei române se schimbă mai ales în ultimul deceniu al secolului XX). Se încheie o acoladă deschisă acum un secol: era *modernismului radical*, al avangardismelor. Un modernism în câteva faze, care în literatura română e resuscitat, după dezastrul proletcultist, cu neomodernismul saizeciștilor și finalizat cu faza postmodernistă.

Urmează, firesc, o *tabula rasa* a unei poezii ce mimează indiferență față de literatura anterioară și o reluare de la capăt. Cu o poezie directă, a sentimentelor, senzațiilor și a percepției, la nivelul epidermei. Cu abandonarea jocului literar și a experimentului ce a alimentat poezia secolului XX, în favoarea discursului. Minimalist, da, cu minimale resurse expresive, nu însă și cu o tensiune poetică minimală. Dimpotrivă! Cu nervii dezgoliți și o percepție acută a realității. Cu fapte minimale și neutre poetic, dar cu o percepție... patologic de acută. Un fel de poezie nanotehnologică, la nivel molecular, dar cu efecte ale unei energii nucleare...

Aș vrea să mai fac o *paranteză principială*. În acest raport, *Anul poetic 2021* se va reflecta foarte vag, dacă asta ar trebui să însemne *măsura tensiunilor poetice*. Raportăm, mai curând, *anul editorial*, cu manuscrise adunate anterior și cu texte scrise și mai demult. Or tensiunea lirică și funcționalitatea noosferei poetice se reflectă mai relevant în manifestările imediate, pe rețele, pe bloguri, în recitaluri, iar selecția, mai mult sau mai puțin riguroasă – în revistele literare.

Ca să semnalez pasager fenomenul, amintesc că a existat și o poezie imediată, *perfect omologabilă* a anului 2021: cea publicată în revistele anului respectiv sau la începutul anului curent. Iată un poem de al Mariei Pilchin din „Revista literară”, nr. 10/ 2021, intitulat *La Uniunea Scriitorilor*: „am venit la bătrânii adunării/ erau triști și frumoși citeau poezii/ ca niște prezbiteri rămași fără tineri/ aveau ochii roșii de nesomn și poezie/ aveau mâinile roase de dureri și poeme/ bătrânii mei poeți/ frumoșii mei tați întru poezie/ cântau imnuri șopteau ode/ strigau blesteme/ tăceau rugăciuni/ câte unul pleca/ se ridica și pleca din adunare/ nu se mai întorcea niciodată/ veneau alții și ocupau locul/ și citeau și strigau poezie/ cu ochii roșii de nesomn/ și mâinile roase de poeme”.

Am reținut câteva poeme ale lui **Virgil Butnaru** din revista „Timpul” din România, editată la Chișinău. Am să citez *Recunoașterea mutuală*: „duminica, am scos-o pe Daniela/ în oraș, la o pizza.// la o alta masa,/ stătea un artist în devenire/ în compania unei bibliotecare/ proaspăt divorțată,/ pe care o am în lista de prieteni/ pe Facebook.// la un moment,/ soția mea s-a ridicat,/ s-a dus la el/ și i-a spus că-i place cum cântă.// după ce s-a sușotit cu însoțitoarea,/ aruncându-ne priviri pe furie,/ cântărețul s-a apropiat,/ mi-a strâns mâna/ și mi-a zis că mă citește,/ ca l-au impresionat poeziile mele./ am chemat chelnerul/ și am mai comandat/ doua pahare de vin”. Vasile Gribincea publică în „Revista literară” din septembrie trecut niște poeme-lumânări, inspirate (ca substanță, nu ca formă) din Em. G.-P.: „întuneric: mai/ pătrunzător/ ca orice/ strigăt/ sărutul/ acesta/ brusc:// lentă/ încântare/ turbulentă/ ca-n ora/ de vârf/ prin gura/ de metrou”.

Patriarhul **Leo Butnaru** publică la începutul acestui an un ciclu de poeme în „Viața românească”: „Când/ în plină dimineață/ cohortele ajuseseră la Rubicon/ apa râului/ și împrejurimile/ erau învăluite în ceață/ încât/ de întindeai mâinile/ nu ți-ai fi văzut unghiile./ însă/ Cezar aruncă totuși zarurile/ după care ordonă:/ – Căutați-le!” (*Zaruri în ceață*). Iar un alt patriarh, Ion Hadârcă, scrie... în „Scriptor”: „Cineva-mi flutură pe dinaintea vieții câte o zi rătăcită dintr-o limbă de moarte cineva numără câte-n lună și-n stele și pe toate le-nșiră pe muchia coasei cineva scutură plapuma cerului de puf îngeresc peste-un ciot de salcâm rețezat cineva ca și cum și-ar scălda amintirile într-un râu care urcă pe crucea de lemn” (*Soare nud, de bobotează*).

În fine, ca să încheiem scurta trecere în revistă a revistelor, amintesc că în 2021 încă apărea revista „Contrafort”. Spun asta cu regret, deoarece cam asta însemna *revistă în avantaj față de unele edituri*: aici poeții sunt selectați înainte de a fi publicați, aici poemele se mai triază și, important, textele se mai și redactează. Din păcate, lucrul acesta se întâmplă azi tot mai rar, atât la edituri, cât și la reviste. Publicarea unui grupaj de texte sau a unui volum de poezii nu mai este o performanță în sine, nu mai este un argument poetic. O spun și în calitate de membru al comisiei de validare a Uniunii, pe care tot insistă să mi-o atribuie deja câteva soroace la rând consiliul Uniunii Scriitorilor, spre deziluzia multor veleitari ai literaturii: se tipăresc cărți de poezie în cantități industriale, fără însă acoperire în aur, devalorizate înainte de a constitui valori.

Din ultimul „Contrafort” (al poeziei) am ales un scurt poem al **Lilianeii Armașu**: „Sunt un ghem de emoții/ care se deapănă,/ încet-încet,/ printre aceste rânduri...// De-aș ști unde e celălalt capăt,/ aș trage firul ușor spre mine/ și l-aș rebobina înapoi/ spre începutul vieții.// Din acel punct îndepărtat/ aș contempla/ la nesfârșit apusul de soare”.

Producția editorială a anului 2021 numără câteva titluri cu poeme. Și-au tipărit cărți de poezie în acest an Marcela Benea la Cartier (*Rupere de nori*), Leo Butnaru la Limes (*Postimperiale sau Poezia cicatriceilor*), Nicolae Popa la Tracus Arte (*Mitrofan plângăciosul*); Igor Guzun, Maria Pilchin și Augustina Vișan la Prut; Vitalie Vovc și Adriana Rusu la Univers educațional (cartea lui Vitalie se intitulează *Mesaje pentru burta de rechin* și începe cu o *Odă patriei* cam așa: „O! Cântăreață cheală pe harta Europei/ Unde proliferă rinoceri de toate culorile!”, iar Adriana Rusu taie cu linii grase toate cele cinci variante ale titlului cărții, iar pe ici pe colo mai taie și niște versuri gata paginate și tipărite – aș zice că procedeul, ca început e bun: orice vers suprimat adaugă valoare unui poem); Gheorghe Doni („Nori pe soare,/ Nori pe lună,/ Nori pe ape,/ Pe Pământ; Nori pe chipuri/ Și în suflet/ Nori în vis/ Și nori în gând”) și Dumitru Băluță publică la Editura Pontos (am reținut, la Dumitru Băluță, un poem despre lecturile din Hemingway în armată, cu jocurile titlurilor și cu dramatismul existenței); Regretatul Ion Diordiev are o carte de catrene la Editura Ideal a asociației culturale Ideal, în colecția „Ideal”, iar Alexandru Horațiu Frișcu vine cu un poem despre casa părintească, editat la (tipografia?) Print Caro. Gheorghe Calamanciuc editează la Princeps multimedia, Iași, două volume, unul cu un titlu modern(ist): *Fiert în cafea de 5:00 cu Nichita Stănescu în 100 de sonete* și cu dense jocuri intertextualiste (citez: „M-am fiert, tremurat, în cafea la 5:00, că/ Îmi spuse-un vis de noapte, pe jumătate rupt/ «venise vremea să mai adaug», durut./ «La puțină dragoste ce mai există», cică”), altul de un romantism vetust, cu poeme în distihuri, având un titlu ce anunță lamentări ale bătrâneții viselor: *Spusele visătorului în cărje*; Ștefan Sofronovici publică o carte de dragoste pentru Dumnezeu, *Neam și Țară*, la Editura Teocora (Buzău); în fine, Emilia Plugaru la R.P. Editor (nu știu ce-i asta, dar am să citez o secvență: „Fulgii cad... plutesc în tăcere și nu știu că sunt frumoși doar în cădere”), Nina Soroceanu, la Tipocart Print SRL, Timotei Șindilă la tipografia Taicom.

Vor mai fi fiind și altele, despre care nu am știut, dar nici cele numite nu sunt puține. Trăim timpuri ale belșugului edi-

torial. Mai ușor decât oricând altădată, lumea ajunge în tipografii (uneori evitând editurile), proliferându-se, uimitor de simplu, grafomania. Iar cei care se consideră oameni ai scrisului țin să tipărească și să difuzeze tot ce adună în fișierele calculatorului: de la poeme elaborate la note fugare. Pe contrasens, modestia, exigența și rezervele față de propria scriitură devin caz literar.

Marcela Benea, care debuta editorial în 1974, cu un volum intitulat *Zestre*, sublimând în el un devotament al tradiției, iar un alt volum urma la o distanță de un deceniu și jumătate, în 2021 își publică abia a cincea carte, *Rupere de nori*, Editura Cartier. Fenomenul, absolut remarcabil pe fundalul fecundității congenerilor, care au scos între timp zeci de cărți e semnalat de Eugen Lungu, cel care remarcă această „puținătate inimaginabilă” în contextul opulenței scripturale cvasigenerale: „Marcela Benea publică inimaginabil de puțin, ceea ce în incontinența noastră «creativă», când unii încearcă să ia prin cantitate ceea ce nu le reușește prin calitate, pare un fenomen-surpriză. Ceva din lentoarea actului s-a transmis și scriiturii în sine din care se desprinde o voce camerală, șoptită, mai mult îngânând ceva despre stările și frustrările însingurării. Poeta pare că nici nu operează cu cuvinte, ci doar cu umbrele lor”.

Poemul care deschide recentul volum *Rupere de nori* anunță aproape programatic un teritoriu al livrescului, înainte de a fi unul al intimității lirice: „eu sunt cartea – beți-mă, mâncați-mă,/ lăsați-mă goală, fără cuvinte”. Un alt semn distinct al cărții este alunecarea pe tărâmurile expresioniste și suprarealiste, neexplorate până acum de imaginarul poetic al Marceliei Benea. Iată, de pildă, niște *Păstrăvi* dedicați lui Emilian Galaicu-Păun: „Ochii îi sunt/ ca niște pepiniere de păstrăvi:/ nici o lacrimă-n plus./ Sus/ în adâncul de boltă/ o pasăre răpitoare/ plutește în cercuri/ urmărind/ ce se întâmplă jos.// Când brazii/ își terminară de ascuțit umbrele/ un sânge orbitor/ inundă apusul/ iar păstrăvii lunecoși/ evadară din ochii încă/ deschiși”.

Aceste imagini (care apar în primele pagini) au ca pandant imaginile antepe-ultimului text, intitulat *Dudul*: „Ce să mă fac cu dudul acesta uriaș/ strămutat cu tot cu rădăcini și crengi/ în apartamentul meu de la etajul 47/ Văd agudele lui dulci și mustoase/ strecurându-se prin pereții de beton/ și umplând holurile adânci/ de pe mesele vecinilor/ profund speriați/ și profund consternați/ de miracolul ce-i vizează direct.// Un dud/ cu o umbră dementă/ ce nu se așterne/ cum ar fi firesc/ pe pământ/

dar urcă în sus/ în sus –/ nici un tavan nu-i rezistă// Și/ ca o proteză dentară/ se-ndeasă în gura căscată/ și orbitoare a soarelui...” Vechiul adevăr: poetul nu reproduce, el produce realități. Poezia Marceliei Benea din acest volum e și foarte picturală, dar într-o dinamică cinematografică, precum această stampă japooneză: „Florile de salcâm –/ ca versurile albe:/ nectar și miere” (*Flori de salcâm*).

Nicolae Popa e și un poet al arhetipurilor, am mai spus asta. În această perspectivă, cartea lui recentă, *Mitrofan plângăciosul*, stă, împreună cu tot universul ei (cu toată lumea lui Mitrofan), sub semnul apei și sub semnul Marii Trecei. Poemul de intrare, localizat foarte exact: *La porțile orașului Chișinău*, ne introduce în această lume (sub) acvatică: „Nu-ți face griji! Acolo, sub apă,/ nu va vedea nimeni nicio/ lacrima pe fața ta...”. Iar poemul care încheie volumul developează o dimensiune cosmică (cu o parafrază eminesciană, deloc întâmplătoare) și o palpabilă sensibilitate cosmică: „Nu credea să poată vedea vreodată/ cum se lasă pământul în moliciunea stelelor/ ca un măr în apă.// Nu simte foame,/ nu simte sete,/ nici îmbrățișări,/ nici singurătate,/ nici că e fericit sau nefericit,/ simte doar cum se clatină pământul sub el/ ca un măr dus de apă” (*Nu credea*). Între ele, alte și alte ipostaze ale apei: apa râului, apa din ceruri, apa iazului, adunat din rouă și lacrimi.

Dar ipostazele cu adevărat impresionante sunt imaginile cosmice, apele căzătoare: „oftatul lui stârnește ecouri în cer/ Și vede deasupra lui o cascadă/ prăbușindu-se direct din țăriile cerului/ Și începe a se cățăra împotriva prăbușirii ei,/ urcă de pe un strop în cădere pe alt strop în cădere./ se agață de liane lichide (ce metaforă! – mvc)/ apoi țâșnește ca un păstrăv deasupra cascadei./ plonjează în oglinda marelui râu ce se adună/ acolo sus la Porțile Cerului/ de unde cascada îl ia și-l aduce înapoi în jos/ făcându-l să simtă măreția prăbușirii” (*Cascada*). Unul dintre cele mai impresionante poeme, rod al imaginației luxuriante, baroce, al unei stări romantice, convertite textual într-o rotunjime aproape clasică.

În contrapunct, carcasa solidă a noului volum de la Tracus Arte a lui Popa o constituie niște piloni, ce susțin puntea telurică a acestui univers de ape: ciclul de patru poeme cu titlul comun *Electro-casnice*. Un sistem de suspensie a bolții întregii construcții (și suport modern pentru poezia domestică din era post-postmodernă). Primul poem povestește (sic!) istoria apocrifă și suprarealistă a înghițirii icoanei Sfântului Gheorghe Biruitorul, sfântul cu lance, mai curând un personaj din mitologia noastră populară decât din tradiția creștină, de către un monstru electrocasnic: aspiratorul. *Electrocasnice (II)* e o poveste de dragoste: „Îl vede și ea și îi zice:/ – Hei, Mitrofane!/ Nu te mai ascunde după obloane de lacrimi./ Eu sunt Fana. Fana ta! Te cunosc din poeziile lui Popa/ și-mi ești tare, tare drag, indiferent ce crede lumea/ despre creatorul tău. Gata./ Nu te mai învârti atâta în jurul aspiratorului./ Nu te mai chinui degeaba: praful și pulberea/ se alege din orice aspirator după atâta praf înghițit./ Pune-i cruce și treci pe la mine!” O dragoste modernă, tehnologizată, pragmatică și grăbită. O nuvelă erotică, superb interpretată în limbaj poetic, este și *Electrocasnice (III)*: „Fana plimbă săpunul prin spumă și așteaptă să apară/ dintre clăbuci Mitrofan dorindu-și foarte mult să-l ducă/ personal în pățuc înfășurat în moliciunea

prosupului,/ însă el nu se grăbește să-și scoată nasul din mormanul/ de spumă, continuă să mediteze în culcușul acela pufos/ precum marii îndrăgostiți printre sfere/ cu irizări curcubeice”.

În fine printre poemele existențiale, ca expresie sublimă a Marii Trecei, stă Groapa: „Am lărgit groapa/ să pătrundă cât mai mult soare,/ să ne bată mai din plin lumina,/ să ne orbească și la picioare.// Am adâncit groapa,/ să avem deasupra spațiul larg,/ să aibă unde săgeta șoimii,/ să aibă unde fâlfâi un steag.// Am lărgit-o, am adâncit-o,/ acum îți mai vine-a trăi într-o groapă!// De sus, de pe mal, ne surâd bolovanii/ iar Mitrofan se uită la noi lăcrimând,/ sprijinit în lopată”. Până aici ne-a fost scris rolul de cititori, până aici am fost (noi, sic!) în vizorul personajului din poezie. În scena următoare, care rămâne după/ dincolo de lectura poemului, vom fi acoperiți de țărână... Cam așa se uită personajele din *Meninele* lui Velasquez la noi, spectatorii/ privitorii.

Igor Guzun scrie o carte fără tensiuni poetice, dar în formule aforistice: „copacii sunt uriașii noștri, care țin pe umerii lor cerul, să nu ne strivească”. Sau, despre ploaia ciobănească: „ca și cum Domnul a apăsât clapa cu umezeală pe Repeat și s-a luat cu alte treburile”. Sau: „A plămădi este un verb divin... Pentru că Dumnezeu lucrează prin oameni”. Maria Pilchin își continuă serialul poemelor domestice, poemelor de alcov. Iată un exemplu al acestei tehnologii poetice, cu tot livrescul și kamasutra deopotrivă: „tu ești marea mea rusie/ matuska rusie din patul meu/ ești mai mult decât un stat/ tu ești țara mea/ ivan tzara/ țarul căruia îi zic dada” (sper că ați recepționat respirația și strigătul lui Molly Bloom din finalul lui Ulisse...)

Rețin, din multele jocuri de cuvinte ale lui **Leo Butnaru**, unul inspirat (deși grupajul de la „Viața românească” mi-a plăcut mai mult decât volumul de la Limes): „o poezie ca o cosmo-agonie”; „trei văduve cernite, peregrinând din sate în sate, din state în state”. Și încă o secvență notabilă: „Safo ajunsese în relații atât de intime cu poemele încât/ fără menajamente/ fără muștrare de conștiință/ acestea prinseseră a-i utiliza/ a-i divulga în metafore/ datele personale”. De fapt, e formula poeziei autentice aici: doar divulgând – fie și în metafore – datele personale nefardate, obții poezia. Spre deosebire de proză care solicită punerea în aplicare a altor resorturi.

Vorbind despre cărțile de poezie tipărite în 2021, trebuie să menționez că antologiile au ieșit în evidență, iar asta chiar înseamnă bilanț, fie și intermediar, fie și ceea ce se cheamă evaluare inițială, la început de an școlar... La acest început de bilanț aș mai adăuga o nuanță. Antologia Luciei Țurcanu, cu care aș vrea să încep, este una a tinerilor poeți basarabeni. A celor mai tineri, unii având doar o carte tipărită, alții nedebutând încă editorial. E de remarcat tocmai acest amănunt – de la el voiam să pornesc – că antologia de poezie tânără apare sub egida Uniunii Scriitorilor în seria, cândva anuală, „Cartea poeziei”. Curatorul instituțional al proiectului a decis să dedice ediția din anul 2021 în exclusivitate poeziei tinere. Este, dincolo de gestul încurajator, o recunoaștere a vigurozității și consistenței tinerei generații de lirici interriverani. Eu aș fi luat ca motto acest vers de un cumplit minimalism (cam asta ar însemna poezia

nanotehnologiilor moleculare) al lui Vasile Gribincea: „Trecea ca aerul prin aer...”

Dincolo de vârste, bibliografii și cronologii, poezia nu poate fi decât tânără. Volumul **‘20. Antologie de poezie tânără din Basarabia** cuprinde textele a 33 de poeți tineri și foarte tineri, unii deja cunoscuți, editați și premiați, inclusiv, în România, alții cvasianonimi. Se întrevade aici și miza unui joc al intuiției critice: câți dintre ei se vor regăsi pe lista literaților cu acte în regulă, să zicem peste două sau trei decenii? Acești poeți au fost publicați în reviste de prestigiu („România literară”, „Vatra”, „Poesis internațional”, „Contrafort”, „Convorbiri literare”, „Echinox”, „Revista literară” ș.a.); au fost editați la case serioase, precum Cartea românească, Vinea, Tracus Arte, Cartier, Arc, Știința, Casa de pariuri literare, Charmides, Casa de Editură Max Blecher; în fine, sunt premiați cu distincții ce nu pot fi neglijate. Pe de altă parte, nu pronosticul de viitor îndepărtat al antologatorului contează, ci volumul în sine, adică textele, privite în contextul poeziei de azi, dar și gustate în autonomia lor.

Poezia acestor două miiști și post-două miiști stă între. Pe de o parte, un minimalism răvășitor, vidat/ dez-oxigenat cu o pompă inversă: „dimineța m-am urcat într-un troleibuz și am/ făcut un cerc prin oraș cu biletul boțit în pumn./ Îmi strâng fularul în jurul gâtului, apoi mi-l las liber./ Îmi strâng buzele și tremur./ buzele închise sunt o barieră./ mă legăn înainte și înapoi pe scaunul de plastic gri” (Alex Cosmescu, un poem intitulat cu un citat din Juliana de Norwich, paratext deloc neglijabil: *all shall be well and all shall be well/ and all manner of thing shall be well*). Pe de altă parte, convertirea cotidianului în spectacol, inclusiv, lingvistic: „bărbatul acesta nu era/ un bărbat propriu-zis/ era ca un spic era copt și nebun/ și galben și zemos/ era și nu era frumos// era un bărbat mort care avea/ farmec și sex era un bărbat/ construit de lingviști/ din cele mai noi cuvinte din dex”. Sau cu extensiuni ale spectacolarului asupra întregii lumi: „toată căldura de-afară/ s-a adunat în trupul meu/ ca într-o fabrică de pâine// apoi au luat foc/ cuptoarele/ apoi și/ grânele și tot ce s-a mai întins...” (Silvia Goteanschi). Între ele, un minimalism moderat, de inspirație nouăzecistă (și mă gândesc, în primul rând, la *Ieudul* lui Ioan Es. Pop), cu interferența spațiilor, timpurilor, registrelor: „nenica avea o tâmplărie în spatele casei/ el m-a învățat să bat mătânii/ spălatul pe față de dimineată/ și să mă rog înainte de masă” (Anatol Grosu).

Dar cartea – tocmai prin această formulă a ei: consacrare a tinerilor valori – e și un îndemn: rețineți aceste nume. Fie prin plierea pe niște formule cunoscute, dar cu vocea proprie, ca în exemplele de mai sus, fie prin poezia pură, neînregimentată, precum e cazul Anei Donțu: „ploaia face să geamă/ acoperișurile/ sub care ne-am ghemuit ca niște iepuri// fiecare lângă pe-retele lui/ cu spaima lui/ cu supa vărsată pe covor// în mijlocul fiecărui lucru e o nedumerire/ așa cum în fiecare strop de ploaie e un fir de praf...”.

Dacă despre poeții consacrați spunem adesea că au intrat în memoria cititorului cu câteva poeme (suficiente pentru istoria literară), tinerii literați se rețin pe retina criticilor și a cititorilor atenți prin fie și câteva versuri memorabile: „visez oameni în aeroporturi cum/ își pipăie fețele de parc-ar fi orbi/ apoi își sărută mâinile/ de parc-ar fi

însetați// plecări bruște cu reveniri încete/ ca o memorie pierdută” (Dimitrie Fanfarov).

Poeții tineri – că d-aia-s tineri! – adoptă perspectiva ocheanului întors, încercând să răstoarne ordinea firească (și, vai, monotonă) a lucrurilor”, scrie Grigore Chiper în scurta prezentare a unuia dintre poeții antologați, Gellu Ciocan (fiecare poet are câte o prezentare a unor scriitori consacrați). Poezie înseamnă privire proaspătă asupra lumii, obosită de vederi comune. Iar această vizualizare a ambianței cu ochi matinal e posibilă fie printr-un exercițiu de imaginație (de parcă ai privi tot ce te înconjoară „cu ochi proaspăt”), fie prin deplasarea într-un spațiu străin, pe care îl scanezi cu privire lăcomă, de parcă l-ai cuceri, iar odată cucerită, lumea începe să obțină semnificații: „poate chiar acum tu ești parte a berlinului/ celor din turnul de la ritz carlton// se poate trăi aici ca și cum nici n-ai fi/ ca și cum doar ai face jogging pe străzile pustii/ și ai privi pietrele cum se schimbă/ pavajul cu solzi în pavajul cu pietre mari/ și așa ca oasele de la craniu suturate și cum se unesc bordurile cu iarba și asfaltul/ și cimitirele perfect tasate cu totul neted/ și totul legat și eu alerg spre toate acestea/ fie totul e un semn pentru tot/ și atunci nu mai are rost/ fie nimic pentru nimic/ și atunci tot” (Aura Maru).

Iar dacă, de exemplu, pornești să vorbești despre dragoste (ce să mai spui nou despre acest subiect răsuflat?), nu mai are niciun haz s-o deconstruiști, poate doar să încerci s-o aduni, s-o reciclezi ca pe o păpușă veche și s-o pasezi în responsabilitatea cuiva: „închidem ochii ne pipăim goliciunea flască apoi/ dezbinăm patul în părți inegale și facem haz de dragoste/ ca de-o păpușă veche aruncând-o de la unul la altul” (Oxana Gherman). Exact așa cum cei mai vârstnici se joacă cu moartea, încercând s-o păcălească: „și când bulgării uscați cad de sus peste somnul rece al răposatului/ se duc drept acasă,/ închid porțile,/ încuie ușile/ și fac amiaza în liniște.// de fiecare dată păcălesc moartea,/ care în că umblă/ buimacă/ prin sat.” (Virgil Botnaru).

Luând în vizor treizeci (și încă trei) poeți care au debutat editorial, antologatoarea precizează că încă cel puțin tot atâția autori de poezii, cu cărți publicate, au rămas în afara volumului. În schimb, aici au fost incluși și câțiva tineri poeți care au publicat texte doar în revistele literare sau în antologii colective.

Rețin versurile unuia dintre poeții debutanți editorial, dar care cred că își va tipări în curând cărțile, doar că nu m-aș mira dacă va începe cu studii de critică sau istorie literară: Vasile Gribincea. Cu toate preocupările sale filologice serioase, poezia lui nu e neapărat livrescă, dimpotrivă, o plutire prin eterul inefabil al unei stări dematerializate, poezie pură, amestec dintre „atât de fragedă...” și „ea era frumoasă ca umbra unei idei”, fără însă să pastişeze imaginile antologice: „în toată mulțimea numai ea/ înainta ușor – trecea ca aerul/ prin aer (ce *minimalism minimal!* – mvc), privea cum camera se face tot/ mai mare// și deja nimeni/ nu mai putea/ spune de când e/ la petrecere// încet-încet ca o ceață/ se risipeau/ amintirile de până/ la petrecere// ea putea trece prin/ mintea oricui fără/ să fie simțită...”

PUBLICISTI ȘI MEMORIALIȘTI

de RODICA LEAHU

ANUL LITERAR 2021

Memoriile lui **Eugen Doga** din *Viața mea așa cum a fost să fie* (Cartier) suplimentează, extind, nuanțează și aprofundează tot ce s-a știut (sau s-a presupus) despre compozitor și muzica sa, care a îmbrățișat mapamondul cu ardoarea, cu avântul și acea fervoare romantică a frumuseții ei melodice, al cărei ecou îl regăsim și în paginile acestui volum. Naratorul schimbă, așadar, portativul pe cuvânt, iar memoria sa prodigioasă hălăduiește nestingherit prin diferite episoade ale destinului său, încercând să se înțeleagă mai întâi pe el însuși, apoi lumea din jur. Periplusul lui „Jenea”, cum îl numeau părinții, debutează în coclaurile copilăriei, în satul lui de baștină, Mocra, din stânga Nistrului. Satul natal, casa acoperită cu stuf, salcâmii înfloriți, nunțile cu lăutarul orb Fedot Murga, dar aici mai sunt și căteii fideli Musca și Tuzic, și hăinuțele țesute artizanale din pânză de cânepă, și spectacolul halucinant al păsărilor, și dealul, și văile, și aerul proaspăt de dimineață – totul și toate sunt pentru Eugen Doga izvorul ce-i alimentează sensibilitatea, modul de a înțelege și a simți viața. Un univers în-suflețit de Mama, „divinitatea mea”, pentru care autorul sonului frumos are o definiție: „Mama este bunătatea nemărginită și gingășia neasemuită, profunzimea și măreția, abnegația, spiritul de sacrificiu și setea nemăsurată de viață”. O copilărie scăldată generos de dragostea maternă, care stimulează, întreține și acoperă benefic un spirit creator, fantezii copilărești ce iau forma unei mandoline artizanale, a unui aparat de radio, a unor patine din lemn de salcâm și chiar a unei arme de foc ce îl bagă în sperieți pe modelatorul său pentru a-i orienta de acum înainte inventivitatea pe alt făgaș. Dulcele refren „Puișorul mamei, nădejdea și bucuria mea” din amintirile repetate ale fiului, la fel și isprava lui Tunea, alias tatăl, de a-l duce pe cal în clasa I în vâzului satului și al întregii școli – pe acești piloni ai dragostei părintești par să prindă viață conștiința de sine și acea ființă ce se vede mai întâi sus, în vârful vișinului, unde cântă păsările pe diferite voci, apoi sus, pe marile scene ale lumii, fie la Teatrul Bolșoi, Sala cu Coloane, Palatul Congreselor sau Ateneul Român. Chiar dacă are în palmares creații ce se extind pe genuri de proporții, lucrări simfonice, camerale instrumentale și vocale, muzică de teatru și film, balet, muzică ușoară, Eugen Doga nu exclude din memoriile sale nici ucenicia descultă la Chișinău, nici cizmele de cauciuc furate, nici violoncelul chinuit pe palier, pe holuri ori în subsolul căminului, nici partitura

primului Cvartet de coarde, proiectată, într-un gest de furie, de profesorul său, Solomon Lobel, până în coridorul Facultății de compoziție, și nici sărăcia umiltoare de a fi înghițit, descumpănit, la rude (iar maestrul e meșter la detalii) un fel de zeamă în care plutea un cap de pasăre (la Mocra, era deliciul lui Tuzic).

Fragmentele dedicate gloriei de mai târziu nu mai sunt la fel de savuroase. Expunerea e mai plată, mai mult narativă, autorul referindu-se la succesul binemeritat și sprijinit, într-o conlucrare strânsă, de mulți interpreți (Maria Bieșu, Sofia Rotaru, Anastasia Lazariuc, Nadejda Cepraga, Svetlana Mareeva, mai nou, Ana-Maria Donose etc., etc.), dirijori (Anatoli Badhen, Iuri Silantiev, Alexandru Samoilă, Dumitru Cărciumaru), scriitori, oameni de teatru și film. Ochiul său sensibil de artist și creator face însă două excepții și revine la detaliu atunci când sunt evocați Grigore Vieru și Emil Loteanu. Pentru regizorul cu care formează în filme „o orchestră perfectă” (Ana-Maria Plămădeală) și poetul ale cărui versuri devin, în transpunerea compozitorului, lucrări vocal-simfonice, cicluri de balade pentru voce și pian, Eugen Doga manifestă gratitudinea de a se fi simțit atras „ca magnetul” de lumea lui romantică, o „lume de unde absorb beam energia creației lui”. Din acest impuls energetic vin, mărturisește maestrul, și muzica la filmele *Lăutarii*, *Șatra*, *Anna Pavlova*, *Dulcea și tandra mea fiară*, cu *Valsul* scris, aflăm și aici și din multe alte amintiri ale sale, într-un moment de erupție spontană. Din acest univers frenetic se naște și ideea *Luceafărului* eminescian, baletul având o îndelungă epopee de căutări, ezitări, renunțări, redescoperiri, consemnată pe mai multe pagini și sfârșind în apogeul inspirației, care, își amintește autorul, „a fost cea mai fericită perioadă din viața mea de creație”. (Nici nu putea fi altfel dacă ne amintim, cel puțin, de „tema dragostei”, melodia ei de o rară frumusețe, pasiunea ce o străbate, suflul ei romantic vibrând ca o coardă animată în extaz în acel *Adagio* deopotrivă al iubirii desăvârșite a Luceafărului și al visului neîmplinit.)

Cum a fost să fie Moscova în viața lui Eugen Doga? „Prin vâlul timpului mă cuprinde nostalgia acelei perioade minunate a vieții mele”, răzbate regretul despărțirii de ansamblurile de copii „Neposedî”, „Kozavki”, „Skripuneata”, pentru care a scris mai multe piese și cântece, dar care se interpretează astăzi fără el. Mai e și recunoștința pentru medici, care, aflăm abia acum, i-au salvat viața de maladii grave, cu prăbușiri în plină scenă sau tratamente

îndelungi, conectat la aparate sofisticate – aici episoadele, senzațiile, durerile, spaimele, surprizele sunt dintre cele mai detaliate și ajung până la degetele mici ale maestrului (!).

Fără a lista în memoriile sale partea glorioasă a vieții la ruși, nu uită de evenimentele de a fi fost decorat cu Ordinul „Piotr I” al Rusiei și medalia „Za userdie vo blago otecestva” („Serviciul credincios în beneficiul Patriei”) sau onoarea de a fi ales academician, membru titular al Academiei de Științe și Arte „Petr cel Mare” din Sankt Petersburg și distins cu Premiul „Ovația” pentru întreaga activitate. Deși, în funcție de context, mai ales cu referire la situațiile supărătoare din actualitatea transnistreană, când ar vrea să dea o replică, opinia maestrului despre sine însuși nu mai este temperată cu retorica modestiei, Eugen Doga considerând că muzica sa e „o muzică ce răsună în lume și nu are egal de-a lungul secolelor” (!?) și că el însuși, reamintește Domnia Sa celor neavizați, face parte „din lista a 200 de compozitori cei mai buni din toate timpurile...” (Adevăr de necontestat, iar ceea ce nedumerește cititorul este apariția memoriilor maestrului pe cea mai ieftină, galbenă și de ultimă categorie hârtie de tipar...)

Ca om de creație de limbaj universal, Eugen Doga nu acceptă să fie „privatizat”, să fie îmbrăcat „într-un anterior național”, indiferent de ce culoare etnică ar fi acesta (deși, la propriu, în una dintre fotografiile incluse în volum, îl vedem pe maestru în Salonul său muzical de pe strada Eminescu purtând costum tradițional românesc). Virajul spectaculos de la muzica rusă la arhetipurile celei românești/moldovenești, mai nou, cu o prezență la Craiova, unde a fost prezentat oratoriul său scenic *Unirea cea Mare*, maestrul îl explică prin același resort, determinant și general valabil, din care face parte „omul, lumea lui interioară, complexă și de necuprins...” Oricum, în „Partiturile memoriei” sale din ultimul capitol, pentru a nu lăsa cititorul nelămurit, el se întreabă retoric, cu o ușoară doză de ironie și sarcasm: „Și atunci cine sunt eu, la urma urmei? Pot să-mi răspund mie însumi că nu sunt nici moldovean, nici rus, nici român, pentru că sunt și unul, și altul și al treilea. Păcat doar că rămân «al patrulea», «al cincilea», «al șaselea» în afara mea”.

Pentru o țară atât de mică cum este R. Moldova, în care, scrie maestrul, „politicienii vor să fie regi, măcar micuți în țară micuță, dar regi”, cu siguranță, e onorabil să avem un rege al muzicii, un compozitor și o personalitate de calibrul lui Eugen Doga.

În „Dicționarul explicativ” de aforisme și meditații ce vine să completeze memoriile din *Viața mea așa cum a fost să fie*, printre marile taine ale lumii, maestrul include Infinitul. La fel și Timpul. O taină a rămas pentru noi și Eugen Doga, acea enigmă de sorginte harică a talentului său, a frumuseții muzicii sale în melanj feeric dintre simplitate și noblețe, dintre emotivitate, căldură și elan romantic ca părți indispensabile ale vieții sale așa cum a fost să fie.

* * *

Un nume important al medicinei basarabene, Constantin Ețco, „personalitate neordinară, maestru creator, inovator și dascăl neîntrecut”, autor de lucrări științifice reprezentând o proiecție în viitor a medicinei de la noi, este prezentat într-un volum de memorii, evocări, schițe de portret, evaluări, articole ale personajului, recenzii-ecou la acestea, omagieri, cu prilejul diferitelor aniversări, preluate din presă, liste de studii-cercetări publicate și tabele cronologice ale omagiatului, interviuri, file semnate de cei care l-au cunoscut, apreciat și admirat (începând de la rude și până la cele mai distinse autorități din domeniul medicinei), volum structurat, coagulând aceste texte, în viziunea și sub girul lui **Liviu Belâi**. O carte-„muzeu”, care aduce un omagiu lui „Constantin Ețco, magul din țara gorunilor” (*Epigraf*), și în care fiecare „exponat” în parte și toate în ansamblu dezvăluie opera de pionierat a personajului, ideea sa de a inocula principiul de conducere/administrare în medicină prin fondarea Catedrei de economie, management și psihopedagogie la Universitatea de Medicină „Nicolae Testemițanu” din Chișinău, perfecționarea și eficientizarea acesteia odată cu elaborarea a numeroase cursuri, monografii, manuale și, în ultimă instanță, a lucrării sale fundamentale, „Management în sistemul de sănătate”, devenită „un îndrumar pentru conducerea instituțiilor medicale din sistemul medical” (Premiul Național în Medicină, 2016).

Cu pedanterie și devoțiune, Liviu Belâi adună, în cele 400 de pagini, tot ce s-a scris edificator despre Constantin Ețco, inclusiv propriile texte din ani diferiți, memorii ale unei comunități ce conturează meritele deosebite ale dascălului-cercetător în materie de management în domeniul sanitar (Constantin Ețco: „Arta de a conduce – aici e cheia succesului. Fără aceasta ne vom întoarce îndărăt, în epoca de piatră”). E apreciat, pe mai multe voci, profesionalismul său, meritul de a fi instruit mai multe promoții de studenți, doctoranzi

continuatori ai ideilor sale, patriotismul său ca discipol fidel și onest al legendarului Nicolae Testemițanu, contribuția la implementarea asigurării medicale obligatorii în țara care și-a declarat independența – pagini din care transpare o personalitate complexă afirmată pe mai multe paliere ale societății didactice și științifice de la noi. Sunt opinii, aprecieri cu reluări biografice, consemnări de episoade private, comentarii docte, amintiri sentimentale glosate de semnatarul volumului pentru a ajunge, cu tot acest bagaj consistent de amintiri, în vârful elitei medicale, unde distinsul intelectual Constantin Ețco a ocupat un loc de netăgăduit. Intenție bună. Personaj nobil. Mai dificil a fost pentru Liviu Belâi să găsească și să pună în funcțiune ochiul selectiv care să vegheze rigoarea structurii, conturul distinct al esenței într-o năvalnică avalanșă de omagieri dedicate „gorunului” Constantin Ețco, pe urmele dispariției sale fizice în 2019.

Istoric și critic literar, dar și profesor filolog, **Dumitru Apetri** revine cu o doză de nostalgie, cu respect și pioșenie la *Pedagogii – grădinarii ai ființelor umane* (Lumina). O carte de 160 de pagini ce evocă minuțios, atent, în cunoștință de meserie, biografiile unor dascăli merituoși, palmaresul succesorilor, inclusiv al distincțiilor lor, fructificate în cursuri, activități de cercetare, articole, studii, manuale, de care au beneficiat mai multe promoții de studenți sau elevi. Scrise în ani diferiți (de la 1972 până în 2021), aceste popasuri – unele sumare, altele în narrative desfășurate, cu tente sentimentale, în viața „grădinarilor ființelor umane” – au relevanța de a se concentra pe ideea, reluată de la personaj la personaj, a utilității majore a profesiei de pedagog. Ideea este susținută și de chestionarul aplicat, cu intermitențe, în context, care, în funcție de răspunsuri, acumulează experiențe, înțelegeri și optici individuale ce se asimilează fiecărui destin. Pentru a ajunge, în definitiv, la esența meseriei care solicită „sensibilitate, erudiție, discernământ, spirit critic, verticalitate, abnegație”.

Dumitru Apetri, bucovinean din Ținutul Herța românesc, teritoriu mușcat de URSS-ul nesățios de pe harta României, îi are în vizor pe „copământeni” săi, pe cei din satul natal, pe cei de la Universitatea din Cernăuți, unde și-a făcut studiile, apoi pe cei emigrați și stabiliți, ca și el, în Basarabia sovietizată, unde, grație propriului efort, caracterului, capacităților, vor reuși să valorifice oportunitățile – atâtea câte au fost – de studiu, cercetare, carieră profesională. (Printre nume cunoscute de profesori bucovineni, Mihai Patraș, Vasile Pavel, Vasile Levițchi, Constantin Popovici, nu am regăsit-o, din păcate, pe distinsa profesoară a Universității din Cernăuți Alexandrina Cernov, critic și istoric literar, membru de onoare al Academiei Române, percepută, de-a lungul anilor, ca expresie stoică a rezistenței intelectuale a românismului în orașul tinereții lui Eminescu; nu l-am regăsit nici pe fondatorul și animatorul de grație al Corului de copii „Vocile primăverii”, Ștefan Andronic, autor de culegeri de partituri corale, lucrări metodice, semnatar al unui inedit volum de lucrări de muzică clasică în transpunere pentru cor de copii, asociate cu versuri de Grigore Vieru.) O culegere de texte-omagii captând predilect realizările dascălilor, înviorate în debut cu versuri dedicate „iubiți(lor) învățători” și, în final, cu nuvelete instantanee ale autorului despre

rostul educației. Fără referințe la sincopelul învățământului nostru sfârșind uneori în impas (excepție, cazul relatat de autor al Eleonorei Cercavschii, directoarea școlii de limbă română de la Râbnîța, omul cetății) și fără vreun reproș (decât unul pasager, la pagina 70) la adresa statului, care se întâmplă să funcționeze doar formalizat, privind în paralel și cu indiferență „grădinarii ființelor umane”.

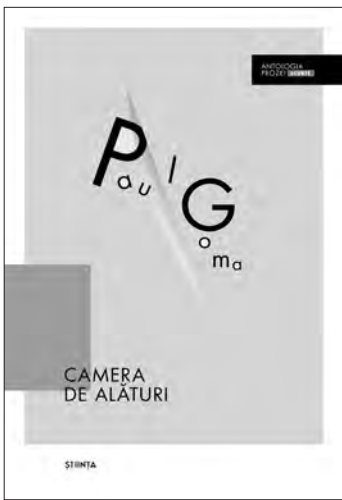
Valerian Ciobanu ne invită să citim, în *Șapte la ureche* (Ecou Transilvan) – o cărtică ce are pe copertă imaginea unei femei frumoase! –, un amalgam de amintiri despre el însuși, despre scriitori născuți, ca și el, în luna februarie, despre învățători, prieteni care au murit, despre „libertatea de a ne înnebuni cu informații” despre accidente, violuri și alte dezastre comise de vreo „animală”, despre colaborări și călătoriile sale, dar și despre miturile antice. Putem afla, transpuse în *Șapte...*, CV-urile ziariștilor și scriitorilor Ion Anton, Ion Diviza, Vitalie Ciobanu, Val Butnaru, Eugenia Bulat s.a. Autorul se oprește mai în detaliu la poeziile de dragoste ale lui Ianoș Țurcanu, care, apreciază domnia sa, „dă dovadă de mari sensibilități” (și care poet, citează autorul, are cuvinte de laudă la adresa sa, „scriitor pe deplin format, ajuns la maturitate”), și la romanul *Kinderland* de Liliana Corobca, al cărui conținut îl povestește cititorului. La fel de preocupat este Valerian Ciobanu și de agresiunea în lume a Covid-19, prilej să discute subiectul pe mai multe paliere și pe mai multe pagini de interviuri cu Maria Tonu și Carmina Carr; într-un „periplu literar”, intervine în dialog și Victor Marola. Virusul agresor favorizat de stres are, în opinia sa, ac de cojoc: „Zâmbetul ajută la înlăturarea stresului prin eliminarea endorfinei” (sic!). Asupra nuvelei sale *Rovelia*, ce face popas între CV-urile amintite și spaimile pandemiei. Nu ne pronunțăm, din moment ce, scrie autorul, „m-ar interesa doar părerea lui Alex Ștefănescu de

la București”. În interviul său din final, pe care i-l acordă Silviei Filip, Valerian Ciobanu mărturisește, cu aceeași sinceritate, că „nu am avut niciodată senzația certă că un anumit text al meu este bun de tipar”. S-ar putea ca aceste *Șapte la ureche* să fi bruiați intuiția autorului cu referire la ultima sa apariție editorială.

Petre Popa și-a propus să reflecte în *Oglinzi interioare* spiritul cultural, nervul de vitalitate al vechiului oraș Soroca, gazdă a mai multor festivaluri, inclusiv a celui de umor – ținta, de fapt, a autorului –, cu tot cu cireașa de pe tort gustată în concursul epigramei, „O cetate nu-i pe roate”. Un narativ de prospect (despre organizatori, participanți din spațiul românesc de dincoace și dincolo de Prut, despre cetatea Sorociei, unde „inima lui Ștefan bate”), precedând suita de epigrame angajate în concurența catrenelor pentru a ajunge (în ideea celor mai spumoase dintre ele) a fi „reflectate”/publicate în paginile îngrijite de soroceanul Petre Popa. Prilej să fie adus și un cuvânt de omagiu inițiatorului competiției, regretatului publicist și profesor Ion Berghia.

Călărașii și Renașterea Națională (Editura UNU), volumul de „mărturii și evocări” al **Eugeniei Bulat**, se citește cu nostalgie și admirație, în melanj cu gustul amar la gândul că acea energie vitală și acel entuziasm general, animat de revelația adevărului, de curajul și solidaritatea umană, par să se fi consumat (definitiv?) atunci, între anii 1989 și 1991. Impregnată de emoția autoarei, narațiunea acestui jurnal al Renașterii reînvie cu „memoria sufletului” evenimentele acelei epoci, spiritul de unitate regăsit la Marile Adunări Naționale, primele alegeri democratice și sentimentul acut al descătușării, dar și spaimile „expediției” de contracarare a secesiunii găgăuzilor sau „șopârlele” Codului funciar, care i-a lăsat țăranului doar coada speranțelor,

ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

PAUL GOMA CAMERA DE ALĂTURI POSTFAȚĂ DE ION SIMUȚ

Cartea de debut [a lui Paul Goma] e un fapt pur-literar și apare într-un timp în care disidența scriitorului e într-o stare mai mult latentă și e cunoscută unui cerc restrâns (după mărturiile autorului, el intenționa să debuteze cu un roman, dar recomandările au fost să înceapă cu proze de dimensiuni mici). Dar scriitorul (care publicase texte în presa literară) avea deja o biografie a unui indezirabil pentru regimul comunist: originea basarabeană, peregrinările familiei refugiate în România, problemele tânărului literat cu școala, facultatea, încadrarea în muncă, un dosar de Securitate, un domiciliu obligatoriu...

„Miza prozelor din acest volum, primul care atestă editorial apariția unui nume în literatură, crește progresiv, în gradația în care sunt așezate textele

în sumar. Secțiunea a doua a volumului e generoasă în deschideri tematice, explorări analitice, tehnici de construcție a narațiunii sau a personajelor. Camera de alături formulează aproape tezist tema dominantă a cărții: moartea, în configurațiile ei cotidiene, infiltrată obsesiv și insidios în conștiința personajelor. Ea apare în toate etapele vieții, de la fulgurația din vorbele nevinovate ale unui copil, în prima proză din volum (un copil care vrea să se joace „de-a pământul”), trecând prin contaminarea unui tânăr de la agonia unei bătrâne în „camera de alături”. Episoade brutale ale morții apar în tribulațiile existențiale ale personajelor din toate celelalte proze. [...] În fond, am putea rezuma fiecare proză din volum la ecuația unei crize, care îndreaptă scriitorul spre un realism psihologic cu predispoziții analitice necesare și firești” (Ion Simuț).

EDITORUL

fără să i se ofere adevărata reformă la care se aștepta. Dominant, oricum, e extazul recuceririi libertății, iar aici e și demolarea monumentelor liderului bolșevic, cântecul și poezia patriotică ce adunau mii de oameni la cenaclurile „Alexie Mateevici” și „Datina”, fericirea trăită la Podul de Flori, Tricolorul recâștigat și arborat ca o recuperare semeață a demnității. Toate aceste episoade ale deschiderii, ale libertății sunt prezentate minuțios în culori afective, înflăcărâte și alimentate de temperamentul – de aici și stilul – vulcanic al autoarei; implicarea ei directă, emoția sinceră de a re trăi acea perioadă învâluie generos paginile documentarului fără a-i imprima prețiozitate sau patetism artificial. Deși, veghind oarecum la reacția altor percepții, ea însăși se vede culpabilă de „sublimarea și poetizarea” acelei epoci. O epocă scurtă, dar determinantă, ce poate justifica, oricum, nervul publicistic accentuat al Eugeniei Bulat, digresiunile ei sentimentale atunci când sub ochii acelei mulțimi, din care a făcut și ea parte, se înfăpțuia istoria, iar erupția puternică a unei asemenea rostiri e la fel de firească și deslușită ca și revelația spontană a unui adevăr îndelung ascuns. Eugenia Bulat: „Înțelegem tot mai clar: cu patul pustii, cu glonte în ceafă a fost «îmbrățișată» Basarabia de către armata «eliberatoare»” (ecou îndepărtat proiectat devastator de același propulsor agresiv ținând direct în Ucraina de astăzi).

Este o carte de istorie în mișcare, având narațiunea completată, nuanțată și extinsă pe amintirile altor „frați de Ideal” intervievați de autoare, oameni de diferite profesii, cu amintirile lor inserate în cele peste 600 de pagini, ei înșiși niște „argumente vii”, martori și participanți fiecare cu povestea lui, optica, locul și rolul lui în fluxul înnoiri, al mobilizării continue pentru a depăși frica, lășitatea, resemnarea, trecutul. Pentru a aduce schimbarea. Mesajul ce se desprinde din victoriile cucerite – oficializarea limbii române, alfabetului latin, anihilarea referendumului unional, desprinderea Basarabiei de imperiu – este și ideea acestui volum dedicat Călărașilor ca localitate, entitate națională și model de curaj și acțiune în angajamentul istoric de a-și fi dobândit, astfel, conștiința de sine, de a nu mai fi ceea ce au fost în trecut, de a fi ceea ce sunt de fapt – români. Finalmente, interviul cu ex-deputatul Ion Hadârcă, liderul Mișcării de Eliberare Națională, pune punctul pe i și marchează etapele istorice ale acelei epoci, faptele, acțiunile ei de preț, dar și mimările patriotice, ca să se ajungă, „după euforia victoriilor de-o clipă și amarul eșecurilor în lanț”, a se pune – și azi! – „un mare semn de întrebare care își mai așteaptă sau, mai exact, care este în căutarea propriului răspuns”. „O suspendare în indecis”, punctează interlocutorii diagnosticul realității noastre de astăzi, o realitate confuză, în rătăciră și așteptări interminabile.

Eugenia Bulat își fortifică textul cu un set de documente relevante incluse în Anexa volumului: Apelul către „moldoveni și moldovence” al lui Vasile Vâșcu, care a precedat, încă la 1984, evenimentele deșteptării (și pentru care autorul a plătit cu ani grei de pușcărie); Declarația de Independență; Rezoluția 148 a Senatului SUA; Rezoluția adoptată de Parlamentul European care condamnă Pactul Ribbentrop-Molotov; declarații, luări de cuvânt la congrese, mitinguri, confrințe în directă legătură cu mișcarea de Renaștere Națională de la intersecția anilor '80-'90.

POEZIE

ANOTIMPURI
de CĂLINA TRIFAN

CĂLINA TRIFAN (N. 1953, SLOBOZIA MARE, CAHUL). A DEBUTAT ÎN VOLUMUL COLECTIV „DINTRE SUTE DE CATARGE” , CHIȘINĂU, 1984.
CĂRȚI DE POEZIE PUBLICATE (SELECTIV): „ADAGIO” (1989); „SOLILOC” (1992); „DESCĂRCARE ÎN EGRETĂ” (1999); „CANONUL TĂCERII” (2000); „PE BANCHIZELE DIN CER” (2004); „FEMEILE IUBESC CUM RESPIRĂ” (2011); „SEMNE PARTICULARE: HAUTE COUTURE” (2014); „ARTA RĂZBOIULUI SAU PAUZĂ DE RESPIRAȚIE” (2018).
PREMIUL UNIUNII SCRIITORILOR DIN MOLDOVA (2005).

NEBUNE NOPTI

Nebune nopți
cine-a avut de voi parte
trăiește o mie și una de nopți
ca o singură noapte
nebune nopți
v-am consumat nemestecate
în veci nu veți avea
termenele expirate
„Nopțile pianistice”
ar fi acaparatoare
dacă broaștele orăcăinde
nu ar fi geniale.

STRATEGIE

Asemenea unui rău de munte
ajuns în câmpie
zbuciumul s-a domolit
dar de potolit nu s-a potolit
forța cu care lovește
ca să depășească toate măsurile
face strategic un pas înapoi
și doi înainte hoștește.

POLUARE

Amestecate laolaltă
îmi populează singurătatea
dacă le-aș alege
pe cele venite pe lumină
cele – pe întuneric
pot ajunge-n atmosferă.

EVANESCENTȚA EXISTENȚEI

S-au întrecut în de-ale muririi
ce-a fost în mintea lor?
În fapt eternitatea –
abrogă este și-a fost
nu înainte
de-ați găsi alt rost.

* * *
Fericiți sau răzlețiți
cântărim sensurile
până la ultima vorbă –
patima lor pentru malefic e mai mare
decât a alcoolicilor pentru Saperavi
goale fără carne cuvintele
au împărțit lumea în două.

ÎNTÂLNIREA DE LA RĂSCRUCE

Iui Andrei Mudrea

Florile dragi ies aci din pământ
în așteptarea primăverii copleșitoare
răsar ca din nimic
dar nimic pe loc gol nu răsare
dacă ne-ar spune ce-au văzut în adânc
am ști atunci prea multe
eu țin calea în sens opus
și-nchid azi ochii la multe...

UIMIREA

În scenariul lucrurilor
ne face cu ochiul
când pe-ascuns când pe față
de rămâi gură-cască
noi cei diferiți și asemenea
în uimire n-avem saț
o furtună un vârtej
ne-ascut simțul fenomenal.

PSALM

Nu te grăbi să deschizi gura
puține cuvinte din mulțimea vorbelor
spun fără să divulge
laudă fără să lingusească
și-n loc de capcane
pune o cântarea nouă
în cerul gurii
cântărețului din născare.

COPACI

În crângul de peste drum
stejarii arțarii sălciile
în marea îmbrățișare
zvâcnesc toți ca o inimă
dar cu propria sa identitate fiecare
sinestezie
unde când și cum
ai de gând să justifici
dublele standarde?

ANOTIMPURI

Ochii în care ne privim
în dorința de-a crește-n înălțime
au tot atâta de-a face
cu cunoașterea de sine

cât are ochiul de la ciorapi
cu văzul
te umpli în mod absolut de tine
când cade toamna ca aminul
și ca oglinda în care
ani la rândul
nu s-a mai uitat nimeni.

* * *
În turnul meu pierdut în nori
n-am alți tovarăși de drum
decât cerul și păsările-n zbor –
ăștia da! vecini
mă simt și chiar sunt cea mai bogată
topurile toate mă lasă rece
păsările îmi predau zborul
și cerul m-apreciat cu nota zece!

ÎN PLINĂ TOAMNĂ

Eu ființă pasageră
de toamnă nu mă mai îndoiesc
s-a ajuns ca amiaza vărătică
în locul meu să gospodărească
și eu să huzuresc
având în sfârșit toată libertatea
câtă într-o viață am râvnit
nu cu verzișori și lei ci cu clipele
zgârcita zgârciților am devenit.

CRAI-NOU

Singurătatea mea
de la un timp are nopțile pline
te confundă cu umbra craiului-nou
și vorbește cu el
crezând că ar vorbi cu tine
mii de oameni sunt între noi
între sufletele noastre – nici unul.

ÎN FIECARE MINUT

Ni s-a interzis să mai înflorim
în toamnă ca astă-vară
dar nimic nu valorează azi mai mult
decât pomii verzi și-nflorirea a doua oară
ca dislocarea unui atom
cade pe flori lumina culorile
omenirea azi se ține pe oxigen
se va isprăvi oare grădina?

ANUL LITERAR 2021

CARTEA PENTRU COPII de MARIA PILCHIN

Anul editorial 2021 vine cu mai multe volume pentru copii și tineri. E vorba de câteva cărți care merită să fie scoase din rând. Câteva ar fi avut nevoie de o redactare sau chiar de o consultanță literară mai bună. Despre unele, desigur, voi tăcea, căci ignoranța e de multe ori cea mai bună judecată de valoare. Despre altele voi scrie aici, așa cum consider că acest segment de carte este unul „strategic” pentru o literatură națională, deoarece educă gustul cel bun al cititorului încă din fragedă copilărie.

Fraierul (Lumina, 2021) de Claudia Par-tole ne prezintă istoria unui adolescent aflat în comă în urma unui accident de mașină. Fluxul narativ al conștiinței, un flux al memoriei, de fapt, este o portavoce a unor date biografice, familiale, a unor întâmplări din viața personală a băiatului, dar mai este și un glas narativ care edifică întreaga construcție romanescă. Adolescența în fața unei „prăpastii” – iată o dimensiune centrală în maniera lui Salinger. Școala și dificultățile ei, primele iubiri traumatizante, părinții care nu au timp și și nu acordă atenția cuvenită copiilor, drogurile, balansarea între viață și moarte, între dragoste și ură, întrebările și răspunsurile existențiale – toate fac din aceste pagini un frumos roman pentru adolescenți, dar și pentru adulții care uită ce înseamnă crizele tinereții și nu știu cu ce pot ajuta generația care vine din urmă.

Toate întâmplările se prefac în cuvinte (Cartier, 2021) de Vasile Romanciuc este o antologie alcătuită din cinci cicluri de poeme pentru copii. Valoarea cărții constă, în primul rând, în faptul că oferă un corpus poetic reprezentativ pentru ceea ce înseamnă Vasile Romanciuc ca poet pentru copii. Volumul se adresează în primul rând celor mici, dar și părinților, pedagogilor, căci e o carte de recomandat în cadrul diverselor lecturi cu voce tare, practicate tot mai des în ultimul timp. Poeziile edifică o lume în care trăiesc copiii: animale și plante, semenii, familia, societatea, arta și frumosul, binele și răul, sensibilitatea și responsabilitatea. E existența celui mic într-o lume mare. Textele ludice, cu o bogată forță creativă, imaginile plastice, expresivitatea limbajului fac din acest volum un caleidoscop viu-colorat al poeziei basarabene pentru copii. O carte exemplară!

Trei zile cu Zuza (Univers Educațional, 2021) de Irina Nechit este o carte originală în mai multe sensuri. Zuza este o păpușă care pornește într-o călătorie-aventură

cu un avion-jucărie. Va descoperi lumea, o va întâlni pe Sfânta Vineri, va ajunge în mai multe țări (șapte, o cifră magică): Țara Pietrelor Vorbitoare, cea a Prințeselor Mofturoase, a Bătăușilor, a Fricoșilor, a Dinozaurilor, a Extratereștrilor, a Visătorilor, pentru a reveni într-un sfârșit acasă. Drumul inițiat de basm face din Zuza un personaj de poveste căruia i „s-a dus vestea”. Itinerarul parcurs configurează un cronotop narativ bine structurat, e microuniversul copilăriei, al jocului, al devenirii prin joc, prin felul de a descoperi lumea de afară. Bruionul artistic de basm modern pentru copii este amplificat și de ilustrațiile realizate de Teodora Vasiliu, nepoata autoarei. Imaginile vii, organice, desenele naive specifice vârstei fac din acest volum un regal! Talentul cu care este scris textul, reprezentările grafice în culori, ultimele deloc „trucate” de mâna adultului, ne fac să afirmăm că e una din realizările majore ale acestei categorii de carte din ultimii ani.

Uhu! Ghid de reeducare a părinților (Prut Internațional, 2021) de Ionela Hadăr-că este o carte în care aflăm istoria unei bufnițe, Uhu Ciuf de Păduré (accentul pe „e”). Pasărea e un fel de observator a tot și toate, un ochi narativ, o găselniță reușită a autoarei. Ea vede ce face familia Tartinescu, analizându-le gesturile și acțiunile. Adulții nu prea au chef să petreacă timpul cu cei mici. Existența și felul de a fi al oamenilor i se par ciudate. La fel, straniu i se pare plasticul cu care oamenii au poluat natura. Ciupicii, caloriferele și cadourile – o altă ecuație necunoscută. Uhu Ciuf de Păduré e ochiul de veghe, un fel de metonimie pentru ochiul divin. Timpul și sinceritatea – iată un alt subiect pe care îl dezbate buha în propriul solilocviu. Acest ghid de reeducare a maturilor e și o carte despre încrederea în sine pe care e bine să le-o cultivăm copiilor, e și despre inspirația atât de necesară omulețului în permanentă transformare a vârstei. Avem în aceste pagini o scriitură modernă, expresivă. Un concept viu, jucăuș și, totodată, cu bătaie lungă în sens artistic și educațional. Un volum care produce o lectură plăcută, dar și utilă în sensul didactic, pedagogic și cel al psihologiei vârstelor. De avut în casă!

Abecedarul meu (ARC, 2021) de Iulia Iordăchescu, ilustrații de Stela Damas-chin-Popa – un volum de căutat. Mulți vor aprecia importanța și actualitatea lui didactică, vreau să subliniez însă valoarea literară a acestei cărți. Corpusul de autori pe care îi conține – folclor, Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Elena Farago, Grigore

Vieru, Otilia Cazimir, Vasile Romanciuc, Petru Cărare, Leonida Lari, Aureliu Busuioc, Ion Vatamanu, Anatol Ciocanu ș.a. – este impunător. E un silabar care nu „uită” de literatură. Mica crestomație de la sfârșitul volumului, cu texte de citit din creația literară românească și cea universală, bucură din plin. Departe de autoare gândul că un abecedar trebuie să învețe un copil neapărat a comunica. Iulia Iordăchescu e conștientă de faptul că în textele literare sunt conservate acele energii glotice din care pui de oameni vor însuși performanța comunicării, a identificării lumii prin limbă și limbaj, a găsirii reperelor cognitive prin lectură funcțională. Volumul e frumos ilustrat, corpul de literă, spațiul dintre rânduri, concepția grafică și de design fac din el un produs editorial prietenos ochiului și minții care abia învață să citească. Totodată, bucoavna e și un abecedar al poeziei, așa cum fiecare literă e însoțită de o poezie, ceea ce mă face să afirm că e vorba și de un fel de analecte care au drept scop cultivarea unei culturi literare la preșcolari.

Un cocor cu GPS (Prut Internațional, 2021) de Ianoș Țurcanu este o cărtuție dragălașă cu poezii pentru copii. Nota distinctă a acestor texte este faptul că, pe lângă glumă, ironie și joc de cuvinte, poetul impune propriului proiect nevoia de a-și gândi situațiile și ipostazele personajelor poematice, așa încât micul cititor să se delecteze, și, totodată, să învețe, să perceapă lumea și viața cea mare. Anotimpurile, un măgăruș la stomatolog, un cocor zburând cu GPS, profesiile, lectura și cartea etc. – toate sunt acele dimensiuni în care poezia ne duce, în care poezia se produce. De la melc la elefant – iată o dihotomie complementară a existenței și gândirii umane. Micimea și măreția sunt necesare într-un univers al diversității. Un volum plăcut.

Gânduri colorate (Uniprint, 2021) de Petre Popa este o cărticică ce ne spune istoria lui Matei, copilul care învață să scrie. Astfel, literele numelui său (desene de Matei Racovschi) sunt însoțite de povestea acestei aventuri a scrisului și de un fel de poeme scrise de o manieră aproape letristă (un silabar creativ). Avem în aceste pagini și o carte de colorat. Desenele lui Matei, băiețelul de șase ani, contribuie la sporirea senzației că e o carte pentru copii cu copii.

Scrisoare de la Moș Crăciun (Balacron, 2021) de Ion Diordiev e un volumaș de 22 de pagini cu poezii despre copii și șapte

istorioare cu întâmplări din viața celor mici. Preluate de autorii de auxiliare școlare, unele texte ar putea fi utilizate cu succes la întocmirea diferitor cărți de lectură pentru școala primară.

Hai cu mine la Soroca! (Eseuri și versuri pentru elevi despre dragostea de plai, de grai și de neam) (Tipocart Print, 2021) de Nina Soroceanu poate fi o carte utilă mai ales pentru școală, pentru lecțiile de istorie a plaiului natal. Recomand mai degrabă eseurile, poemele fiind inegale, deși Casa cu îngeri e o poezie de citit.

Veverița norocoasă (Pontos, 2021) de Ada Zaporochianu e un volum cu 21 de povești ale copilăriei. Sunt povești ale realității imediate. Nu salut excesul de diminutive, pe care îl percep ca pe un abuz de limbaj. Aș scoate în evidență povestirea Veverița norocoasă care nu întâmplător dă titlul cărții. Un text reușit, luminos. Dar aș schimba numele personajelor, așa cum Trofimaș și Ruța, volens-nolens, induc un intertext drușian nejustificat aici.

SEMNAL DE CARTE

**LEO BUTNARU
TRA SABATO E DOMENICA
(SÂMBĂTĂ SPRE DUMINICĂ)**

**POEME TRADUSE
ÎN LIMBA ITALIANĂ DE
L. CROITORU-MARIAN
ROMA, EDITURA „MINELA”
2022**

DESPRE DISIDENTI ȘI NOTORietATE

de VAL BUTNARU

VÂNTURILE, VALURILE...

Citeam un roman semnat de scriitoarea iraniană Parinoush Saniee, în care eroul central este un copil nedreptățit de tatăl lui (această carte mi-a sugerat o temă a unui viitor eseu care se va numi *Despre copii și literatură*), și aflu dintr-o scurtisimă prezentare că romanul de debut al autoarei, *Cel care mă așteaptă*, „în ciuda interdicției în țara natală, a devenit repede bestseller internațional”. Nu pot să mă pronunț asupra cărții ei de debut, dar romanul citit de mine, *Tatăl celuiilalt copil*, mi-a creat impresia că scriitura iranienei nu e nici mai scilpitoeare, nici mai revoluționară, nici măcar mai deosebită în raport cu cea a altor scriitori citați în ultima vreme; nu e nici mai bună, nici mai rea decât a altor câteva sute de mii de romane lansate de la un an la altul. Și atunci, apare întrebarea rezonabilă – care este explicația succesului internațional?

Răspunsul e la suprafață: e vorba de proverbiala soartă a fructului interzis. Cunoaștem cu toții povestea și destinul romanelor cenzurate. Ce se poate întâmpla cu o carte (mai ales de debut!) pusă la murat de cerberii regimului? Normal: cartea „tăiată” este sortită succesului! Și când te gândești că autorul modestei prezentări de pe ultima copertă menționează în final: „Parinoush Saniee are alte câteva cărți care își așteaptă publicarea, în cazul în care vor fi aprobate de comisia de cenzură din Iran!” În cazul în care vor fi aprobate de comisia de cenzură! Din această afirmație putem trage concluzia că romanele scriitoarei, cele care vor scăpa de furcile caudine ale cerberilor, vor continua să fie condamnate la un succes internațional de răsunet.

Pentru unii scriitori, în special pentru cei din zonele emergente, disidența a adus aproape mereu un plus de valoare operei lor. Cărțile scriitorilor interziși, arestați, închiși sau molestați de regim au fost (și sunt!) citite cu alți ochi. Mai mult cu ochii compasiunii sau ai admirării curajului civic decât cei ai literaturii.

Prăjindu-mă cu ceva ani în urmă la soarele Turciei, întâmplarea face să citesc într-o revistă occidentală un articol despre scriitorul turc Orhan Pamuk. Era destul de cunoscut la acea oră în Europa, dar, punând mâna pe inimă, „nu trăgea” la Nobel. Am în vedere faptul că făcea parte din plutonul de scriitori dintre care puteai evidenția pe cineva doar asumându-ți anumite riscuri. Probabil astfel se explică faptul că nici Cărtărescu, făcând parte din același pluton, n-a luat până acum mult râvnitul premiu.

Dar iată că s-a produs minunea! Aflându-se undeva în Europa (Elveția, dacă îmi amintesc bine), Pamuk oferă un interviu

unei reviste de circulație internațională în care afirmă că minoritatea kurdă merită să dispună de o autonomie proprie (unele surse se referă la declarațiile lui în care a admis existența genocidului armenilor și al kurzilor, fapt contestat de autoritățile de la Ankara). Oricum, pentru asemenea afirmații, în Turcia ți-e pavată calea directă spre închisoare.

Scriitorul se întoarce în Istanbul, orașul lui natal, este arestat chiar la scara avionului și băgat în pușcărie pentru un an (cel puțin asta se afirma în articol; din alte surse am aflat că sub presiuni internaționale procesul a fost amânat). Reacția de pe mapamond la acest eveniment a fost incredibil de fermă. Peste un an, Pamuk devine nobeliar.

Trecuseră câțiva ani și, la o ediție a festivalului BITEI, am discutat la o bere cu un actor, o somitate în Turcia, el jucând printre altele și în renumitul serial *Suleiman Magnificul*. Din vorbă-n vorbă, am ajuns la Pamuk. Citisem deja *Mă numesc Roșu* și *Cartea Neagră* și-i vorbeam în termeni entuziaști despre aceste două romane. Actorul m-a ascultat atent, ba chiar mi-a dat dreptate, dar în cele din urmă mi-a temperat elanul spunându-mi că în Turcia există o mulțime de scriitori mult mai buni, cu un cap mai sus de Pamuk. Nu știam ce să-i răspund, așa că am tăcut. Peste ani, același lucru mi l-au confirmat și niște persoane competente, cunoscătoare ale procesului literar din țara semilunii. Acești scriitori însă nu vor atinge performanța lui Pamuk fiindcă nu au devenit subiecți de scandal internațional și nu au atins notorietatea acestuia. Chiar dacă sunt mai bune sau comparabile cu ale lui Orhan, cărțile lor „nu sunt în cărți” și nu vor figura pe listele scurte ale diverselor jurii internaționale. Și cu asta nu faci nimic. Acest ghinion nu poate fi evitat, acest obstacol este greu, aproape imposibil de escaladat.

Se pare că întotdeauna modelul persecuțiilor funcționează „ireproșabil”. De fapt, nu chiar întotdeauna. Și Elif Shafak s-a confruntat cu procurorii turci, dar totul a fost altfel decât la Pamuk. Faptul că autoritățile au cerut interzicerea cărților ei (dar și ale altor scriitori turci) a făcut multe valuri în Occident, sporind notorietatea unei scriitoare de calitate, dar a fost insuficient pentru a fi nominalizată la Nobel. Din motive triviale, probabil. Existența unui laureat din Turcia, premiat relativ nu demult, fiind unul dintre ele...

Un alt exemplu celebru este cel al lui Ismail Kadare care, apelând la serviciile unui editor francez, depune manuscrisele romanelor *Umbra* și *Fiica lui Agamemnon*

într-o cutie de valori dintr-o bancă pariziană. Scriitorul albanez obține promisiunea editorului că acesta le va publica dacă lui, autorului, i se va întâmpla vreun accident. Acest detaliu a atras imediat atenția opiniei publice, episodul cu banca fiind menționat în orice trimitere la Kadare. Întâmplător sau nu, în 2005, albanezului îi este înmănat primul premiu *International Man Booker Prize*. Orice ar spune cărcotașii, e momentul să menționăm că exemplul lui Kadare constituie unul dintre puținele când literatură de sertar a fost apreciată datorită valorii literare și nu conjuncturii politice.

Ei bine, cazul lui Soljenițin e unul total aparte, scriitorul dobândindu-și faima internațională datorită interzicerii *Arhipelagului GULAG*, dar și circulației cărții în *samizdat*, în proporții nemaîntâlnite. Expulzarea din URSS n-a făcut decât să pună lemne pe focul notorietății internaționale a faimosului disident.

Același lucru e valabil și în cazul lui Václav Havel, care a făcut ani grei de

pușcărie, sub regimul comunist, dar și în cazul lui Milan Kundera, cu toate cărțile interzise, alungat din toate universitățile la care preda și expulzat din țară. Prigonirile acestor scriitori doar au sporit celebritatea lor. Iar destinul lui Salman Rushdie este chiar singular. Autorul *Versetelor satanice* a fost condamnat la moarte de radicalii musulmani. La sfârșitul anilor '80, Ayatollahul Khomeini a fixat pe capul lui Rushdie o recompensă de 3 milioane de dolari, sumă care a fost majorată în 2016, adăugându-i-se încă 600 000 de dolari. După un asemenea „PR”, cum să nu te cunoască o planetă întreagă?

Nu e nicio dificultate să găsim exemple cu duiumul, din blocul estic sau din țări cu regim democratic precar, de prigoniri ale scriitorilor sau interzicere a cărților semnate de ei. Dar cum să tratăm cazurile din țările cu un regim democratic secular? Kurt Vonnegut, în *Abatorul nr. 5*, descrie, ridiculizează de fapt, războaiele și practicile introduse de statul american și, drept consecință, se pomenește cu romanul contestat și interzis. Scriitorul va mai trece prin experiențe de felul acesta, deprimante pentru orice autor. În schimb, s-a ales cu o campanie de publicitate absolut gratis, aceasta sporindu-i faima internațională.

Dar nu numai disidența politică le-a adus necazuri unor scriitori celebri. Tenta sexuală a unor opere a determinat interzicerea lor, provocând scandaluri de presă și intensificând exponențial notorietatea autorilor. De la David Herbert Lawrence cu *Amantul doamnei Chatterley*, la *Lolita* lui Nabokov și până la romanele lui Henry Miller.

Dar ce să mai vorbim de alții, dacă până și *Madame Bovary* a lui Flaubert, publicat pe fragmente în revistele vremii, a trecut printr-un proces scandalos de *insultă a moralei publice*, ca la apariția cărții să se bucure de un succes fulminant!

Pe de altă parte, atâția și atâția scriitori buni, care nu au alte merite decât incontestabila valoare literară – David Mitchell sau Julian Barnes, bunăoară – nu vor cunoaște înălțimile amețitoare atinse de tulburătorii vieții politice și ai liniștii sociale. Chiar dacă au luat premii internaționale importante, acești autori, se pare, nu sunt, nici ei, „în cărți”.

Nobelul continuă să fie în așteptarea noilor scandaluri, cu implicarea scriitorilor terorizați de regimurile autoritare și totalitare. Disidenții politici urmează să repete traseul consacrat, devenind eroi ai literaturii universale.

EDITURA ARC

VAL BUTNARU
PATIMILE DUPĂ IOV
(ROMAN)

„*«Patimile după Iov» este romanul-frescă ce ne lipsea și pe care îl așteptăm de mult. /.../ Val Butnaru îmbină captivant realitatea istorică și ficțiunea, romanul având mai multe fațete – de saga istorică a unei seminții strivite între plăcile tectonice ale vremurilor potrivnice, de șarjă politică tratată uneori cu instrumentele publicisticii, de polar nelipsit de suspans, dar și de epic răscolitor, cu scrâșnet dureros în confruntarea cu fatala neașezare a ținutului.*”

Eugen LUNGU

* www.vanturile-valurile.com

VÂRFURI DE COMPAS

O „SATURA LANX”
POSTMODERNISTĂ

de LUCIA ȚURCANU

Foto de Liliana GRECU

M.V. CIOBANU, BIBLIOTECĂ
IAȘI, JUNIMEA, 2021

La sfârșitul lui 2021, s-a produs mult așteptatul debut editorial în proză al lui Mircea V. Ciobanu – la Editura Junimea din Iași a apărut romanul *BibLiOTeCA*, anunțat de autor de ani buni, prin publicarea unor fragmente în „Semn”, „SUD-EST cultural”, „Revista literară”, „Contrafort”. Începând cu titlul, caligrafiat ludic-manierist, și până la ultima pagină, care ne pune față în față cu un final deschis, sau, mai exact, cu un derutant-incitant final în suspans, cartea surprinde și chiar zăpăcește cititorul. Pentru că nu pare să fie nici roman propriu-zis, nici eseu, nici tratat de literatură, nici îndrumar obișnuit de lectură. Mai curând, e și una, și alta, și-a treia, și-a patra. O *satura lanx*, dacă vrei, în care cititori de toate gusturile pot găsi componente care să-i intereseze.

Începutul narațiunii pare să conțină recuzita necesară „istorisirii” clasice: există un narator care adoptă relatarea evocativă a faptelor; cadrul este perfect adecvat și favorabil povestirii – „un picnic francez” la „o moară veche” (așadar, se conturează un fel de scenariu al depănării de povești ca în *Hanu Ancuței* sau *Decameronul*, „pentru că de acolo, de la moară, se învață arta măcinatului narațiunii”). Ceea ce urmează însă nu sunt (cum s-ar fi așteptat cititorul obișnuit cu narațiuni clasice) istorii trăite sau auzite de cei adunați la picnic, ci, se pare, lecturi din texte aparținând altcuiva, descoperite într-o misterioasă „mapă verde”, de care naratorul nu se mai poate desprinde: „Pe mapa verde de pe raft – de fapt, un fel de caiet de format mare, cartonat, cu foi scrise (românește!) și nescrise, și cu o mulțime de *file*-uri puse între paginile acestui caiet-carte – scria cu litere de tipar, inegale ca mărime (nu era un caligraf): «BibLiOTeCA». Am deschis-o, curios de-a binelea, m-am așezat într-un fotoliu (îmi vine să zic: am căzut în fotoliu) și am deschis-o s-o răsfoiesc. Nu mi-am dat bine seama de la bun început cum e adunat caietul-mapa și am împrăștiat filele pe podea. Le-am strâns împreună cu gazda, le-am pus în ordinea care mi se părea corectă, dar nu mai eram sigur că am păstrat structura inițială. Am început să răsfoiesc, să citesc, mai întâi titluri, apoi fragmente, fiind tot mai captivat”. Acum începe de fapt (re)povestirea, care, stând sub semnul arbitrarității („o ordine irațională și fluctuantă, infinită în variantele ei posibile”), lasă impresia de fragmentarism, de puzzle alcătuit din piese ale căror margini nu s-au asamblat perfect.

BibLiOTeCA este o carte de frontieră (sau o carte hibrid). Nu e un text literar pur sau o ficțiune obișnuită, ci mai curând

o îmbinare între ficțiunea literară, care reflectă, în mare parte, o realitate empirică „naturală”, și o ficțiune critică, reflectând și o realitate „artificială”, construită din cărțile lumii (binom pe care Mircea V. Ciobanu îl comentează în „Postfață: Despre ficțiunile critice”, din volumul *Un târâm al literarului*, apărut în același an cu *BibLiOTeCA* la Editura Arc). Acest „roman” este o însumare a tuturor cărților de critică pe care le-a publicat până acum Mircea V. Ciobanu, dar și o sumă a tuturor lecturilor sale, autorul formulându-și crezul scriitoricesc astfel: „Mă conving tot mai mult că oamenii pot să existe unul fără altul, pe când cărțile una fără alta mai greu de închipuit”. O imagine care definește cu exactitate caracterul romanului lui Micea V. Ciobanu este cea a unei mape cu manuscrise care înghite alte mape – o parafrază la celebrul leu valéryan, făcut din oaie asimilată.

Această tehnică a construirii cărții din cărți este evidentă, cu precădere, în trei din cele patru părți ale romanului – capitolele I, III și IV se construiesc asemenea unui hypertext, în care aproape fiecare cuvânt devine link.

Partea I – *CONSTRUCȚIA. Biblioteca de la moară* – este capitolul teoriilor ficționalizate. Teoriile despre care Mircea V. Ciobanu scrie în cărțile de critică sunt transformate aici în ficțiuni. Se produce, oarecum, inversul a ceea ce face critica academică raportând orice roman la o schemă teoretică/interpretativă preexistentă. Mircea V. Ciobanu topește schema preexistentă în roman. De exemplu, în *Moartea autorului* celebra teorie barthesiană este transpusă într-o ficțiune care este în dialog cu o altă poveste – *Dacă într-o noapte de iarnă un călător*, de Italo Calvino. Memoria livrescă transpare în orice secvență („Puțin spus că ploua. Puțin spus că ploua neconținut și monoton. Ploua, dacă e să fim sinceri, ca în filmul acela german [o, dulce și tristă adolescență!] *Și ploaia spală urmele...* [Unde *der Regen verwischt jede Spur*]. Ploua ca-n *Lacustra* lui Bacovia [ca-n poezia *Rar*, dacă-i să căutăm o asociere citadină]. Vreme de beție, mai pe scurt. Și de crime care solicită spălarea urmelor”), iar acțiunea de concretizare a abstractului, însoțită de ironia fină, produce scene pline de savoare („Scriitorul s-a ridicat, le-a făcut un pas în întâmpinare, zâmbind și fără să fie atent, ori poate fără să vrea să fie atent: fiecare avea în mână câte un pumnal. Prima lovitură era a Namilei și l-a surprins, oarecum: privirea lui exprima uimire, nu durere ori spaimă. Au urmat alte 46 de lovituri, după numărul personajelor. Nimeni nu s-a eschivat, nimeni nu a trișat imitând cumva

lovitura... Ultima, s-a apropiat, din spate, ocolindu-i privirea, Doctorița. Simțind [el încă mai simțea!] lovitura, scriitorul și-a întors capul [trupul, înțelegeți, nu-l mai putea mișca] privind-o în ochii care se ascundeau de ochii lui. «Și tu, bruto!...» Și-și dădu sufletul. Surprinzător, părea – oarecum – mulțumit”).

Părțile a III-a (*TABLELE LUI MOISEI. Biblioteca de pe insulă*) și a IV-a (*RECEN-SĂMÂNTUL. Biblioteca din roman*) sunt fragmentele cu cele mai numeroase linkuri, conținând ample liste de lecturi modelatoare. În „*Tablele lui Moisei*” descoperim „canonul profan” sau lista cu „povești pentru adulți”: „Și mi-a arătat un vraf de mape, puse una peste alta. Privindu-le mai atent, am înțeles că sunt niște cărți. Cu coperte identice, cum sunt cărțile vechi, recoper-tate după același calapod. Sau, mai precis, cum sunt tezele de licență, copertate la solicitarea profesorilor-esteti. Doar titlurile erau diferite și aici m-am simțit într-un mediu familiar: *Robinson Crusoe*, *Insula misterioasă*, *Decameronul*, *O mie și una de nopți*, *Cei trei muschetari*, *Aventurile lui Münchhausen*, *Lupul de mare*, *Omul invizibil*, *Călătoriile lui Gulliver*, *Contele de Monte-Cristo...* Am zâmbit mut: «canonul profan»; «povești pentru adulți». «Da, ai dreptate (le rostisem în glas sau Moisei îmi citea gândurile?), sunt povești pentru maturi. Da, e canonul profan. Dar din aceste texte s-au născut cititori». În *Lasciate ogni speranza sau Despre cercuri și călăuze* (cel mai fascinant text din carte), pătrundem într-o „mică bibliotecă de specialitate” a Călăuzei, unde descoperim „codurile penale, procesuale, administrative” pe care le-au dat literaturile tuturor timpurilor – de la *Frații Karamazov* și *Demonii* la *Măgarul de aur* și *Eneida*. *Cafeneaua personajelor abandonate* dezvăluie o listă de personaje din marile cărți ale lumii etc. Toate sunt prezentate/enumerate cu abilitatea unui cunoscător de forță care se plimbă prin labirintul-bibliotecă fără vreo ezitare sau confuzie. Pierdut rămâne mai curând cititorul acestor pagini, descurajat de mulțimea titlurilor necitite sau a personajelor neîntâlnite. *BibLiOTeCA* este astfel nu doar un roman cu/din cărți, ci și un ghid de lectură pentru cei care abia își încep îndelungatul periplu prin textele umanității.

Partea a II-a a romanului lui Mircea V. Ciobanu – *IEȘIREA. Biblioteca din câmpie* – este un alt fel de ghid – un îndrumar de scriere creativă. Cele mai multe dintre ficțiunile de aici par să fie scrise din nevoia criticului de a practica diverse formule prozastice (față de a căror utilizare de unii autori avea obiecții în recenzii și articolele

de sinteză publicate anterior). Descoperim o proză polițistă (*Oaspeți nocturni*), o proză cu elemente de roman realist (*Ziua se lumina la față*), o proză ce amintește de literatura absurdului (*Oameni de rând*), proze eseistice (*Un târâm al literarului, între vii și morți*) etc.

Mi-a atras atenția în mod deosebit *Oameni de rând*, un text care definește scriitura practică în *BibLiOTeCA*, un text-șotron, cu note de subsol și note la note. Este o proză despre absurdul vieții de zi cu zi și absurdul marilor „jocuri” ale istoriei, iar notele ne fac să „sărim” din istoria individuală în cea colectivă și invers, descoperind cum hilarul trece în absurd și apoi în dramatic. Putem urmări, bunăoară, cum lupta cotidiană pentru supraviețuirea materială („poate că de data asta au aruncat** niște salam”, „treceam și am văzut cum lumea se bate, au aruncat*** pantofi din Cehoslovacia”) devine (cele două note ce se referă la verbul *au aruncat* realizează trecerea) dramă a supraviețuirii spirituale („– Ai auzit? L-au aruncat pe Mandelștam. Am luat un taxi și peste douăzeci de minute mă înșurubam în mulțimea care lua cu asalt librăria de pe strada Kuznețki Most, care îi deservea doar pe membrii Uniunii Scriitorilor. Angajatul obștesc de serviciu, muind creionul chimic în gură, mi-a scris pe palmă numărul 384. După cinci ore de așteptare, într-adevăr, au adus volumașul lui Mandelștam și a fost expus pe teighea. Dar eu am rămas fără el. Ultimul exemplar i-a revenit unui om care stătea înaintea mea și care avea scris pe palmă numărul 381. Interesant e că nimeni nu a făcut niciun anunț privind punerea în vânzare a versurilor lui Mandelștam, cel care a murit stând în rând după o bucată de pâine, în închisoare”).

BibLiOTeCA este, așadar, nu doar o carte din/despre cărți, ci și o carte care ne conduce subtil către micile conflicte și marile drame ale realității imediate. Este o carte care nu se citește ușor, dar care îți trezește plăcerea lecturii, pentru că poartă cititorul prin toate „cercurile” bibliotecii lumii, oferindu-i surpriza întâlnirii când cu Eminescu sau Hasdeu, când cu Borges, Eco, Barthes, Calvino ș.a. Pe de altă parte, este o carte în care experiența de cititor profesionist a autorului se întâlnește armonios cu cea de editor, profesor și fost cetățean al URSS, rezultând de aici „povești” stratificate, cu mai multe „chei” interpretative. Altfel zis, *BibLiOTeCA* lui Mircea V. Ciobanu este o *satura lanx* a postmodernității, care are nevoie de un cititor la fel de informat și de deschis către experiment pe cât este și autorul ei.

PROZĂ

MONTANA (FRAGMENT)

de ALEXANDRU POPESCU

ALEXANDRU POPESCU S-A NĂSCUT PE 26 SEPTEMBRIE 1987 ÎN ORAȘUL TIGHINA (BENDER), REPUBLICA MOLDOVA. ABSOLVENT AL LICEULUI TEORETIC „ALEXANDRU CEL BUN” DIN BENDER, LICENȚIAT ÎN ȘTIINȚE ALE COMUNICĂRII AL UNIVERSITĂȚII LIBERE INTERNAȚIONALE DIN MOLDOVA. A LUCRAT MAI MULȚI ANI ÎN CALITATE DE REPORTER PENTRU AGENȚII DE ȘTIRI ȘI POSTURI TV DIN CHIȘINĂU. DIN 2014 ESTE CORESPONDENT AL POSTULUI DE RADIO „EUROPA LIBERĂ”. ÎN 2017, A FOST PREMIAT PENTRU CEL MAI BUN REPORTAJ TV, ÎN CADRUL GALEI ANUALE A CLUBULUI DE PRESĂ DIN CHIȘINĂU. ACTUALMENTE, STABILIT ÎN ORAȘUL MAIDSTONE, REGATUL UNIT AL MARII BRITANII ȘI IRLANDEI DE NORD.

Am coborât grăbit treptele de metal. Unele se clătinau, parcă desprinse de carcasa de fier a turnului. Câinele ieși din cușcă și scoase un lătrat răgușit. „Taifun! Taifun! Bun băiat!”, m-am auzit zbierând. Animalul schelălăise stins, își fluturase agitat coada și se cuibărise înapoi în cușcă. M-am apropiat de poartă. Am apucat priponul ruginit. Răceala fierului mă trezise parcă dintr-un somn letargic. Am aruncat o privire peste umăr. Cu asta, îmi luam rămas-bun de la logică și rațiune. M-am lăsat dominat de instincte. Mi-a scăpat priponul din mână și-am făcut câțiva pași spre containerul din tablă cu inscripția *NISIP*. Acesta părea să păzească de vânturi cușca lui Taifun. Am găsit ce-mi trebuia. În următoarea clipă m-am văzut pășind pe drumeagul asfaltat, străpuns de buruieni, cu un hârleț ruginit în mână. Taifun a lătrat scurt, dar nu a mai ieșit din cușcă. Primul vagon de pe aripa dreaptă a fost, tot timpul, al familiei Popov și Catrinescu. Tanti Nina Popov era cea care voia să mă însoare cu Angela. M-am oprit în drept cu al doilea vagon și am reușit să deslușesc, în semiobscuritate, mătura din fața ușii. Casa Anei era pustie, ca și atunci. Mi-am continuat avansarea încet. Stâlpii de iluminare de la poartă și cei din fundul bazei reușeau, pe deplin, să-mi lumineze siluetele a tot ce a mai rămas din locul natal. Buldozerul imens părea că pornește dintr-o clipă în alta. Auzeam un zureit constant pe lângă picioare. Era hârlețul, care-mi alunecase puțin din palma transpirată. L-am ridicat și am restabilit liniștea țiuitoare. Am început să plâng în șoaptă. Mi-am scos telefonul și-am aprins lanterna. Fasciculul de lumină m-a făcut să constat că ușa de la vagonul părintesc lipsea. Treptele erau putrede și mâncate de cari. Vidul negru din cadrul ușii mă chema. M-am ridicat cu grijă, apucându-mă de mânerele de fier de pe ușori. Am fixat jetul de lumină al telefonului spre interior. Aș zice că imaginile cu casele abandonate din Pripeat arătau ceva mai bine decât locul unde am fost fericit cândva. Am făcut doi pași până în bucătărie. Dușumeaua scârțâia, gata să se prăbușească. Mi-am înfipt nasul în tapetele jerpelitate în speranța să simt vreo adiere a zilelor pierdute. Nu am simțit nimic. Pe jos zăceau, prăfuite, câteva borcane goale și niște terfe putrede. Am deschis ușa sco-

rojită spre locul unde era, cândva, plita și dormitorul părinților. Nu mai era nimic, pentru că pardoseala putredă se prăbușise peste liniile de oțel pe care ședea vagonul. Prin tavanul găurit, puteam vedea stelele de pe cer. Am sărit afară cu un gust amar în gură. Doar câteva scânduri uscate și ușa de tablă nituită mai aminteau de bordei. Locul unde ne era grădina fusese invadat de buruieni, sticle sparte și canistre boțite. Mi-am pus telefonul peste niște pietre de calcar, luminând locul unde ar trebui să fie beciul. M-am apucat să smulg buruienile și spinii. Din depărtare, se auzea hurelul unui camion care traversa viaductul. Am început să sap cu hârlețul prin gunoai și frunziș, până am auzit un zgomot înăbușit de metal. Am găsit-o! Ușa de tablă a beciului putrezise pe la colțuri. Mi-a luat ceva efort și sudoare să o deschid.

Am strâns telefonul în mână, fixând becul LED spre groapa neagră, care vomita mucegai și frică. Treptele, pe care ne cânta cândva acordeonistul cu părul creț, păreau încă sigure. În beci, am găsit mai multe borcane goale și capace din tablă. Am găsit și scândura pe care dormiserăm în zilele de refugiu. Nimic nu părea să deconspire vreo tainiță. Începusem să răm cu degetele, ca un apucat, prin solul cleios. Am simțit o înțepătură la mâna stângă. În lumina rece de la telefon priveam cum degetul arătător

își lua rămas-bun de la unghie. Am scos o înjurătură și am reluat săpăturile frenetice. Am dat de o moviliță de sol sub raftul de jos. Am smuls pământul moale cu lăcomie. Mai puhav era doar ghemul, făcut din ciorapi, despre care-mi povestise mama. Îl strângeam în mână privindu-l paralizat. Am început să desfac ciorapii, unul după altul, cu mâna stângă sângerând. Am dat de nucleu. Era o pungă de plastic mototolită. În ea, ceasul *Montana* licărise puternic sub jetul de lumină al lanternei. Ultimul cadou al lui tata arăta ora 22:43. O oră greșită, dar nu conta. Am apăsat, instinctiv, tasta menită să-i lumineze ecranul. Totul funcționa perfect. Am scos urletul unui copil care și-a găsit jucăria râvnită sub brad. Lacrimile îmi curgeau șiroaie. Simțeam că tata parcă e undeva alături, mâncând semințe prăjite. *Ce zici, bossule? Îți place?*, parcă mă întrebase el. I-am mulțumit în șoaptă și am inspirat aerul stătut din beci. Ceasul mi s-a potrivit perfect pe mâna stângă. M-au încercat mii de sentimente și porniri în acele clipe. Trebuia să ies din groapă triumfător, însă nu... am decis să mai zăbovesc. M-am întins pe bătătura rece, cu ceasul strâns sub inimă. Priveam în sus, spre gura deschisă a beciului. Avea o formă dreptunghiulară și părea că mă uit la ecranul unui televizor. Era un singur canal disponibil. De altul nici nu aveam nevoie.

Spectacolul sideral al spațiului cosmic mi se desfășura în toată splendoarea. Cred că am stat așa vreo jumătate de oră, savurând clipe de pace sacră. Aș mai fi stat, dacă nu-mi murea lanterna, cu tot cu bateria de la telefon.

Am ieșit din groapă cu ceasul pe mână și cu satisfacția lucrului dus până la capăt. Am luat hârlețul și m-am îndreptat spre poartă. Nu făcusem nici cinci pași, până să mă opresc, parcă ținut de o forță invizibilă. Privirea mi-a alunecat spre stânga. În fundul grădinii noastre, printre buruieni și spini, se ridica zidul orb de beton. El înconjură toată baza și părea de neclintit. Răgazul din beci parcă îmi dăduse aripi și simțeam că sunt pregătit să înfrunt orice bariere și dificultăți. Nu mai eram mistuit de frică. Imaginea cu băieții zbierând pe buza de sus a zidului mereu mi-a alimentat ideea că sunt incapabil să-mi depășesc complexele. De atunci sufeream, dacă vreți, de sindromul gardului nesărit. Oare ce-i dincolo? Niciodată nu apucasem să afl. Ceasul de pe mână îmi aminti că dincolo a murit tata. Voiam să văd. Mi-a scăpat hârlețul din mână. În următoarea clipă mi-am făcut vânt printre spini și scaleți. Din două mișcări eram sus, pe zid. Mi-a fost mult mai simplu să-l ridic decât îmi imaginam. Am răbufnit în hohote de râs și plâns. M-am auzit tipând ca Pașa, pe timpuri: *Sunt în vârful lumii!* Să fiu al naibii, dar cred că mi-am făcut mai multe favoruri în acea noapte. Mă simțeam din nou copil fericit și plin de viață. Mai eram și beat, desigur. Am stat așa câteva minute. Încercam să văd ce era dincolo de zid, însă bezna ascundea totul. Apoi, s-a întâmplat ceva. Brusc, picioarele mi se înmuiaseră. Mă năvălise un tremur incontrollabil, iar capul îmi balansa alandala. Am priceput imediat că mă strivise o nouă criză. M-am prăbușit ca împușcat, apoi totul în jur se înnegri.

De trezit, m-am trezit, deși nu în locul pe care l-aș fi preferat. Pereți albi și goi, un pat incomod cu albituri cârpite, un miros puternic de medicamente și clor. Ce altceva mai putea sugera că mă aflam într-un loc pe care-l detestam cu putere: spitalul. În salon, mai erau trei paturi. Doar unul dintre ele era ocupat. Pacientul sforăia. Avea un picior în ghips. Pe peretele din față era lipit un poster în limba rusă, care mă avertiza despre pericolul tuberculozei. În imagine apărea mutra unui militar cu zâmbet prefăcut. Un norișor alb îi ieșea din gură cu textul: *Du-te imediat la doctor dacă acuzi următoarele simptome*. Lângă poster triumfa un dulap sovietic. Mi-am găsit reflecția distorsionată în ușile-lăcuite. Remarcasem că purtam pe cap un soi de cușmă albă. Mi-am dus mâna, aproape instinctiv, spre creștet. Albul era, de fapt, un pansament. Nu simțisem vreo durere. Am țipat însă după ce mi-am strâns pumnii, din reflex. Degetul arătător de la mâna stângă pulsa, și el, sub pansamentul alb. Mi-a revenit în minte imaginea cu unghia pe care o lăsasem în beci. Cred că țipătul meu a alertat personalul. Peste o clipă, se deschise ușa oarbă din salon. Intrase o femeie corpolentă, în halat alb, cu niște ochi verzi enormi. Ea mă salută cu voce gravă și mă întreabă cum mă simt. „Bine. Mulțumesc”, am zis. Am întrebat-o când și cum am ajuns la spital, pentru că nu țineam minte nicio iotă. Femeia mi-a răspuns cu o undă de nervozitate în glas:

SEMNAL

**MIHAIL SEMENKO
RAIDUL MEU ÎN ETERNITATE
TRADUCERE DE LEO BUTNARU
BUCUREȘTI, TRACUS ARTE, 2022**

Mihail Semenko (n. 1892) a fost protagonistul indiscutabil al futurismului literar ucrainean. A înființat grupuri de avangardă la Kiev și Harkiv. În 1914, publică volumele „Cutezanță” și „Kverofuturismul”, care trasează începuturile poeziei ucrainene quae-rofuturiste. Urmează „Ariile celor trei Pero”, „Pero în luping”, „Bloc-notes”, „În grădini răzlețe”, „Razele amenințărilor” etc. În 1937 este acuzat de „activitate contrarevoluționară activă”. Pe 23 octombrie, Colegiul Militar al Judecătoriei Supreme a URSS îl condamnă la pedeapsă capitală prin împușcare cu confiscarea întregii averi. A doua zi, Mihail Semenko este executat de către NKVD împreună cu alți scriitori ucraineni. Operele sale au început să fie reeditate în anul 1985.

Leo BUTNARU

„Îți spune doctorul în jumătate de oră”. A dispărut din salon, apoi a revenit cu o tavă de metal și mi-a ordonat să mă culc pe burtă. M-am conformat, observând că pe tavă era o seringă. Am întrebat-o ce medicament era. Mi-a zis, iritată deja, că e un antiinflamator. A durut. Femeia dispăru până să mă răsucesc pe spate. Pe noptieră stătea ceasul electronic. L-am sărutat, ușor, pe ecran și mi l-am pus pe mână. Cadoul lui tata anunța ora 6:21. Greșit, desigur, judecând după lumina puternică de afară. Cred că era trecut de ora zece. Colegul de salon tresări și bombăni ceva ininteligibil. Sforăitul lui își reluă monotonia.

Doctorul a venit peste puțin timp. Purta halat alb și o pereche de ochelari. Nu cred să fi avut mai mult de cincizeci de ani. M-a întrebat cum mă simt. I-am zis că bine, deși nu eram sigur. „Traumatism craniocerebral de gravitate, aș spune... medie”, a zis doctorul, într-o rusă grăbită. Mi-a promis că mă externează în două zile. Mi s-a acrit puțin fața. Planificasem ca a doua zi să fiu deja în Maidstone. Totodată, mi-am dat seama că aveam norocul să fiu încă viu. L-am întrebat pe doctor cum am ajuns la spital. Mi-a spus că paznicul de la bază chemase ambulanța și că am fost adus inconștient, cu pierderi mari de sânge. Medicul m-a întrebat ce grupă sanguină am și mi-a cerut un act de identitate. „A treia pozitivă, dar act nu am. E undeva pe-acasă”, am spus. Mi-a zis să-i spun numele, locul, data și anul nașterii. Le-a notat într-un carnet, lângă numărul de mobil al mamei. Înainte să dispară, mă mai întrebase dacă am poliță medicală. Nu aveam, firește.

/.../ În încăpere a intrat doctorul, urmat de doi milițieni cu șepci pe cap. Unul dintre ei ținea o mapă de piele sub braț și mă întreabă cu o voce metalică: „Josan Ivan Gheorghe?” Am răspuns afirmativ. „Născut pe 22 septembrie 1985, orașul Bender?” Din nou, am zis că da, clătinând buimăcit din cap. „Sunteți reținut pentru pătrunderea neautorizată pe un teritoriu cu nivel sporit de securitate.” Insul cu epoleți mi-a citit ceva despre drepturi și obligații, dar nu-l mai auzeam. Tot ce auzeam era un țuiet asurzitor în urechi și o criză de spasme în creștetul capului. Individul a schimbat câteva vorbe cu doctorul. Ultimul aprobă energic din cap și iese din salon. Al doilea milițian s-a apropiat din spate și am simțit cum cătușele reci îmi strâng încheieturile mâinilor. În următoarea clipă m-am văzut împins pe culoarele încălcite ale spitalului. Afară, lumina orbitoare îmi spori convulsile din teastă. Am coborât câteva trepte de ciment. Milițienii m-au oprit lângă un vehicul de teren militar. Din nou, era un Bobik. Geamurile erau zăbrelite, iar în locul unde trebuia să fie portbagajul și bancheta din spate fu ticsită o cabină din tablă oarbă. Pe partea stângă a cabinei era sudat un taburet de fier. Unul dintre milițieni mi-a făcut semn să urc. Ușa din spate se închise și m-am pomenit într-o semiobscuritate sufocantă. Nu am mai fost luat de milițieni până atunci, însă simțisem că ceva nu era în regulă. Cabina avea doar o deschidere mică în tavanul mașinii, pe unde pătrundeau câteva fascicule de lumină și aerul rece de noiembrie. Mașina pornise.

NEGAREA NEGAȚIEI

CURAJUL

de ION ANTON

Un filozof, vorbind despre curaj, spunea că acesta nu este absența fricii, ci îndrăzneala de a merge împotriva ei. Curajul și frica nu se exclud reciproc. Frica este o emoție sau o stare inerentă existenței umane și toți avem frică sau teamă de ceva anume. Curajul este înaintarea către ceva sau promovarea a ceva în pofida fricii. Curajul este (sau ar trebui să fie) de asemenea una dintre valorile general-umane, una dintre valorile fundamentale sau cardinale. Însă tot el, curajul, este și un fundal de exersare și o promovare a valorilor în general. Viața noastră, relațiile noastre, valorile noastre practice au ca pivot curajul, care este un fel de pământ pe care cresc celelalte valori. Nu putem să fim prudenți, cumpătați sau înțelepți fără să avem curaj.

Curajul, anume curajul este una dintre marile virtuți fără de care o viață nu poate fi decât anostă, searbădă, ca o apă stătută, urât mirositoare. Curajul nu poate fi despărțit de atributele esențiale ale ființei umane în demnitatea într-o care a fost zidită de Dumnezeu: Adevărul, Iubirea, Credința, Binele și Libertatea. Pentru a le înfăptui pe toate acestea, îți trebuie curaj. Curajul implică făptura cu tot „dispozitivul” ei uman, spiritual și material, cu punerea în valoare a întregului ei potențial. Pentru omul care alege partea întunecată, pentru cel care săvârșește răul, căruia îi place minciuna sau trădarea aproapelui său, toate acestea sunt ușor de îndeplinit, îi sunt cumva la îndemână, fără să-i solicite eforturi deosebite.

Curajul este necesar pentru a învinge ispitele răului. Și aici efortul este într-ade-

văr deosebit, deoarece implică lupta cu răul pe dinăuntru. Numai după o astfel de luptă poți atinge Iubirea, ajungi la Adevăr, îți câștigi Credința, ajungi să poți săvârși Binele și îți înțelegi cu adevărat Libertatea.

„Curaj, găină, că te tai!” Mă gândesc acum la sensul profund pe care poporul l-a înveșnicit în zicala despre curajul găinii puse cu capul pe trunchi. Evident, găina nu poate avea curaj. Curajul nu este altceva decât o categorie etică pusă la îndemâna ființei umane pentru ca aceasta să ajungă la plenitudine, pentru ca omul să tindă permanent către perfecțiune și să atingă desăvârșirea. Împlinirea persoanei și întregirea personalității presupun căutarea și aflarea Adevărului.

Căutarea ține de destinul fiecăruia. Dar până să atingi acea țintă trebuie să mergi pe un drum plin de obstacole, de ispite și iluzii de tot felul. Curajul de a le depăși, de a le înfrânge necesită un efort neдрămăluit. Traseul existențial trece prin rătăcire și crize. Gândul luminos este înconjurat pe tot parcursul vieții de monștrii neființei, de entitățile neantului.

Îngerul luminii, păzitor, veghează, ne însoțește și ne propune permanent alternativa mântuitoare. Alegerea pe care trebuie să o facem necesită un nemăsurat curaj. Capcanele și pericolele ne pândesc la tot pasul. Ele îmbracă tot felul de aparențe care mai de care mai strălucitoare, fascinante, mai pline de fast, dar, până la urmă, după ce vraja se rupe, nu se dovedesc decât jalnice și amare deziluzii. Locul în care

s-au ivit și porțiunea de suflet care le-a fost casă sunt pline de durere. Dar pe acel fundal întunecat trebuie să apară curajul de a scăpa de durere, de a te elibera, de a te ridica din neputință.

Ceea ce îți dă puterea de a depăși inevitabila încercare este gândul la ceva mai presus de tine, la o putere cerească pe care o rogi fierbinte să-ți întindă salvatoarea mână. Rugăciunea pe care o faci în astfel de clipe, cu ochii în lacrimi și plin de deznădejde, e cea mai curată. Acum și aici descoperi curajul ce însoțește speranța. Abia acum zărești drumul pe care o vreme l-ai rătăcit. Acel licăr de lumină îți dă îndrăzneala să treci prin smârcuri și spini.

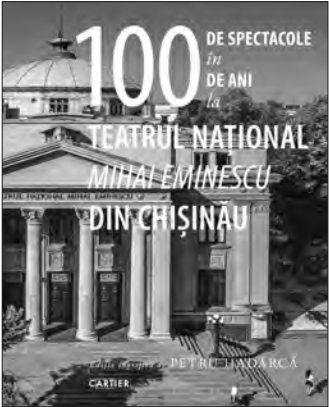
Trăim într-o lume imperfectă, acaparată de păcat, și în care suntem noi înșine, creștini fiind, dominați de păcat. Pe de altă parte, suntem chemați la o trăire radicală, fiind plasați într-o realitate, care, prin contrast cu lumea, provoacă adversitate. Adversitatea (necazurile, încercările, răutatea oamenilor, ispitele) a fost și este ceva ce reclamă curaj. Trebuie să avem curaj, dacă vrem să demonstrăm că suntem oameni dintr-o bucată. Și această dovadă se face tot prin curaj.

Dar nu puține sunt cazurile când este riscant să ai curaj. Consecințele acestuia sunt învecinate de multe ori cu persecuția. Ne putem imagina durerea pe care o trăiești când știi că poți să spui o minciună, ca să scapi dintr-o situație îngrozitoare, dar tu, de fapt, ai curajul să spui adevărul chiar dacă nu e favorabil.

Onoarea însă trebuie să fie însoțită de Curaj. Într-adevăr, nu este ușor să-ți exprimi gândurile atunci când în jurul tău sunt oameni care nu le înțeleg, care te descurajează, te judecă sau te atacă. În astfel de situații ești mereu tentat să renunți și să te adaptezi la ambianță. Sigur, cineva ar putea spune: dacă valorile corespund unui model cultural-ideal, de ce cineva li s-ar opune? Ei bine, modelul cultural-ideal este multidimensional, cu valori ce se pot contrazice. Apoi, oamenii ori grupurile diferite de oameni își asumă valori diferite din diversul repertoriu oferit de un model cultural-ideal. Așadar, este posibil ca valorile ce corespund unui model cultural-ideal să nu fie apreciate într-un context anume. Curajul este însă mecanismul care permite valorilor să se exprime comportamental, chiar atunci când anturajul nu le favorizează, altfel Onoarea rămâne o vorbă frumoasă!

Concluzionând, dacă Onoarea este scopul, Curajul este mijlocul de atingere a acestuia.

CARTIER | NOI APARIȚII

este istoria luptei pentru dreptul de a crea și gândi liber și pentru dreptul de a face teatru în limba română.”

100 DE SPECTACOLE ÎN 100 DE ANI
LA TEATRUL „MIHAI EMINESCU”
DIN CHIȘINĂU
EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE PETRU HADÂRCĂ

„Teatrul dramatic are în miezul său cuvântul, el este nucleul generator de universuri și lumi, el este nucleul care antrenează gândirea critică, spiritul analitic și capacitatea de gândire independentă, toate celelalte – gest, plastică, lumini, culori, imagini sunt ca o corolă, bogată și necesară, seducătoare și frumoasă, dar în miez, coloana vertebrală este cuvântul. Pentru acest cuvânt rostit în scena teatrului, la Chișinău s-au dat adevărate bătălii. Istoria Teatrului Național «Mihai Eminescu» din Chișinău, mai ales în perioada sovietică,

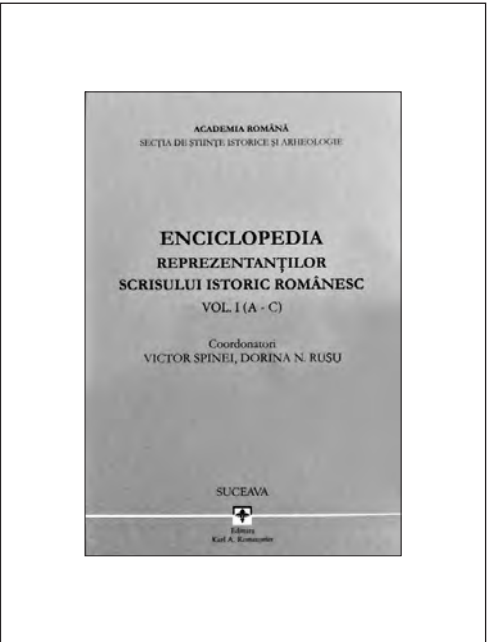
Petru HADÂRCĂ

CARTEA DE ISTORIE

ENCICLOPEDIA SCRISULUI ISTORIC ROMÂNESC

de NICOLAE ENCIU

De-a lungul mai multor decenii deja – inclusiv până la căderea comunismului în Europa Centrală și de Est și dispariția Uniunii Sovietice –, ideea elaborării și editării unei ample enciclopedii destinate consemnării datelor esențiale despre reprezentanții scrisului istoric, menită să configureze dinamica istoriografiei românești din cele mai vechi timpuri până în contemporaneitate, a fost formulată, susținută și promovată în diverse medii academice și universitare, inițiativele respective rămânând, cu toate acestea, doar în faza de intenții sau ajungându-se la rezultate parțiale. Astfel se prezintă, bunăoară, *Enciclopedia* în patru tomuri, pregătită sub egida Academiei Republicii Populare Române/ Academiei Republicii Socialiste Române (coordonator principal fiind Dimitrie Macrea, membru corespondent al Academiei) și tipărită la Editura Politică în 1962-1966 [1].

Dincolo de anumite disfuncționalități, impuse de rigorile regimului comunist în perioada postbelică, *Enciclopedia istoriografiei românești*, inițiată de un colectiv compus în majoritate din personalul institutelor de cercetare afiliate Academiei Române, având drept coordonator științific pe prof. dr. Ștefan Ștefănescu, membru corespondent al Academiei Române și director al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” din București, în cooperare mutuală cu conducerea Editurii Științifice și Enciclopedice din București, reprezentată de directorul ei, Mircea Măciu, și tipărită de editura amintită în anul 1978 [2], s-a remarcat prin rigoare și echilibru, având meritul de a fi inclus mai mulți istorici care suferiseră represalii dure în perioade stalinistă, aceștia găsindu-și astfel o parțială reabilitare. Dovadă a calității și prețurii mediilor intelectuale este și faptul că, în pofida tirajului generos de care a beneficiat, estimat la 9 000 de exemplare, volumul s-a epuizat într-un timp-record.

Un nou efort în aceeași direcție a avut drept rezultat realizarea, între 1993 și 2009, a celei mai ample *Enciclopedii* în șapte volume, concepută în cadrul Editurii Enciclopedice din București sub coordonarea generală a lui Marcel Popa [3].

Cu toate acestea, materializarea intenției de a edita o cvasi-exhaustivă lucrare enciclopedică a reprezentanților scrisului românesc din cele mai vechi timpuri până în contemporaneitate a devenit posibilă abia în ultimii ani, acest lucru datorându-se inițiativei, entuziasmului și admirabilului efort editorial coordonat de acad. Victor Spinei, vice-președinte al Academiei

Române, și Dorina N. Rusu, membru corespondent al Academiei Române. Este un proiect la care și-a dat concursul un colectiv de 358 de autori – un număr cu totul impresionant, nedepășit, până în prezent, de nici o altă lucrare din sfera umanistică concepută pe teritoriul românesc și ilustrând emulația generată de proiectul enciclopedic [4].

Așa cum menționează coordonatorii *Enciclopediei*, proiectul în cauză a fost prestabilit la sfârșitul anului 2019, din momentul în care conducerea Secției de Științe Istorice și Arheologice a Academiei Române a preluat efectiv ideea întocmirii și editării *Enciclopediei* reprezentanților scrisului istoric românesc, înscriind-o în planul de cercetare prioritar al institutelor din subordine din anul următor. Materializarea mega-proiectului editorial a fost posibilă inclusiv prin asocierea unor numeroși specialiști din afara institutelor Academiei Române, provenind din mediul universitar, muzeistic și arhivistice atât din România, cât și din diasporă. Nu au fost uitați nici exponenții reprezentativi ai științei istorice românești din Republica Moldova, care au activat în cadrul institutelor de profil din fosta Republică Sovietică Socialistă Moldovenească, iar după dispariția Uniunii Sovietice, în decembrie 1991, din Republica Moldova. Potrivit coordonatorilor *Enciclopediei*, aspirația de a oglindi într-un ansamblu unitar și coerent demersurile științifice inițiate de o parte și de alta a Prutului este pe deplin justificată, inclusiv „prin prisma realității că istoriografia din Basarabia a înregistrat realizări notabile atât înainte, cât și, mai cu seamă, după proclamarea independenței statale”, reflectând „un perceptibil salt calitativ al potențialului intelectual din lumea academică, ce merită a fi cunoscut și apreciat” [5].

Precum relevă chiar titlul lucrării avizate, aceasta este focalizată prioritar spre reprezentanții scrisului istoric, avându-se în vedere toate ramurile principale adiacente acestui domeniu: arheologia, numismatica, epigrafia, sfragistica, diplomația, heraldica, genealogia, paleografia, prosopografia etc. Totodată, coordonatorii proiectului au reieșit din considerentul că orice încercare de reconstituire cât mai fidelă a evoluției complexe a societăților revolute sau contemporane nu este posibilă numai prin expunerea și prospectarea evenimentelor și fenomenelor de factură strict istorică, ci este absolut necesară o perspectivă multiaspectuală a ansamblului devenirii umane, implicând vaste cunoștințe din domeniul geografiei

ei, geologiei, climatologiei, toponimiei, antropologiei, demografiei, sociologiei, etnografiei, folcloristicii, dreptului, religiei, culturii, artelor etc.

O importantă trăsătură distinctivă a *Enciclopediei scrisului istoric românesc* în șase volume față de toate proiectele editoriale anterioare constă în recuperarea unui număr impresionant de istorici supuși represiunilor de autoritățile comuniste în perioada postbelică. Se constată un număr nebănuț de mare al reprezentanților scrisului istoricamnați prin exercitarea represaliilor autorităților comuniste, care au fost încarcerati, îndepărtați din serviciile unde profesau, marginalizați și tracasați, printre ei aflându-se unii care cumulasera demnități politice și administrative, dar și tineri istorici bănuți de ostilitate față de regim. Prefațatorii *Enciclopediei*, acad. Victor Spinei și membrul corespondent al Academiei Române Dorina N. Rusu, invocă inclusiv faptul că, în urma reformelor din vara anului 1948, din vechea Academie, redenumită Academia Republicii Populare Române, au fost excluși 113 membri, 33 dintre care aparțineau Secției istorice (cuprinzând istorici, juriști, geografi, filosofi, economiști). Din cadrul aceleiași secții au fost îndepărtați 21 de istorici: opt titulari (Nicolae Bănescu, Gheorghe I. Brătianu, Silviu Dragomir, Alexandru I. Lapedatu, Ioan Lupaș, Ion I. Nistor, Niculae M. Popescu, Radu R. Rosetti; acestora li s-a adăugat sociologul Dimitrie Gusti și geograful Simion Mehedinți), 11 corespondenți (Romulus Căndea, Mihail Costăchescu, Virgil N. Drăghiceanu, George Fotino, Vasile Grecu, Scarlat Lambrino, Constantin Marinescu, Ștefan Meteș, Petre P. Panaitescu, Zenovie Păclișanu, Teofil Sauciuc-Săveanu) și doi de onoare (Constantin I. Karadja, Nichita Smochină). Câțiva dintre istoricii excluși din Academia Română au reușit să supraviețuiască, fiind eliberați din reclusiune cu sănătatea zdruncinată (Silviu Dragomir, Ioan Lupaș, Ion I. Nistor), în timp ce patru dintre istoricii excluși din Academie (Alexandru I. Lapedatu, Zenovie Păclișanu, Radu R. Rosetti și Gheorghe I. Brătianu) și-au găsit sfârșitul în închisorile comuniste, unde au suferit un tratament inuman, plătind prețul suprem pentru faptul de a nu fi renunțat la propriile convingeri și idealuri [6].

Deosebit de prețioase și instructive sunt constatările coordonatorilor *Enciclopediei* privind traiectoria producției istoriografice românești din ultimele decenii. Potrivit acad. Victor Spinei și m.c. Dorina N. Rusu, aceasta este extrem de bogată și variată, acoperind toate segmentele devenirii is-

torice a colectivităților umane din întreg spațiul carpato-dunărean din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. La o privire generală de ansamblu asupra istoriografiei naționale, se constată că marea majoritate a istoricilor din România și Republica Moldova și-au direcționat sfera intereselor științifice preponderent asupra evoluției în timp al teritoriului actual al celor două state românești și doar puțini dintre ei au dedicat lucrări altor spații geopolitice, orientare care totuși este în extensie în ultimii ani. În schimb, un număr tot mai mare de autori români manifestă o tendință tot mai pronunțată de a trata evenimentele, procesele și fenomenele specifice românești în strânsă conexiune cu desfășurarea istoriei universale, urmând modelele ilustrate în mod strălucit la vremea lor de Gheorghe I. Brătianu, Leonid Boicu, Șerban Papacostea etc.

Schimbarea regimului politic în România, în decembrie 1989, și proclamarea independenței Republicii Moldova, în august 1991, au produs efecte benefice asupra științei istorice și a scrisului istoric românești, deschizând noi orizonturi cognitive și oportunități de familiarizare cu ambianțe culturale elevate, toate acestea răsfrângându-se pozitiv asupra creațiilor științifice naționale. Chiar dacă un număr de istorici și arheologi din România și Republica Moldova, decepționați de posibilitățile restrânse ale împlinirilor profesionale din locurile natale, au emigrat în centre cu posibilități de afirmare superioare, mulți dintre ei continuă să se preocupe de teme legate de trecutul spațiului carpato-dunărean, păstrând legături profesionale pragmatice cu colegii din țară.

Foarte instructive și actuale sunt reflecțiile asupra bibliografiei selective din paginile *Enciclopediei*, care denotă, în opinia coordonatorilor, „o cantonare preponderentă încă din epoca profesionalizării istoriei și până în epoca contemporană spre prospectările cu tentă pozitivistă, uneori cu predilecție spre factologia fastidioasă, în detrimentul tărâmului ideilor” [7]. O astfel de orientare ar fi parțial justificată de realitatea că, pentru întinse perioade ale trecutului românesc se atestă o penurie a materialului informativ, astfel că în cunoașterea aspectelor relevante pentru definirea cadrului global de evoluție a societății se atestă numeroase incertitudini, de la structurile demografice, economico-sociale la acelea culturale și confesionale, fapt care descurajează elaborarea unor lucrări teoretice de anvergură. Cert este că soliditatea marilor sinteze se află

într-o dependență directă de clarificarea chestiunilor de amănunt, din care cauză filosofia și metodologia istoriei, ca și teoria cunoașterii nu s-au bucurat decât de o atenție limitată și sporadică a reprezentanților scrisului istoric.

Din aceleași considerente ale necesității de a dispune de o imagine complexă asupra parametrilor istoriografiei românești contemporane, a oportunității prezentării instituțiilor specializate în prospectarea istoriei naționale și universale, a culegerilor de izvoare istorice, a instrumentelor de lucru și a periodicelor din țară ce reunesc studii, note, rapoarte de săpături și recenzii aferente trecutului istoric, coordonatorii *Enciclopediei* reprezentanților scrisului istoric românesc își propun, în perioada imediat următoare ca, împreună cu institutele patronate de Secția de Științe Istorice și Arheologie, să elaboreze noi instrumente de lucru, de natură să vină în sprijinul specialiștilor.

La o primă încercare de plasare a *Enciclopediei* în cinci volume a reprezentanților scrisului istoric românesc în ansamblul istoriografiei contemporane, constatăm nu numai caracterul original și de unicat al efortului coordonatorilor de a aduna cele mai reprezentative nume ale scrisului istoric românesc și titlurile lucrărilor editate de exponenții acestei branșe, cu toate ramurile principale adiacente, ci și contribuția esențială a acestui impresionant proiect editorial la recunoașterea și afirmarea statutului contemporan al istoricului „de meserie”, a formelor de existență și de manifestare a istoriei ca disciplină de studiu sau/și ca știință (formă de cunoaștere) [8], constituind o veritabilă pledoarie pentru istorie și pentru istoric – pentru Istoria privită ca formă de cunoaștere a vieții oamenilor în funcție de criteriul adevărului și pentru Istoricul recunoscut ca specialist.

NOTE:

1. *Dicționar enciclopedic român*. Coordonator principal: D. Macrea. Vol. I-IV, Editura Politică, București, 1962-1966.
2. *Enciclopedia istoriografiei românești*. Coordonator științific: prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
3. *Dicționar enciclopedic român*. Coordonator general: Marcel Popa. Vol. I-VII, Editura Enciclopedică, București, 1993-2009.
4. *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*. Coordonatori: Victor Spinei, Dorina N. Rusu. Vol. I – 699 p.; Vol. II – 588 p.; Vol. III – 443 p.; Vol. IV – 431 p.; Vol. V – 553 p., Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Național al Bucovinei, Suceava, 2011.
5. Victor Spinei, Dorina N. Rusu, „Un nou demers cu propensiuni enciclopedice”, în: *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*. Coordonatori: Victor Spinei, Dorina N. Rusu. Vol. I, Editura Karl A. Romstorfer a Muzeului Național al Bucovinei, Suceava, 2011, p. X-XI.
6. *Ibidem*, p. XII-XIII.
7. *Ibidem*, p. XVII.
8. Ioan-Aurel Pop, „Statutul istoriei și al istoricului la un secol de la Marea Unire”, în: *Istории ale Marelui Război și ale Unirii de la 1918. Volum al Congresului Național al Istoricilor Români*, Iași, 29 august – 1 septembrie 2018. Coord.: Victor Spinei, Gheorghe Iacob, Ionuț Nistor, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2019, p. 17-26.

NOMINALIZĂRI

LA PREMIILE UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU ANUL 2021

Juriul pentru decernarea Premiilor Uniunii Scriitorilor din Moldova pentru anul 2021, format din Alexandru Burlacu (președinte), Ion Anton, Ana Bantoș, Oxana Gherman (secretar), Moni Stănilă, Arcadie Suceveanu, Lucia Țurcanu, a stabilit următoarele nominalizări:

CARTEA DE POEZIE

1. Marcela Benea, *Rupere de nori*, Cartier, Chișinău.
2. Silvia Caloianu, *Ca o sultană deghizată*, Prut, Chișinău.
3. Gheorghe Doni, *Ochii demiurgici ai iubirii*, Pontos, Chișinău.
4. Maria Pilchin, *Tu ești rusul cel bun*, Prut, Chișinău.
5. Nicolae Popa, *Mitrofan plângăciosul*, Tracus Arte, București.

CARTEA DE PROZĂ

1. Val Butnaru, *Hipnotic*, ARC, Chișinău.
2. Constantin Cheianu, *Hotel California*, Cartier, Chișinău.
3. Paula Erizanu, *Ard pădurile*, Cartier, Chișinău.
4. Ion Iachim, *Sfidând furcile caudine*, Tipografia „Balacron”, Chișinău.
5. Alexandru Vakulovski, *Urmuz. Cei dintâi trăsniți*, Polirom, Iași.

CARTEA DE CRITICĂ, ESEU, ISTORIE LITERARĂ ȘI VALORIFICARE A MOȘTENIRII LITERARE

1. Mircea V. Ciobanu, *Un tărâm al literarului*, ARC, Chișinău.
2. Tatiana Ciocoi, *China mea din viață și din cărți*, Cartier, Chișinău.
3. Victoria Fonari, *Hermeneutica mitului antic în poezia din Republica Moldova (1990-2010)*, Epigraf, Chișinău.
4. Martin Loghin-Alexeev, *Drumul patimilor poetului Nicolae Țurcanu*, Tipografia „Arva Color”, Chișinău.
5. Vitalie Răileanu (coordonator), *Nicolae Esinencu, Jurnalul unui scriitor*, Junimea, Iași.

CARTEA DE TRADUCERI

1. Leo Butnaru – *Clavecine și vecinătăți (din poezia lumii)*, Panfilius, Iași; Federico García Lorca, *Luna neagră*, Alfa, Iași.
2. Nicolae Spătaru – *Farid Huseyn, Închinare memoriei*, Quadrata, Chișinău; Novruz Najafoglu, *Bărbații de altădată*, Quadrata, Chișinău.
3. Todur Zanet – Mihai Eminescu. *Çezara, Sabaa Yildizi*, Tipografia „Lexon-Prim”, Comrat.

CARTEA PENTRU COPII ȘI TINERET

1. Mara Alisandru, *Bătaia norocului*, Cadran, Chișinău.
2. Ionela Hadârcă, *UHU. Ghid de reeducare a părinților*, Prut, Chișinău.
3. Irina Nechit, *Trei zile cu Zuza*, Univers Educațional, Chișinău.
4. Claudia Partole, *Fraierul*, Lumina, Chișinău.
5. Nina Soroceanu, *Hai cu mine la Soroca*, Tipocart Print, Chișinău.

CARTEA DE DEBUT

1. Nadejda Ivanov, *Vladimir Beșleagă, sau anevoioasa cale a cunoașterii*, Știința, Chișinău.
2. Victoria Kirilov, *Memoria în cerneală*, Lumina, Chișinău.
3. Adriana Rusu, *Trebuie să înțelegi că e O.K.*, Univers Educațional, Chișinău.

CARTEA DE PUBLICISTICĂ

1. Dumitru Apetri, *Pedagogii – grădinari ai ființelor umane*, Lumina, Chișinău.
2. Eugenia Bulat, *Călărașii și Renașterea Națională: Mărturii. Evocări. Imagini*, UNU, Chișinău.
3. Vasile Bumacov, *Un blat de miliarde*, vol. I și II, Cartier, Chișinău.
4. Doina Dabija, *La firul ierbii*, Tipo Moldova, Iași.
5. Petre Popa, *Oglinzi interioare*, s.n.

CARTEA DE JURNAL ȘI MEMORII

1. Ion Cațaveică, *Exerciții de memorie*, Tipografia Centrală, Chișinău.
2. Eugen Doga, *Viața mea așa cum a fost să fie*, Cartier, Chișinău.

FIRUL CU PLUMB

VITALIE TULNIC (1931-1973)

BASM

Tălăzuiesc, tălăzuiesc departe,
povești mai vechi pe cer însăilând,
c-un Făt-Frumos ce nu cunoaște moarte
și-o fată-n alb ce l-a visat venind.

Când fata vrea aievea să-l sărute,
el se destramă cu trăpaș cu tot.
...De-acum pândesc la frumusețea ciutei
balaurii cu limba de un cot.

Nu fii mahnită Lină-Cătălină,
degeaba lacrimi pe obraji îți curg.
Viteazul și din moarte o să vină,
ca să-l sâruiți în celălalt amurg.

Așa e dat în orișice poveste,
cei tari se-ntorc, cei buni au multe vieți.
Și sună bucuria de pe creste
în trâmbițele albei dimineți!

EDITURA PRUT

AUGUSTINA VISAN FĂ CEVA, TATĂ (DEBUT)

„Augustina Visan face o poezie care te co-pleșește prin directetea ei. E semn că mai vine o generație de poeți cărora le lipsește patosul. Tema poetică este cea familială, iar familia și copilăria nu sunt nici pe de-parte un Paradis pierdut, ci mai degrabă un teritoriu din care supraviețuim. /.../ O poezie despre vulnerabilitatea minorilor, despre nevrozele celor mari și despre poezia ca devenire. Un fel de bildungs-poetry, cu nerv, cu trăiri intense.”

Maria PILCHIN

UN ALT MAESTRU, O ALTĂ MARGARETA

de MARIAN VICTOR BUCIU

Din conflictul inter-creativ dintre intenția autorului și intenția (sau pretenția?) textului, romanul lui Dumitru Crudu, *Margareta noastră* (Editura Cartier, 2021), ajunge o carte nu despre, dar plecând de la poetul basarabean Eugen Cioclea. Nimic mai firesc, romanul e o specie ficțională, nu memorialistică, deși aceste condiții, în teorie distincte, nu pot exista niciodată în stare pură. Deși naratorul-personaj e mai mult un păgubos generos decât un resentimentar, poate îndeosebi pentru latura ideologică a vieții și istoriei, ca aspect referențial al romanului, pare fi amintit Paul Goma, care-și amenința securistul „cu o răzbunare cumplită: o să-l bage în viitorul său roman”.

Titlul se fixează la sfârșit, primul sfârșit, pentru că sunt două, la care se adaugă douăsprezece (număr întâmplător?) anexe. Acolo ajuns, naratorul-personaj dansează cu Margareta cea cu coapse „amețitoare” și săni „gălăgioși”, măritată, dar eliberată de amantul cândva scriitor notoriu în Moldova sovietică, și devenită „Margareta noastră”. Dar mai există un personaj, total obscur, o femeie numită la fel, tot spre primul final: „Tania noastră”, soția episodului Fediuș. Însă posesia, de toate felurile, e numai una dintre temele cărții.

Mottoul din *Evangelhia după Matei* apare aici cu loc neprecizat, anonim, ca să nu spunem utopic: „Am fost străin și m-ați primit...”. El îndrumă spre ospitalitatea creștină. Dar este ea urmată? Și în ce fel? De la beție la mistică nu e niciun prag. E departe de-a fi un îndumnezeit cel primit în gazdă de colo-colo, care preia punctul de vedere în roman. El nu știe totul, nu știe de pildă ca Dumitru Crudu că Marius Terebnea a fugit din spital. La persoana a treia e scris *Al doilea final* sau încă una-două anexe. E transparent, nu doar obscur, un joc al identităților autor-personaj-narator. Unul în trei ori trei în unul.

Colea Iarușevschi nu-l poate părăsi pe Terebnea, prăbușit beat, dus acasă cu taxiul, întrucât chiar îl găzduise. Colea are un tată religios, credincios și, în câteva episoade, stă sub protecția *Noului Testament*, recuperat dintr-un vecu. Cornel, vecinul de la bloc al lui Terebnea, ține *Noul Testament*, cu dedicație scrisă de poet ca pe o carte proprie, în loc de hârtie igienică. Când vrea să facă un salt sinucigaș, Colea e salvat de căderea unei foi din *Noul Testament*, pe care se simte chemat să o recupereze acest blajin: „Nu țin supărarea pe nimeni”.

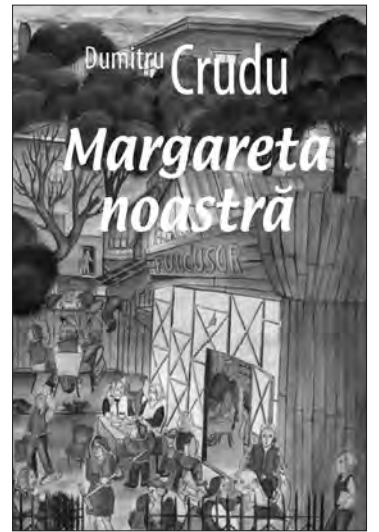
Colea Iarușevschi, naratorul-personaj, născut în Flutura, ca și Dumitru Crudu, aici personaj, e tot scriitor. El mărturisește că a început să scrie ca să se descarce de suferință, dar întrucât și-o sporea, a început să bea. Ca poet, e deseori batjocorit de „maestrul” (cuvântul nu există în carte) Marius Terebnea, cu aceleași observații și îndemnuri dure. După începutul naiv-romantic, și sub îndemnul lui Terebnea, sincronizat cu generația de după cenzura ideologică, s-a radicalizat verbal: „atâția ani am scris o literatură mizerabilistă, introducând în poezii cele mai scârnavă și scârboase lucruri”. A „recitat o poezie despre cum mă masturbam în camera mea de cămin” la Universitate și când a luat premiul Eminescu la Botoșani. Dă curs liber la „depravare” în literatură ca și în viață. E primul care resimte repulsia deopotrivă pentru sinele poetic și cel uman. „O silă uriașă față de toată literatura mea și o silă sufocantă față de mine...”. „Eu eram marele stricat. Deșucheat. Viermănos. Hlap. Holeac. Nerușinat. Pervers. Vicios. Râncaci. Depravat. Curvet. Rufian. Pârțotin. Traseist. Efrenat.” Eșecul nu e numai personal, dar și colectiv: „visam să schimbăm lumea, care însă ea ne-a schimbat pe noi”. Mai tânărul poet (e și prozator, și dramaturg), depășind modelele Grigore Vieru și Marius Terebnea, ajunge la Berryman, Ponge, M. Ivănescu, L. Dimov, Al. Mușina, Ion Mureșan. Într-o enumerare mai există amestecați, în afara numelor amintite: Cristian Popescu, Eugen Cioclea (distinct de Terebnea), Valeriu Matei, L.I. Stoiciu, V. Mazilescu, Ioan Es. Pop, Simona Popescu, M. Ianuș, Șt. Manasia, Radu Vancu, Dan Coman, Mihail Vakulovski. Totuși, recunoaște încă admirativ, „Terebnea rămânea și azi Terebnea”. Iată cum își prezintă poezia: „Mai toate poeziile mele sunt pline de organe sexuale”, „poezii despre viermi libidinoși și gândaci cu pulă”. Într-o transformare distrugătoare, dar pe căi diferite, se regăsește el împreună cu Terebnea. Nu uită că acesta îi admira piesele de teatru aproape deloc jucate. Romanul *Oameni din Flutura*, tradus în cehă, naște invidie. Primește un premiu pentru proza „mizerabilistă”, mai notează înainte de-a sfârși romanul, dar proza nefiind citită, vrea să o abandoneze. În indigență, își bea, dar nu singur, banii după un scenariu uitat, neprodus. Împrumută blugi ca să „agațe o tipă”. Nu uită de poetul Vieru îmbrăcat cu o cămașa având gulerul și manșetele murdare. E bucuros că e ales în comitetul filialei Uniunii Scriitorilor. Îi detestă pe ruși, nu și pe rusoaice, generoase sexual

(Sveta îl salvează de la frig, evreica rusoaică Georgiana, cedată de Terebnea, îl dezvirginează și-l abandonează). Colea, care a fugit de regimurile Voronin și Iliescu, acum dă nas în nas cu Igor Dodon, „unsurosul” urmat de un Beria radios.

Dumitru Crudu se autoficționalizează sarcastic prin scriitorul-narator din roman. Rostul unui roman al său: „ajută la somn”. Ca scriitor, e făcut „tărățe” în „Observator cultural”. Imaginea sa publică între colegii de breaslă: e luat în derâdere de toți. Fizic: chelbos. Moral: canalie, oportunist (la Radio Occidentul, „pentru a-și păstra postul, inventase că ar fi avut un bunic evreu”). Singulară autodesființare, potrivită și nu prea cu mediul literar românesc extins.

Mediul literar post-sovietic e umplut de acuzații de kaghebism. Ură multă, admirație puțină, constată sincerul, generosul, dar nu și naivul, Colea, care dezvăluie, între altele, cum scriitorii, între care și el, își dau premii între ei. Privilegiații ajung până acolo că: „Unii scriitori ar primi premii chiar și dacă ar publica o carte cu pagini albe”. Aflăm și cum se fac alegeri la Uniunea Scriitorilor, pe filiale; acum: momentul Chișinău. Vlad Bogza, candidat la președinția USR, într-o *Istorie a literaturii*, „susținuse negru pe alb că, cu excepția a doi scriitori basarabeni, toți ceilalți sunt în corpore niște defazați și retardati”. Reperle istorice (scandaloase pentru toate pozițiile!) sunt I. Horea și G. Chifu. Ultimul e prezent și biografic: Bogza „povestea bancuri cu Vosgian și Chifu”. Nemulțumirea revine în memoria jignită de defazare și retardare, în teama că Bogza-l rade-n „România literară” prin altul, apoi, în fine, când „ilustrul”, „marele critic” nu ajunge la înmânarea premiilor filialei din cauza glicemiei crescute. Și Alex. Ștefănescu a scris despre romanul lui Terebnea, *Singur la Odesa*, că e dincoace de literatură. Pare a-i da dreptate o femeie, romanul e apreciat de Nina, mamă a doi gemeni, pe un viu criteriu para-estetic: „mi-a salvat căsnicia”, „e un roman erotic foarte reușit”, „După fiecare capitol mă excitam...”.

După alegerile de funcții la scriitori, scăldate în acuzații și alcool, Colea, un sentimental recunoscător, cel mai puțin inconștient, îl duce pe Terebnea acasă, pe un traseu cu poticniri și violențe. Terebnea vomită în mașină și chiar pe taximetristul plimbat fără adresă și cerând bani și pentru mizerie clienților acum făcuți „groggy”. Blocurile pe la care se caută adresa sunt construite peste un fost cimitir. Viața, erosul, poartă semnul ori stigmatul morții.

DUMITRU CRUDU
MARGARETA NOASTRĂ
(ROMAN)
CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER
2021

Marius Terebnea era la început critic până la duritate și elementaritate. Când e citit ori recitat, indică intensitatea rostirii unor cuvinte. Aprecieri precum nemai-pomenit sau excepțional îl irită ca vorbe goale. Poetul, crede el, trebuie să fie ambițios și obraznic în limbaj. Pretinde că s-a simțit poet adevărat de când s-a culcat cu soacra, violul devenind acord. Dragostea, pentru el, nu e, adică „e o minciună și o invenție a poezilor antici sau romantici”. Bătut de Terebnea ca să scrie, Colea poetizează o noapte, arată producția maestrului și acum nemulțumit, fiind silit să tot rescrie o poezie. Pe Grigore Vieru, pentru Colea un „sfânt” ieșind în public cu cămăși murdărite la guler, Terebnea îl detestă pentru că are amantă o traducătoare rusoaică, iar pe deasupra ea „ura tot ce era românesc”. Terebnea ține la părerea despre el a lui Mușina („un scriitor celebru”), mai ales că brașoveanul îl ridică-n slăvi găsindu-l „un poet de un milion de ori mai bun decât Mircea Dinescu sau Vladimir Vîsoțki”.

Colea l-a cunoscut pe Terebnea în 1988, pe când era „atotputernic și atât de popular” și „se lăuda tuturor că va primi Premiul Nobel”. Tânărul l-a luat în sat, la Flutura, unde se legase sufletește de „mahalagiii” lui. După ce-a fost bătut, jefuit, spitalizat, la Odesa, la Chișinău a fost angajat la „Tinerimea română”, ziar finanțat de antiunionistul kaghebist Casap, cu „salariu amețitor”, de nerefuzat și pentru Colea. „Kaghebiștii îl plăteau pe Terebnea în aur ca să dea în Vieru, Moșanu, Gheorghe Ghimpu, Usatiuc, Moroșanu,

Cimpoi, Valeriu Matei și Lari, dar și în toți cei care le împărtășeau ideile, exact în perioada aia când apa ne ajunsese la gură.” Finanțarea a scăzut brusc după alegerile politice. După 1990, mai spune Colea despre cel condus acasă din compătimire, „pentru a-l asculta, îl plăteam în cafele sau sendvișuri”. Nu știe ce l-a distrus mai tare, bătaia rusului la Odesa sau ademenirea lui Casap. Acum e evitat. „Nici mie nu-mi mai este interesant cu el...”, menționează naratorul cu gramatica lui personalizată.

Terebnea apăruse lovit, beat, fără a ști c-a fost internat la spitalul de unde fugise. Moare singur într-o garsonieră, televiziunea îi mediatizează sărăcia și măreția comparabilă cu a lui Vieru și e lăsat uitării. La înmormântare vine și kaghebigistul Casap ca să-l compromită. Un porumbel se lovește sinucigaș, simbolic, în oglinzile sălii unde e expus defunctul. Femeile l-au idealizat. Fiica lui, Nora, dezvăluie că-și bătea soția. Lui Colea, fiica i se pare „de o frumusețe nepământească”, „cel mai reușit poem” al lui Terebnea; mod de a se distanța de întâiul model, împrumutat chiar de la el. Comparându-l cu el pe cel care în definitiv îi rămâne încă necunoscut, Colea notează că „psihic, Terebnea era mai tare decât mine de o mie de ori”.

Margareta îl obsedează nu mai puțin pe Colea. Fostă colegă la Litere, „preafrumoasă și senzuală”. Era poetă: „Eu mai întâi de poezia ei m-am îndrăgostit și apoi de ea”. Cea mai frumoasă din Chișinău, fusese publicată la început în „Tinerimea Moldovei” și „Orizont”. La cursul (de unde, doar nu de la Brașov!) despre „proletcultiștii Emilian Bucov sau Andrei Lupan”, „numai privind-o mi se scula”, ca și acum, „odată, la o oră despre imaginea ilegalistei în opera lui Samson Șleahu, tot privind-o pe Margareta, am ejaculat”. Colea n-a mai iubit-o, decât poate în ascuns (dar el oricum e un ascuns în viață, spre deosebire de scris), lăsându-i-o, vrea să creadă el, lui Terebnea, pentru care e-n stare aproape de orice. Dat afară din facultate, „m-am trezit cu Liza”, prin care trimisese trandafiri albaștri mereu Margaretei. Despre Margareta, exigentul Terebnea spune că e, ca să parafrazez, mai bună ca femeie decât ca poetă. Mama ei e-n comă la spital, moare când Colea o sună s-o întrebe adresa lui Terebnea. E acum beat, obsesiv, furios pe ea că nu-i răspunde, o socotește, parafrazez, o femeie

ușoară, care vrea „bani și slavă”, premii, să publice, se folosește de Terebnea pe care nu-l iubește. El îi ține oarecum partea lui Terebnea, cel care i-a luat-o pe Margareta și l-a făcut să sufere. Femeia, numai ea, poartă vina. O mai vedem la înmormântarea lui Terebnea, când îi aduce trandafirii care-i plăceau ei, cei albaștri.

Figurile secundare sunt și din lumea literară. Alcoolizat, Valeriu Melnic, „poet tradiționalist” obscur, cade pe jos alături de Terebnea. Lui Crudu și Galaicu-Păun, la cenacлу, înaintea lui Colea Iarușevschi, „cel care le-a desființat poeziile fără milă nu a fost Marius Terebnea, ci Eugen Cioclea”, distinși, iată, încă de la p. 25. Poet talentat dar pierzând cursul poeziei, Titi Manea ajunge borfaș după condamnarea de trei ani. Bătut cândva de Terebnea, el se bucură de moartea acestuia. Tolea Vrabie, care-l tapează pe narator, vrea să stea la „bulău” în locul lui Ilan Shor, în schimbul a „zece mii de parai”. Igor Feduș, fost coleg de cameră la căminul Facultății de Litere din Brașov, e bătut cu băta, încât abia scapă cu viață. Mărețul editor Monea, care îl acuză pe Colea că l-a ucis pe Terebnea, umblă beat și despuiat, masturbându-se în preajma femeilor, e internat la „nebulni”, dar e crezut „frondor”. La moartea lui Terebnea vine și „boschetarul desfrânat” Busuioc, poet și fotbalist ratat, care se masturbează filozofic, ca să fie liber, e „nebun”, dar „de milioane”. Pe poeta Laura Ciobanu, cunoscută după sexul tarifat, o califică drept „profesionistă”, „mai bună decât Georgiana sau Sveta”. În redacție cu Terebnea la ziarul antiunionist mai sunt filologul pederast Ignățio, ucis, și schiopul afemeiat Raul Podaru. Beția îi unește, compromite și ratează și pe alții. Un mare actor, Grâu, e cerșetor. Viorica Popa e o fostă legionară.

Dolofana Liza, jurnalistă tv, „profesionistă în toate”, îi va fi soție lui Colea, însă vor divorța. În *Al doilea final*, scris la persoana a treia, Colea divorțează de Liza după o noapte cu Margareta, dar se dau pe tobogan, beau, el îi oferă gladiole, ea comandă votcă, se culcă amândoi ca niciodată, ea părându-i „cu mult mai frumoasă decât Margareta”.

Anexe-le, expuse în devălmășie, aduc completări, dar și repetări, pentru personajele romanului, cărora li se adaugă puține altele. În cea dintâi anexă, Sașa Busuioc e gloriosul fotbalist care dă golul

final tiraspolenilor de care râde cu mare poftă. La a doua mă voi referi la urmă. Într-a treia, un om de teatru cameleonice se dă cu socialiștii, victorioși recent în alegeri, iar naratorul părăsește sala constatând că Margareta abia vânduse un exemplar dintr-o carte a lui Terebnea. Dintr-a patra constatăm că naratorului îi plac M. Eliade și M. Sebastian, mai ales în jurnal, nu și Norman Manea ori Dumitru Crudu, încă o dată desființat... Georgiana are un copil, iar Colea crede c-ar fi al său. Profesorul Albu, exeget acribios în roman, acum aflat într-un scaun pe rotile, vrea să participe la festivitatea podului de flori de la Prut, unde sunt văzuți împreună, beți, îndeosebi ea, Margareta și Terebnea. A cincea anexă e superfluă. Terebnea, în Flurtura, la părinții lui Colea, cântând *Margareta, pentru cine m-ai lăsat*, putea lipsi, momentul există, succint, în romanul ca atare. A șasea anexă amintește cum Colea Iarușevschi fusese dat în urmărire generală drept criminal sovietic pentru că fugise de armată. Completează zvonistic biografia lui Vasile Borisovici Senic, profesorul de realism socialist, poponar și kaghebigist. Ignățio, poet ermetic, e criticat iar apoi lăudat de Colea. Ignățio e înmormântat în anexa a șaptea, unde reapar beți, tot ea mai mult decât el, Margareta și Terebnea. A opta anexă are autonomie. E un episod de război, la care Terebnea participă. Cornel, în biserica din Dubăsari, urmărit ca să fie arestat, e scos de preotul care e împușcat. Tot într-un moment de conflict militar se desfășoară a noua anexă. Titi îi arată lui Terebnea poeziile lui, pe care acesta le elogiază, într-un local unde servesc chelneri în uniforme militare. Alt episod de aici e focalizat pe Ionel Stoica, patronul cafenelei și maior KGB, care luase casa unei bibliotecare cu soț șomer și doi copii ca „să aibă ieșire la pădure”. Titi scrie despre subiect un articol fulminant, iar Terebnea e presat să-l concedieze. Așa ajunge la închisoare, unde e bătut rău, trăiește din cerșit și teoretizează importanța boschetarului în literatură, ca personaj dostoevskian, ilustrând „adevărata viață”, totuși și el apelând telefonic la ajutorul lui Ionel Stoica. Anexa a zecea e despre rusul Piotr Petrovici, trăind în frig, fără lumină, cu telefonul tăiat. El se duce la trei noaptea la primitorul Terebnea, ascunzându-și panglica Sfântului Gheorghe mai ales de Margareta. Un anume Florinel (literar, un dublu al lui Colea foarte palid), foarte

probabil fostul coleg de școală și facultate, Lupu, suspină și el după Margareta, însă fuge de Terebnea în a unsprezecea anexă, fără cine știe ce rost. Ultima anexă, a douăsprezecea, reamintește admiterea la filologie a lui Colea, în locul unei fete exmatriculate și cunoașterea Margaretei, o poetă apreciată ca fiind la fel de bună ca Leonida Lari (așadar, din afara listei personale), mai plăcută ca femeie. De la colega ei de cameră, dolofana rusoaică Liza, află două slăbiciuni ale Margaretei: cunoscuta atracție față de trandafirii albaștri și, fapt nou, plimbarea prin cimitir. Apoi, la fel ca Nina în romanul propriu-zis, mai știm din această anexă că Margareta vrea să trăiască precum în romanul erotic apărut în samizdat al lui Terebnea, mai cu seamă să nu doarmă cât poate, apoi să scrie. În finalul cărții, pe o ploaie, apare tocmai Margareta, Colea plimbându-se împreună cu Liza par a fi surprinși și vinovați dinaintea fatalei femei, numită în titlul romanului și redată unei posesii colective: „Ne-am smuls din îmbrățișare și am căzut grămadă în noroi”.

Romanul, de întindere mai degrabă mică, într-o compoziție surprinzătoare, e scris ca și cum ar fi vorbit, dedat unei oralități obsesive, pătimaș-captivantă, în stilul (cel mai) direct, adus până la argotic și onomatopeic. Romancierul lasă limba, larg și intens expresivă, pe mâna unui narator dezlănțuit și în exprimări uneori insolite („mă decepționasem în Margareta”, „te miri știe de ce”, „a încetat să mă mai telefoneze”, „de neam”, adică „deloc”, a sta „pup”; frecvent apare verbul a *cârni* în loc de *cârmi*), așa zicând exotic-autohtone (a asculta „gotcă”, „am bleștit”, „văjul”, ligan în loc de ligan, „sclipuise banii”), odată în dezacord gramatical: „Unde nu reuși însă președintele Uniunii, reuși (!) tânăra poetă Laura Ciobanu și corpul ei pârjolitor”. Uzual, chiar abuzat (că e uzat nu mai contează) ajunge lexicul sexual de emisie pretins virilă. Emoțional, umoral, comic, sarcastic, transgresând lejer registrele, scrisul e placat pe harababura momentelor înlănțuite și deopotrivă dezlănțuite, dinspre prezent spre trecut și înapoi. Realismul grotesc pare a-și apropia/apropria alegoria sau parabola, în *A doua anexă*, în care portarul U.S. din R. Moldova, Iacob, găsește greu prăjitura preferată, dar stricată, pe care totuși o mănâncă și, cu toate că vomită, nu-i pare rău de ce-a făcut.

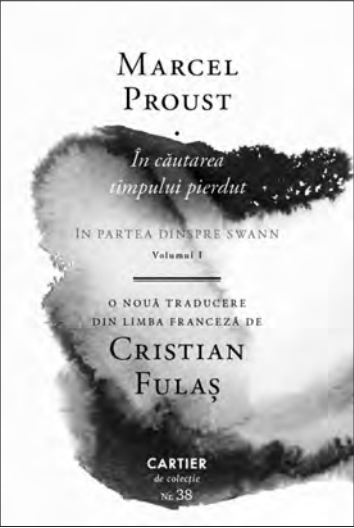
EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

GONÇALO M. TAVARES
JURNALUL PANDEMIEI
TRADUCERE DIN LIMBA PORTUGHEZĂ
DE SIMINA POPA

„Gonçalo M. Tavares este un scriitor care nu seamănă cu niciunul din cei pe care l-ați citit până acum. Are un dar – ca al lui Flann O'Brien, Kafka sau Beckett – de a dezvălui căile prin care logica poate sluji la fel de loial atât nebuniei, cât și rațiunii. Poate cărțile lui par sumbre și supărătoare, dar, tocmai din acest motiv, sunt captivante așa cum numai opera unui artist cu forța originalității poate fi.”

Mark O'CONNELL,
„The NewYorker”

MARCEL PROUST
ÎN CĂUTAREA TIMPULUI PIERDUT:
ÎN PARTEA DINSPRE SWAN
(VOLUMUL I)
O NOUĂ TRADUCERE DIN LIMBA FRANCEZĂ
DE CRISTIAN FULAȘ

„În căutarea timpului pierdut» este o operă atât de meditativă, încât transcende toate canoanele occidentale de judecată. (...) Proust nu e interesat de istoria socială, de eliberarea sexuală sau de afacerea Dreyfus (deși el l-a sprijinit activ pe Dreyfus). Salvarea estetică este proiectul major al romanului. Proust îl concurează pe Freud ca mare creator de mituri în epoca haotică. Istoria pe care o creează este o idilă vizionară, descriind maturizarea naratorului, de la Marcel până la romancierul Proust, care, în ultimul volum, își revizuieste conștiința și e capabil să-și modeleze viața printr-o formă de înțelepciune.”

Harold BLOOM,
„Canonul occidental”

PLURALIA TANTUM

JURNAL
IN MARGINILE
ISTORIEI
LITERARE (XLVI)
de LEO BUTNARU

28.IV.1974

Un precept indicat, întâi de toate, ziariștilor, cred; unul din principiile stoicului Marc Aureliu: „Deprinde-te a asculta cu atenție pe oricine și a te pune, pe cât poți mai mult, în sufletul celui cu care stai de vorbă”.
Iată unicul verdict pe care l-aș putea pune drept motto filmelor turnate în India: „Este prețuit autorul dramatic care se pricepe să nu stoarcă lacrimi. Acest talent îl are și ceapa cea mai mizerabilă, cu care autorul pomenit își împarte glorie” (Hewine?).

Nu e nouă ideea – cel puțin în legătură cu „complicata” poezie avangardistă, modernistă – că cititorii trebuie să fie coautori. Voltaire spusese despre „limpedea” literatură a vremurilor sale, ba chiar a tuturor vremurilor că: „Cele mai bune cărți sunt cele pe care le întregesc cititorii”. Este instructivă și ironia ce vizează „strădania” unor autori zeloși: „Un autor strică totul atunci când vrea să facă ceva prea bine” (La Fontaine). Sau acidul teutonic al lui Goethe: „Unele cărți par a fi fost scrise nu pentru a învăța ceva din ele, ci pentru a afla că autorul lor a știut și el ceva”.
Alain, „Nodul deznodat” (Cauza pesimismului): Dacă privim numai cele care sunt de la fire și fără ca omul să-și fi pus mâna, pesimismul e adevărul, pentru că treburile omenești, de îndată ce le lași să se scurgă în voie, degrabă se prăvălesc din rău în mai rău; spre pildă, cine „se lasă pradă toanelor, pe loc se pomenește nefericit și rău”. Tot el: „Opera de artă se naște mai mult din execuție decât din intenție. Nu-ți gândești opera decât înfăptuind-o, făcând-o sub degetele tale, să aibă alte modele decât pe ea însăși”.
(Alain este numele sub care s-a făcut cunoscut Emil Chartrier, strălucit dascăl, eseist prodigios și filosof.)

Ce tâmpenie! La nunta lui Korotkov, tatăl miresei (un maior de la apărarea anti-radiație) li se adresa tinerilor cu: „Tovarișci detil!” („Tovarăși copiii!”).
Și un toast: „Domnilor ofițeri! Să bem pentru ca ziua de mâine s-o începem și s-o încheiem treji!” În armata sovietică e greu de crezut așa ceva.
Povestește un gradat adus pe aici: „Cât am tot rătăcit prin taiga, ajunsesem ca, serile, luna oglindită în cine știe ce băltoacă să mi se pară leit gălbenuș de ou pus la prăjit în uleiul unei tigăi enorme. Părea logic să aiurez în așa hal, ca om flămând ce eram: a cincea zi, nu-mi țineam sufletul decât cu rare pomușoare de pădure”.

5.V.1974

O scenă pe lângă stația de troleibuz, zisă Borodino. De după colț apare o procesiune funerară, întorcând pe strada centrală. Un omulean cu chipiul în mână [un fel de... L(enin)] face disperat semne șoferilor, să opreas-că mașinile. Câteva băbuțe ce duceau coroane de flori ieftine de hârtie priveau sperioase spre stânga, nu care

cumva să fie acostate de vreuna din mașinile ce goneau pe stradă. Vântul smulgea din petalele florilor artificiale ale coroanelor, mânându-le pe asfaltul prăfos. Din cauza zgomotului produs de motoarele camioanelor, marșul funebru al fanfarei nu se prea auzea. Unii pietoni traver-sau grăbit strada. Probabil, își aminteau de superstiția cu mortul ce ți-ar trece calea. Unii se descopereau. Moarte și indiferență, jale și indiferență, gânduri grele și indiferență și, poate, indiferență și... (iar) indiferență...

19.V.1974

La câte bizarerii ți se întâmplă să te gândești în nopțile de gardă, când regulamentul îți interzice să dormi până la 8.00 dimineața! Un exemplu: îmi dau seama că o cutie de chibrituri îmi ajunge pe două zile (și nopți, firește). Așadar, reiese că în acest interval de timp fumez cam 75 de țigări. Quid prodest?

Are 25 de ani și lucrează băiaș. Închide-deschide du-lăpioarele în care, dezgolindu-se, clienții își lasă hainele. Tăcut peste măsură. Rar când ar răspunde cu un cuvânt, două la vreo întrebare. Rostește și roșește. Explicația: e gângav. Acest bărbat tânăr, simpatic. Așa e de obicei. Însă de data aceasta pare a fi de nerecunoscut. Nu tace. Cântă! Așa, stâlcit, printre clănțănituri de dinți, cum poate, cân-tă cu cuvinte frânte, scrâșnite, dar cântă-rostește totuși. Clienții băii – nedumeriți de-a binelea. Îl cunosc de mai multă vreme. Dar astăzi „mutul” e altul. Zice unul: „Poate mai lași din cântec și ștergi dușumelele?... Alunecăm și ne frângem gâtul... Ce schimonosești tu cântecul?” Roșind, el tace. Șterge dușumelele. Cineva îi ia apărarea. Dânsul se simte și mai penibil, când cineva încearcă să-l protejeze. O mărturie a sa, făcută cuiva: „Ce cred ei, că eu cânt de mare bucurie? Că mi-ar plăcea la nebunie muzica? Pe dracu!” (Greu de reproduș cu câtă caznă rostea cuvintele.)

Explicația. Citise într-o oarecare revistă că, în Anglia, un logoped tratează gângăveala cu ajutorul muzicii și a lecturii intense, ritmate, făcute cu glas tare. Cică, în fața pacientului este instalat un fel de cronometru muzical, în conformitate cu bătăile ritmice ale căruia acesta rostește cuvintele. La început, rar, pe silabe mult îndepărtate une-le de celelalte. Apoi, ritmul și densitatea sporesc de la zi la zi. Însă la noi deocamdată nu este practică o atare metodă de tratament și dânsul, băiașul, încearcă în mod autodidact, cum s-ar spune. Învăță pe dinafară textele sau și le transcrie într-un caiet. Cineva poate considera că bietul om a cam scăpătat în mintea copiilor, dacă a ajuns să cânte cât îl ține gura „Fie soare întruna!”, în vreme ce el, de fapt, învață sau reînvață o lecție: de a rosti clar, răspicat, cursiv cuvintele. Dacă, la urma urmei, reușise să se trateze de gângăveală anticul Demostene, având la îndemână doar pietricelele de pe țărmul mării, de ce n-ar izbândi și el, băiașul, care s-a asigurat cu atâtea discuri, cu atâta muzică, bine temperată sau foarte vivace? Că de voință, slavă Domnului, parcă nu duce lipsă.

21.V.1974

Trotuarele acestui oraș îmi trezesc senzația că aș păși parcă pe un chei, pe un peron, pe o pistă de decolare. Do(a)r de ducă! Să plec din această urbe neprietenoasă, Tiraspolul, unde vine străinimea străinimilor! Mai am vreo două luni de suportat...

Pe chipul multora – adâncă tristețe siberiană: la campionatul mondial de hochei – meci pierdut echipei Cehoslovaciei: 2 – 7! Beethoven, *Marcia funebra*, nu alta!

29.V.1974

Într-un accident (de bicicletă), mi-am luxat piciorul și umărul drept. Stau acasă și citesc. De mai multe ori îmi spuneam că, dacă aș fi avut cumva vreun defect fizic, lucram mai mult, nu pierdeam atâta timp prin stupide campanii militare și companii civile. Mulți din cei cu deficiențe sunt buni în ale artei și științei, pentru că nu au cum se deda plăcerilor socio-mondene, dedicân-du-și timpul Cărților (altora și ale lor). Raționament cam paradoxal, dar – de ce nu? – rezonabil. Parcă frații Goncourt n-ar fi dorit ca Dumnezeu să le lase doar mâna cu care scriu, lipsindu-i de celelalte membre? [Chiar și de mădulare...]

Să nu zică cineva că nu aș fi și eu preocupat de etimo-logia militară: mi se pare că „rusescul” „comandir” ar putea proveni dintr-o sintagmă franceză: *Comme on dire* [cum s-ar zice, sau – cum ar zice (el)]. Un fel de: „Așa să fie! Să se facă (execute) precum am spus (ordonat)!” (Dar nu pretind a-mi patenta ipoteza... Mai bine, modest și civil de treabă.)

1.VI.1974

Un alt conspect(uț) din orele de gardă: Hélène Permelin, „Arta și anartiștii”.

Arta și societatea deghezează în „artă”-pentru-totți, fabricarea artei decorative de către industriași. (Alias, parțial, poate, kitschul.)
Jonglerii de cuvinte pe care critica de artă i-a putut zămisli și produce. Ei ar vrea să ne convingă că anar-hismul este o filosofie, ba mai mult – o morală socială. Nebunie organizată.
Arta este într-o anumită măsură singurul mijloc dăruit omului pentru a cunoaște lumea altfel decât prin studierea și acumularea datelor științei. Pictura nu sublimează lumea: o extinde. N-o copiază și nici n-o imită: o repercutează, o „amplifică” printr-o prodigioasă lucrătură de gândire.
„Suzana scâldându-se” de Tintoretto nu este povestea Suzanei și a bătrânilor, ci un corp mai corp decât poate fi un corp de un alb mai alb decât lumina, o generozitate a cărnii în cute, pentru o uluitoare prezență a femeii în pictură.

Arta nu este numai locul cel mai înalt al vagabonda-jului gândirii, ci și al celei mai îndrăznețe expresii a ei. În fiecare epocă. Ea dărmă orice automatism. Privirea pe care o fixează asupra realității este pururi nouă, căci ea nu acceptă nimic statornic și-și privește epoca cu propriii ochi. Încarnând realitatea într-un chip veșnic nou, ea sfarmă toate barierele rigidității. Fiecare formă de libertatea pe care o inovează, pe ea o eliberează și o înalță, lărgeste orizontul ideilor și al posibilităților lor de manifestare.

2.VI.1974

Pavel Cristea îmi trimite o carte poștală cu invitația de a trece pe la „M.S.”, unde mă așteaptă adjunctul. Au un loc vacant în redacție și poate... Oricum, circa peste o lună – Adio, (m)ar(az)mie!

Din cohorta celor mai dincoace fac parte: (bel.) *Святлана Алексіевіч* – (rus.) *Светлана Алексиевич* – (engl.) Sviatlana / Svetlana Alexievich – (rom.) Sveatlana Aleksievici (în traduceri apărute în română, s-a impus cu numele: Svetlana Alexievici), (bel.) *Міхал Анемпадыстаў* – (rus.) *Михаил Анемпадистов* – (engl.) Mikhal Aniempadystau / Aniempadystaw – (rom.) Mihal Anempadistau (nu „Mihail Anempadistov”), (bel.) *Анатоль Сыс* – (rus.) *Анатолий Сыс* – (engl.) Anatol Sys – (rom.) Anatol Sîs (nu „Anatoli Sîs”), (bel.) *Альгерд Бахарэвіч* – (rus.) *Ольгерд Бахаревиш* – (engl.) Alhierd Baharevich – (rom.) Alherd Baharevici (nu „Algherd / Olgherd Baharevici”), (bel.) *Адам Глобус* / *Глёбус* – (rus.) *Адам Глобус* – (engl.) Adam Hlobus – (rom.) Adam Hlobus (nu „Adam Globus”), (bel.) *Віктар Марціновіч* – (rus.) *Виктор Мартинович* – (engl.) Viktor Martsinovich – (rom.) Viktor Martînovici (nu „Viktor Martinovici”), (bel.) *Людміла Рублёўская* – (rus.) *Людмила Рублевская* – (engl.) Liudmila Rubleuskaya / Rublewskaya – (rom.) Liudmila Rubleuskaia (nu „Liudmila Rublevskaia”), (bel.) *Андрэй Хадаваніч* – (rus.) *Андрей Ходанович* – (engl.) Andrey Khadanovich – (rom.) Andrei Hadanovici (nu „Andrei Hodanovici”), (bel.) *Сяргей Балахонаў* – (rus.) *Сергей Балахонов* – (engl.) Siarhey Balakhonau / Balakhonaw – (rom.) Searhei Balahonau (nu „Searghei / Serghei Balahonov”), (bel.) *Марыя Мартысевич* – (rus.) *Мария Мартысевич* – (engl.) Maryya Martysevich – (rom.) Marîia Martîsevici (nu „Maria Martîsevici”).

Ce spune internetul despre unii dintre ei? Să vedem: „Obiective turistice – Belarus. [...] Alte muzee oferă informații despre mari scriitori precum Kolas, Bogdanovici (sic!) (corect / recomandabil: Bahdanovici) și Brovka (sic!) (corect / recomandabil: Brouka)” (www.viza.md. Obiective turistice – Belarus) sau „Cartea al cărei autor este Petrus Brovka (sic!) (recomandabil: Peatrus Brouka), având titlul Când se unesc râurile, a fost publicată la Editura Cartea Rusă în anul 1959” [și a fost tradusă de Victor Kernbach în colaborare cu N. Negrea, adăugăm noi], sau „Vasil Vladimirovici Bykov (sic!) (corect / recomandabil: Vasil Uladzimiravici Bîkau) s-a născut în 1924, în Belarus” (olnafu.ru), sau „Proeminentul scriitor belarus Vasil Bykau (sic!) (corect / recomandabil: Vasil Bîkau) a devenit un membru activ al Frontului Popular Belarus. Scriitorul Ales Adamovich (sic!) (corect / recomandabil: Ales Adamovici) a fost un susținător activ al Frontului Popular” (ro.qwe.wiki), sau „Am părăsit țara (= Sveatlana Aleksievici, n.n./V.G.) cu scriitorul Vasil Bykau (sic!) (corect/recomandabil: Vasil Bîkau), tocmai când Lukașenko (recomandabil: Lukașenka) prelua puterea” (www.dw.com, 11 martie 2016), sau „Cândva la Chișinău mi-am cumpărat o carte a scriitorului belarus Vasili Bîkov (sic!) („belarus-belarus”, dar tot rusește i se scrie numele) [corect / recomandabil: Vasil Bîkau] (cel mai mare scriitor belarus din perioada contemporană)” (www.timpul.md), sau „Sunt ca eroii din romanele lui Vasili Bîkov (sic!) (corect / recomandabil: Vasil Bîkau), cel mai mare scriitor bielorus, participant la al Doilea Război Mondial, mort în exil, la Berlin [...]” (important.md, 13 august 2020).

Cel mai mare scriitor belarus contemporan – *Васіль Быкаў* / (rom.) Vasil Bîkau – iată că a ajuns să aibă (cel puțin, în rîndurile de mai sus) și cele mai multe feluri în care i se (tran)scrie numele în română (ciudad, dar niciodată corect): „Vasil Vladimirovici

FILTRE

CUM TE NUMESTI, STRAINULE, ȘI DE UNDE EȘTI? (X)

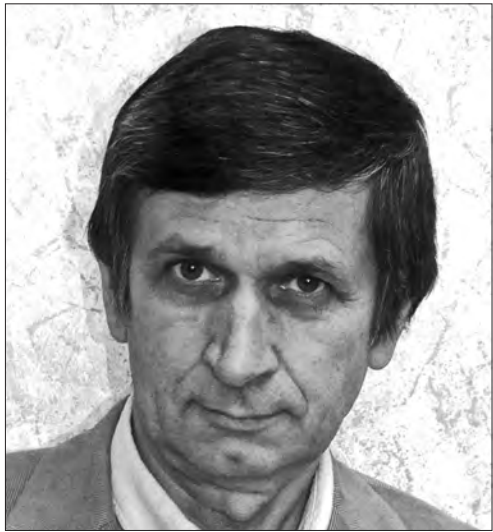
de VALENTIN GUȚU

Bykov” (o mixtură ruso-engleză) / „Vasil Bykau” (o mixtură englezo-română) / „Vasili Bîkov” (în variantă rusească) / „Vasilii Bîkov” (la fel). E și acesta un record (al nostru, nu al său). Avem la ce lua aminte.

În fine, nu strică, în context, și o mică listă de toponime belaruse, transcrise în trei limbi, ca un tablou de corespondențe, tot spre luare-aminte: (bel.) *Асіновічы* – (rus.) *Осиповичи* – (engl.) Asipovichy – (rom.) Asipovici (nu „Osipovici”), (bel.) *Бабруйск* – (rus.) *Бобруйск* – (engl.) Babruysk – (rom.) Babruisk (nu „Bobruisk”), (bel.) *Баранавічы* – (rus.) *Барановичы* – (engl.) Baranavichy – (rom.) Baranavici (nu „Baranovici”), (bel.) *Бешанковічы* – (rus.) *Беженковичи* – (engl.) Beshankovichy – (rom.) Beșankovici (nu „Beșenkovici”), (bel.) *Барысаў* – (rus.) *Борисов* – (engl.) Barysaw – (rom.) Barîsau (nu „Borisov”), (bel.) *Быхаў* – (rus.) *Быхов* – (engl.) Bykhaw – (rom.) Bîhau (nu „Bîhov”), (bel.) *Брэст* – (rus.) *Брест* – (engl.) Brest – (rom.) Brest, (bel.) *Віцебск* – (rus.) *Витебск* – (engl.) Vitsebsk – (rom.) Vițebsk (nu „Vitebsk”), (bel.) *Ганцавічы* – (rus.) *Ганцевичи* – (engl.) Hantsavichy – (rom.) Hanțavici (nu „Ganțevici”), (bel.) *Гомель* – (rus.) *Гомель* – (engl.) Homel – (rom.) Homel (nu „Gomel”), (bel.) *Гродна* – (rus.) *Гродно* – (engl.) Hrodna – (rom.) Hrodna (nu „Grodno”), (bel.) *Горкі* – (rus.) *Горки* – (engl.) Horki – (rom.) Horki (nu „Gorki”), (bel.) *Драгічын* – (rus.) *Дрогичин* – (engl.) Drahichyn – (rom.) Drahicin (nu „Droghicin”), (bel.) *Дуброўна* – (rus.) *Дубровно* – (engl.) Dubrowna – (rom.) Dubrouna (nu „Dubrovno”), (bel.) *Жыткавічы* – (rus.) *Житковичи* – (engl.) Zhytkavichy – (rom.) Jîtkavici (nu „Jitkovici”), (bel.) *Калінкавічы* – (rus.) *Калинковичи* – (engl.) Kalinkavichy – (rom.) Kalinkavici (nu „Kalinkovici”), (bel.) *Касцюковічы* – (rus.) *Костюковичи* – (engl.) Kastsyukovichy – (rom.) Kas̆tiukovici (nu „Kostiukovici”), (bel.) *Крычаў* – (rus.) *Кричев* – (engl.) Krychaw – (rom.) Krîceau (nu „Kricev”), (bel.) *Лошыца* – (rus.) *Лошита* (nu „Loșița”), (bel.) *Магілёў* – (rus.) *Могилёв* – (engl.) Mahilyow – (rom.) Mahiliou (nu „Moghiliov”), (bel.) *Мазыр* – (rus.) *Мозырь* – (engl.) Mazyr – (rom.) Mazîr (nu „Mozîr(i)”), (bel.) *Мсціслаў* – (rus.) *Мстиславль* – (engl.) Mstsislaw – (rom.) Mștislau (nu „Mstislavl”), (bel.) *Навагрудак* – (rus.) *Новогрудок* – (engl.) Navahrudak – (rom.) Navahrudak (nu „Novogrudok”), (bel.) *Полацк* – (rus.) *Полоцк* – (engl.) Polatsk – (rom.) Polațk (nu „Poloțk”), (bel.) *Петрыкаў* – (rus.) *Петриков* – (engl.) Petrykaw – (rom.) Petrîkau (nu „Petrikov”), (bel.) *Рагачоў* – (rus.) *Рогачёв* – (engl.) Rahachow – (rom.) Rahaciou (nu „Rogaciov”), (bel.) *Рэчыца* – (rus.) *Речица* – (engl.) Rechytza – (rom.) Recița, (bel.) *Салігорск* – (rus.) *Солигорск* – (engl.) Sa-

lihorsk – (rom.) Salihorsk (nu „Soligorsk”), (bel.) *Светлагорск* – (rus.) *Светлогорск* – (engl.) Svetlahorsk – (rom.) Svetlahorsk (nu „Svetlogorsk”), (bel.) *Слаўгарад* – (rus.) *Славгород* – (engl.) Slawharad – (rom.) Slauharad (nu „Slavgorod”), (bel.) *Старыя Дарогі* – (rus.) *Старые Дороги* – (engl.) Staryyya Darohi – (rom.) Starîia Darohi (nu „Starie Doroghi”), (bel.) *Чавусы* – (rus.) *Чаусы* – (engl.) Chavusy – (rom.) Ceavusî (nu „Ceausî”), (bel.) *Чэрыкаў* – (rus.) *Чериков* – (engl.) Cherykaw – (rom.) Cerîkau (nu „Cerikov”), (bel.) *Шклоў* – (rus.) *Шклов* – (engl.) Shklow – (rom.) Șklou (nu „Șklov”), (bel.) *Чыгірынка* – (rus.) *Чигиринка* – (engl.) Chyhirynka – (rom.) Cihirîнка (nu „Cighirîнка”), (bel.) *Юхнаўка* – (rus.) *Юхнавка* – (engl.) Yukhnawka – (rom.) Iuhnauka (nu „Iuhnavka”).

Atenție deci la... intermediar, dragii mei mînuitori de condei, atunci cînd aveți a face cu nume ucrainene sau belaruse, indiferent care este acesta: cel rusec (moștenit încă din perioada sovietică) sau, mai nou, cel englezesc. Să nu uităm că avem și noi un sistem / un tablou de corespondențe (reguli, cum ar veni) privind transcrierea numelor proprii, dar și a celor comune, din limbile care folosesc alfabetul chirilic. Aplicați-l, pentru că cel rusec („tabloul de corespondențe”) e, în primul rînd, pentru ruși, iar cel englezec, pentru englezi sau vorbitorii de limbă engleză. Uneori, este

foarte ciudat să vezi, în contexte românești, șiruri de nume ucrainene, belaruse ori bulgare (inclusiv de oameni de cultură, nu doar politici etc.), (tran)scrise englezește sau adaptate (transliterate) după model rusec. Asta, bineînțeles, dacă respectăm (prin cunoaștere) atît limba în care scriem, cît și limba în care scriu, cel puțin, vecinii noștri. Căci, iată ce se mai întîmplă (și se va mai întîmpla, din păcate): „Lukașenko (sic!) (recomandabil: Lukașenka) a zburat la Sochi (sic! / te întrebi ca naivul: [sóki]? / de fapt, e un toponim rusec, transcris englezește: *Сочи* [sóči] – *Sochi* [sóči]) (corect / recomandabil: Soci [sóči], nu... „[soč]”, precum mai pronunță unii) pentru negocieri cu Putin” (*Timpul.md*, 14 septembrie 2020) sau „Alexander Lukashenko (sic! / nume belarus, scris, impropriu, englezește) (corect / recomandabil: (rom.) Aleksandr Lukașenka / (engl.) Alyksandr Lukashenka), care a declarat anterior că nu va preda puterea nimănui, a zburat la Soci (*N.B.*) pentru discuții cu omologul său rus [] (sic! / virgula e lipsă) Vladimir Putin” (tot acolo), sau „Președintele belarus, Alexandr Lukașenko (sic!) (corect: [tradițional, în varianta rusească a numelui] Aleksandr Lukașenko / [bel.] Aleksandr Lukașenka), a oferit Republicii Moldova o donație de cinci tractoare de model MTZ-82 și două autospeciale MAZ, în timpul vizitei sale în R. Moldova, la 19 aprilie [,] (sic!) curent” (*Ziarul de gardă*, 10 mai 2018, p. 14), sau (titlu de articol) „Aleksandr Lukașenka (sic! / o mixtură ruso-belarusă) (corect / recomandabil: [rus.] Aleksandr Lukașenko / [bel.] Aleksandr Lukașenka) (important. md, 13 august 2020), sau, în fine, „Manifestații au avut loc și în alte orașe din Belarus. În Gomel [gómel] (sic!) (corect / recomandabil: Homel [hómel]) protestatarii au reușit să rupă cordonul mascaților [...]. Și în Grodno [gródnó] (sic!) (corect / recomandabil: Hrodna [hródná]) trupele speciale au operat rețineri, pentru a împiedica oamenii să protesteze” (*Știrile Pro TV Chișinău*, 20 septembrie 2020, ora 20²⁰).

Prezentatoarele de la acest post TV sînt însă, în general, drăguțe... cu limba română și (mai fiind și tinere) li se iartă orice. Nu-i așa, prietene Mikalai (de la Minsk)? În speranța că veți urmări în continuare presa scrisă și televiziunea de la noi nu doar sub aspect ortologic, vă salut de rămas-bun și pe voi, prietene Mikola (din Kiiv [kîiü]) și prietene Nikolai (de la Moscova). Contează totuși să fim cu toții... prodemocrați și, cel puțin, prieteni, dacă nu frați. Cu drag, al vostru Nicolae (cel din Chișinău și București, două capitale... bunul nostru cititor, fiind – ancestral – și poet, știe de care).

CARTIER POPULAR

F I L T R E

Articole
de cultivare
a limbii

VALENTIN
GUȚU

CARTIER POPULAR

VALENTIN GUȚU
FILTRE
ARTICOLE DE CULTIVARE
A LIMBII

JURNAL PRECAR*

de TAMARA CĂRĂUŞ

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

TAMARA CĂRĂUŞ (N. 1972) A STUDIAT FILOSOFIE ŞI LITERE LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI, CU DOCTORATUL SUSȚINUT, ÎN 2001, LA ACEEAȘI UNIVER-SITATE. A DESFĂȘURAT PROIECTE DE CERCETARE ÎN CADRUL MAI MULTOR INSTITUȚII: COLEGIUL NOUA EUROPĂ, UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, UNIVER-SITATEA DIN OXFORD, UNIVERSITATEA DIN UPPSALA, UNIVERSITATEA DIN GRONINGEN, UNIVERSITATEA PALACKY OLOMOUC, UNIVERSITATEA DIN RIJEKA, INSTITUT FÜR DIE WISSENSCHAFTEN VOM MENSCHEN, VIENA Ș.A. A PUBLICAT MAI MULTE ARTICOLE ȘTIINȚIFICE ȘI A COORDONAT VOLUMELE „COSMOPO-LITANISM AND THE LEGACIES OF DISSENT” (ÎN COLABORARE, ROUTLEDGE, 2014), „COSMOPOLITANISM WITHOUT FOUNDATIONS” (ÎN COLABORARE, ZETA BOOKS, 2015), „RE-GROUNDING COSMOPOLITANISM: TOWARDS POST-FOUNDATIONAL COSMOPOLITANISM” (ÎN COLABORARE, ROUTLEDGE, 2015). A PUBLI-CAT CĂRȚILE „TZARA MEA” (EDITURA ARC, 2000), „EFECTUL MENARD” (EDITURA PARALELA 45, 2003), „CAPCANELE IDENTITĂȚII” (EDITURA CARTIER, 2011), „LIMBA DE HÂRTIE” (EDITURA CARTIER, 2017).

ÎNTOTDEAUNA întrebarea „Ce să fiu?” mi s-a părut folclorică. Când eram și eu la vârsta compunerilor de școală, era un cântec, folclor urban, în care eroul liric feminin îi spune mamei că se va mărita, pe rând, cu un pilot (care zboară sublim), cu un bucătar (care face pâjoale gustoase), cu un doctor (care face avorturi!), și se puteau adăuga meserii în funcție de imaginație, dar cântecelul se încheia cu o declarație fermă și apoteotică: „Mamă, îl iubesc pe bandit (ia julika liubliu)/ el va fura și eu voi vinde”. Vizualizarea meseriilor și orizon-tul gratificării sexuale era unul și același lucru, văzute din perspectiva eroului liric feminin, totuși, în final, subminându-le pe toate, e dragostea pentru julik care va fura și astfel vor trăi de minune la margine de societate și dincolo de lege. Deși cântecelul era amuzant prin micile lui obscenități, știu sigur că nu mi-a determinat opțiu-nile, dovadă fiind faptul că nici una din meseriile menționate în cântecel nu au fost printre alternativele pe care să le fi luat vreodată în calcul.

Încercând să îmi amintesc opțiunile temporare pentru o meserie sau alta, îmi dau seama că la început voiam să devin ceea ce vedeam în jur și fie mă impresi-ona, fie îmi doream să fiu în locul unei persoane în virtutea puterii și autorității pe care le avea asupra mea. Astfel, am vrut să fiu educatoare la grădiniță, o dorință ce îmi venea în orele obligatorii de somn la amiază, tocmai vreo trei, și în care nu reușeam deloc să dorm, iar educatoarea se plimba printre paturi cu o sticlă de clei în mâini amenințând că îi toarnă clei în ochi celui care nu închide ochii, și stă-team de frică cu ochii închiși strâns-strâns până la durere. De câte ori mă duceam la magazin, voiam să fiu vânzătoare, căci ea avea toate bunătățile pentru care noi, ceilalți, trebuia să stăm la coadă, neștiind dacă ne vor ajunge și nouă. Apoi am vrut să fiu dactilografă, după ce am mers cu mama la sovietul sătesc să facem rost de o hârtie și am fost impresionată de repe-ziciunea cu care dactilografia secretara. Apoi, o vreme, am vrut să fiu învățătoare, stăpână pe vreo 30 de suflete. Apoi am vrut să fiu jurnalist căci începuse perioada numită glasnosti și perestroika, iar jurna-liștii spuneau lucrurilor pe nume – lucruri care ani la rând erau trecute sub tăcere

sau spuse invers acum ieșeau la suprafață, iar jurnaliștii erau eroii. Și aproape că aș fi fost jurnalist dacă la un moment dat, cam târziu, e adevărat, pe la vreo 20 de ani, nu aș fi aflat că există ceva numit filozofie. Și aceasta a fost ultima mea opțiune. Pe lângă definitivarea opțiunii, am acumulat și ceva diplome în niscaiva domenii conexe, date de instituții din diferite țări: o diplomă de colegiu, două diplome universitare, doua masterate, o diplomă de studii postuniver-sitare, o diplomă de doctorat și o diplomă de abilitare. Și, vorba aia, la ce i-o folosit? Adevărul e că în orizontul copilăriei și al opțiunilor mele lipsea un cântecel: „Eu când voi crește mare/ precar aș vrea să fiu/ să nu știu ce voi face mâine/ ce am făcut ieri să nu mai știu”.

INSTANTANEU – astfel a fost gestul meu de identificare cu precariatul-clasă-în-de-venire. Ca și cum trăisem o viață întreagă că să mă înscriu în precariat și să fac parte dintr-o nouă clasă periculoasă!

Deci nu sunt proletariat sau lumpenpro-letariat, ci precariat! Sunetele ce formau cuvântul sunau aproape ca o chemare la luptă.

Cuvintele *precar* – *precaritate* – *precariat* sunt o inovație lingvistică care în ultimul deceniu s-a răspândit peste tot în lume. E o terminologie ce delimitează cu precizie o nouă problemă și un nou imaginar, din care, la rândul lor, ar trebui să apară noi soluții pentru problemele identificate.

Atunci când am aflat despre noua triadă lingvistică, știam ce înseamnă adjectivul „precar” în limba română, iar sensurile cu-vântului nu sună a motiv de bucurie: lipsit de siguranță și de trăinicie, dependent de voința cuiva sau de împrejurări impre-vizibile, nesigur, instabil, șubred, lipsit de consistență, de profunzime. Și are cuvântul o etimologie demnă de conotațiile actuale: *precar* vine din latina *prēcārius*, adjectiv, și care înseamnă „obținut prin rugăciune”, și *prēcārium* (substantiv) și care înseamnă „oratoriu, capelă, loc de rugăciune”. Iar cel care se roagă e dependent de voința cuiva, de împrejurări imprevizibile, nesigur, insta-bil și șubred. *Precar* a devenit din adjectiv un substantiv, deși „precar, substantiv” pare un oximoron, căci orice substantiv presupune totuși un fel de substanță și consistență.

Precaritatea mai este și o condiție on-tologică a existenței umane – existența e precară, temeiurile sunt contingente, viața e o continuă indeterminare și omul e totuși muritor. Precaritatea inclusă în noua tria-dă indică o condiție socială și economică, însă există riscul ca precaritatea socială și economică să fie reduse la cea ontologică, la precaritate ca o condiție umană. Când filosoful – vedetă academică, Judith Butler, vorbește despre precaritate și cum pre-ca-ritatea ne îndepărtează de o viață viabilă, în pofida eforturilor ei de a le diferenția, precaritatea economică și socială cad în mod frustrant în cea ontologică.

Dacă „precar” și „precaritate” riscă să se dizolve în constatarea „așa-i viața”, cel de-al treilea termen, „precariatul”, are o altă funcție – cea de-a a identifica soluții, de a configura un nou imaginar al muncii și o nouă acțiune politică pornind de la con-diția precarității și a precarilor. Deci, dacă precaritatea ontologică te poate de-motiva, precariatul te poate mobiliza. Să faci din nesiguranța ta o clasă periculoasă, așa cum spunea clar cartea *The Precariat: The New Dangerous Class* de Guy Standing, publicată în 2011, mi s-a părut imediat o cauză la care să subscriu. Și am bifat fiecare trăsătură definitorie a precariatului, care conține o listă de lipsuri.

Precariatul sunt cei cărora le lipsesc formele de securitate oferite de și prin muncă: lipsa oportunități adecvate de câș-tig și venituri; lipsa protecției împotriva concedierii arbitrare; lipsa posibilităților și oportunităților de mobilitate „ascendentă” în ceea ce privește statutul și veniturile; lipsa protecției împotriva accidentelor și a bolilor la locul de muncă; lipsa oportu-nităților de a dobândi abilități noi prin formare profesională; lipsa unui venit stabil adecvat, protejat prin indexarea salariilor; lipsa unei voci colective pe piața muncii prin intermediul sindicatelor independente etc.

Pe lângă lipsuri mai e și o listă a ceea ce precarii au: short-termism, adică incapacita-tea de a gândi pe termen lung, și îndeosebi de a gândi în termeni de carieră, și patru stări permanente: furie, anomie, anxietate și alienare (sau, în limba engleză, patru de A: anger, anomie, anxiety and alienation). O caracteristică definitorie a precariatului este și sentimentul de frustrare a statutu-lui, care vine din supra-calificare. Pentru

prima dată în istorie, forța de muncă este prea calificată pentru munca pe care se așteaptă să o întreprindă. Precarii nu fac ceea ce au intenționat să facă și există puține perspective să facă acest lucru.

Precariatul este periculos pentru că este încă în război cu el însuși, iar combina-ția de anxietate, alienare, anomie și furie poate să ducă la revoltă și protest, la boli mentale, sinucidere, violență domestică și la alte molime sociale. Totuși, la vremea când am citit eu cartea, precariatul nu era încă o clasă pentru sine. Deși precarii sunt conștienți de situația lor provocată de societatea care pare să funcționeze îm-potriva lor – insecuritate, sărăcire, datorii, lipsă de identitate ocupațională și multi-ple inegalități – nu erau încă hotărâți ce anume au de făcut. Precariatul e încă în faza „rebelilor primitivi”, dar ar fi trebuit să devină o clasă „în sine” și „pentru sine”. Cum?, m-am întrebat și mă întreb în con-tinuare. Se pare că deocamdată rămân și eu doar cu conștiința precarității fără vreo conștiință de clasă a precariatului.

AZI am fost invitată sa vorbesc despre marginalitate în cadrul unui festival numit Zilele Literaturii Române, în calitatea mea de autor de eseu. Aparent, o șansă pentru mine, cea scoasă acum din schimburi și din circuite să vorbească și să zică ceva adevărat despre marginalitate. Situația bizară e că atunci când sunt scoasă în față și încep a vorbi, nu mă mai simt margi-nală. Când ies din marginalitatea mea să vorbesc despre cum e sa fii marginal sunt favorizată prin chiar această ieșire. Și atunci am vorbit despre marginalitatea celorlalți, pe mine m-am trecut sub tăcere, căci nu a fost un eveniment numit „studiul de caz al marginalității doamnei T.” Eram vreo opt persoane invitate și toți nu pridideau să spună, și eu printre ei, cum stă chestiunea cu marginalitatea. Doar că eu spuneam ceva mai apăsător, de se mirau ceilalți ce e cu această apăsare a vorbelor... Ca și cum toată furia mea de precar fără cauză se scursese în acele vorbe...

* **Fragmente din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Cartier.**